

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1937.

Första kammaren.

Nr 26.

Onsdagen den 21 april 1937.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med åberopande av bifogat läkareintyg får jag vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsarbetet till och med den 25 april.

Drängsmarkby den 19 april 1937.

Carl Lindmark.

Härmed intygas, att riksdagsman *Carl Lindmark* från Drängsmark på grund av sjukdom är oförmögen till arbete 19 april—25 april 1937.

Byske den 19 april 1937.

O. Lindahl,
leg. läkare

Den begärda ledigheten beviljades.

Ledighet från riksdagsgörömaalen beviljades vidare herr *Sandegård* för tiden den 22 innevarande april—den 1 nästkommande maj och herr *Nerman* för tiden från den 28 april t. o. m. den 12 maj.

Föredrogos och hänvisades till jordbruksutskottet nedannämnda motioner:
nr 321, av herr *Hansén* m. fl.;
nr 322, av herr *Forssell*; samt
nr 323, av herr *Carlström* m. fl.;
alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran andra lagutskottets utlåtande nr 30 och första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 4.

Föredrogos ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:
nr 3, angående yrkesutbildning av tuberkuloskonvalescenter i vissa fall; och
nr 4, angående åstadkommande av lindring i visst avseende för svenska fiskare vid besök i norska hamnar.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. fartygs-
kompassers
uppställande
m. m.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion om utredning rörande fartygskompassers uppställande och kompensering m. m.

Med föranledande av en av herr *Otto Wangson* inom första kammaren väckt motion, nr 9, hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att första kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande behovet av närmare föreskrifter i syfte att tillförsäkra fartygskompasserna en med hänsyn till de magnetiska krafterna ombord tillfredsställande uppställningsplats samt om de åtgärder i ämnet, vartill utredningen kunde föranleda.

Herr **Wangson, Otto**: Herr talman! Jag är mycket tacksam mot utskottet för dess både grundliga och välvilliga behandling av denna motion. Jag tycker visserligen, att utskottet kunnat gå med på en utredning också beträffande motionens andra punkt, frågan om regelbundet återkommande kompensering genom särskilt auktoriserade sakkunniga. Utskottet kan ju emellertid för sitt avvisande i den punkten stödja sig på de hörda myndigheternas auktoritet. Deras motivering förefaller emellertid långt ifrån övertygande. När särskilt fartygsbefälsföreningen anser sig i sitt yttrande böra ge motionärerna en anmärkning för bristande kännedom om befälhavarens ansvar, så är det inte bara oförtjänt utan verkar rentav en smula misstänkt. Först och främst ha motionärerna inte på något viss framträtt med anspråk på att verka sakkunniga på området, utan uttryckligen och uttryckligare än som kanske är vanligt i motioner åberopat sig på personer, vilkas sakkunskap står utanför varje diskussion. För övrigt grundar sig den passus, som tydligen berört fartygsbefälsföreningen så illa, på en allmän erfarenhet av människorna. Dessutom verkar det alltid misstänkt, när man söker värja sig mot kontrollföreskrifter under höga bröstoner om den känsla av ansvar, som åvilar — etc. Ty sådana toner har man fått höra förr, när det har varit fråga om kontroll på olika områden. Jag erinrar om hur man i årtionden gjorde hela vår arbetarskyddslagstiftning till en lag på papperet, därför att man avvisade varje krav på yrkesinspektion med den klingande frasen om företagarnas ansvars-känsla.

Det förefaller mig vidare, som om den ärade föreningen gjorde sin sak en otjänst genom att i ivern bevisa för mycket. Och den, som bevisar för mycket, bevisar ibland ingenting alls. Jag har aldrig i motionen bestritt, att t. ex. våra befälhavare av sjökaptensklass skulle vara kompetenta att själva företaga kompenseringen. Men det kan väl inte vara någon och allra minst sagda förening obekant, att på en hel del av våra fartyg har befälhavaren bara behörighet som skeppare av andra klass och kanske inte ens alltid denna behörighet.

I den framlagda motionen framhålles bara nödvändigheten av att kompensering blir utförd av för uppdraget fullt kompetent person och hemställs om utredning rörande författningsföreskrifter i denna riktning. Hur för övrigt ansvarskänslan skulle kunna avtrubbas i vart fall genom blotta föreskrifter om regelbundet återkommande kompensering, som till och med kommerskollegium synes befara är för mig obegripligt. Man har gjort mig uppmärksam på att redan nu finnas till exempel liknande föreskrifter om regelbundet återkommande livbåtsmanöver, utan att det veterligen försports, att dessa föreskrifter skulle ha verkat avtrubbade på befälhavarnas ansvarskänsla.

Däremot — och jag skall tillåta mig att draga en liten parallell där — visar inte minst denna föreskrift, att behovet av en kontroll även på detta område gör sig ganska starkt gällande. I *Ny Tid* för den 25 februari i år berättas om en livbåtsövning, som gick galet. Där framkom, att någon liv-

Ang. fartygskompassers uppställande m. m. (Forts.)

båtsövning, som lagen föreskriver skall äga rum var tredje månad, inte hade förekommit på fyra år. När övningen nu gick av stapeln på föranstaltande och i närvaro av fartygsinspektören, visade det sig, att man inte kunde svänga ut livbåten. Det befanns omöjligt att få linorna genom blocket. De voro frusna och alldeles för tjocka. Livbåten kunde inte sjösättas. Det valda exemplet visar, att man även på dessa områden har behov i sjöfartssäkerhetens intresse både av författningsföreskrifter och kontroll.

Ja, herr talman, till undvikande av onödiga missförstånd eller misstydingar vill jag till sist bara försäkra, att jag aldrig ett ögonblick velat dra i tvivelsmål, att det övervägande och helt säkert överväldigande flertalet befäl är ansvarskännande män, som väl känna och fylla sina plikter, men jag har svårt att förstå, att ansvarskännande personer skulle kunna ha något emot föreskrifter, som avse att genomföra enhetlighet, likformighet och trygghet på detta område. Jag har velat göra dessa erinringar, men i sakens nuvarande läge får jag nöja mig med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Heüman: Motionären uttryckte ju sin tillfredsställelse över att utskottet tillmötesgått hans begäran så långt det gjort. Utskottet har ansett sig inte kunna gå längre i tillmötesgående mot motionären, och då har utskottet stött sig på de uttalanden, som förelegat från de olika föreningar, som yttrat sig i ärendet. När det gäller frågan om kompassers uppställning på nybyggda fartyg, har utskottet velat gå med på att en utredning kommer till stånd angående sakkunnigt biträde vid detta tillfälle. Däremot har utskottet i fråga om den regelbundna kompenseringen och justeringen av kompasser inte kunnat sträcka sig så långt, att det kunnat tillmötesgå motionärens hemställan, detta som en följd av de sakkunnigutlåtanden, som förelegat. Den regelbundna justeringen och kompenseringen av kompasserna åligger det fartygsbefälhavaren att utföra genom stadgande i sjölagen den 12 juni 1891. Att försummelser förekommit och förekomma på detta område känna vi alla till. Senast häromdagen läste jag en notis i tidningen om en befälhavare, vars fartyg gått på grund, emedan han inte iakttagit bestämmelserna utan försummat sig på detta område. Men därest sådana försummelser förekomma, skola de ju beivras i vanlig ordning. De föreningar, som yttrat sig, anse, att gällande författningar på detta område för närvarande fullt täcka det behov, som motionären har avsett. Det är således endast fråga om att se till, att dessa föreskrifter noggrant efterföljas från fartygsbefälhavarnas sida.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindley: Jag skall, herr talman, bara säga några få ord. Jag måste säga, att jag är en liten smula förvånad över denna motion, därför att jag inte riktigt förstår dess syftemål. Är syftemålet att framskapa nya befattningar för personer, som eventuellt vilja ha några officiella anställningar? Såvitt jag förstår har det alltid ombord på fartyg varit så, att den vägledande kompassen — det finns flera kompasser ombord, men nu talar jag om den, som man bygger på — placerar man på ett sådant ställe, att det inte skall bli någon missvisning på grund av fartygets byggnad och andra omständigheter, som kunna inverka. Men sedan är det ju så, att varje intagen last kan utöva sitt inflytande på kompassen. Har man t. ex. stycke godslast, som består av järnföremål eller dylikt, så utövar det ju ett visst inflytande på kompassen, och då blir det givetvis nödvändigt för befälhavaren, innan han anträder sin resa, att försöka på grund av bärningar i hamnen o. s. v. se efter, om kompassen är missvisande eller inte. Sådant förekommer ständigt, efter vad jag kan förstå. Därvid hjälper det ju inte, om man har fastställt några bestäm-

Ang. fartygskompassers uppställande m. m. (Forts.)
da tidpunkter, då kompasser skola justeras. Och varje gång ett fartyg av järn varit i docka eller det vidtagits några ändringar därpå, förekommer ju en kompassjustering på fartyget.

Jag tror därför, att vad man här säger från redar- och fartygsbefälhavarhåll må vara tillräckligt. Jag kan inte förstå, att riksdagen, som ju inte består av sakkunniga, skall ge sig in på att korrigera dessa utlåtanden. Jag tror till och med, att det kan vara onödigt att skriva till Kungl. Maj:t i denna fråga, men jag vill inte motsätta mig det. Herregud, utredningar kunna ju vara av mångahanda slag, även om de inte äro av någon vidare stor betydelse. Jag har intet yrkande, herr talman.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt;

och skulle jämlikt § 63 riksdagsordningen detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas andra kammaren.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 92, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nybyggnad för laboratorier för gjuteriteknik m. m. vid tekniska högskolan ävensom inredning av vissa lokaler inom fackavdelningen för elektroteknik m. m. vid högskolan; samt

nr 93, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ämnesomfattningen för vissa professurer vid universitetet i Uppsala m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Anslag till
universitets-
kanslers-
ämbetet.*

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 94, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1937/1938 till universitetskanslersämbetet jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 114, hade Kungl. Maj:t under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 12 februari 1937, föreslagit riksdagen att

dels godkänna en av departementschefen förordad avlöningsstat för universitetskanslersämbetet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1937/1938;

dels till Universitetskanslersämbetet: Avlöningar för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 41,500 kronor;

dels ock till Universitetskanslersämbetet: Omkostnader för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 2,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehäft

dels en inom första kammaren av herr *C. A. Reuterskiöld* väckt motion (I: 216), vari hemställt, att riksdagen ville, med beaktande av i motionen anförda synpunkter, på det sätt bifalla Kungl. Maj:ts proposition nr 114, att universitetskanslern erhöles utan pensionsrätt ett årligt arvode av 12,000 kronor — eller högst 15,000 kronor — att så länge universitetens läroarlöner beaktades med statsmedel täckas genom anslag å riksstaten;

dels ock en inom första kammaren av herrar *C. Lindhagen* och *G. Branting* väckt motion (I: 222), vari hemställt, att riksdagen ville ej mindre avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 114 än även hos Kungl. Maj:t hemställa om närmare övervägande av universitetskanslersämbetets berättigande för vår tid

Anslag till universitetskanslersämbetet. (Forts.)

eller dess definitiva avskaffande och akademifrågornas direkta underställande till Kungl. Maj:ts jämte eventuellt erforderligt tillskott av arbetskrafter för ändamålet inom ecklesiastikämbetet.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och herr Reuterskiölds motion (I: 216) men med avslag å herrar Lindhagens och Brantings motion (I: 222),

a) godkänna i utlåtandet införd avlöningsstat för universitetskanslersämbetet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1937/1938;

b) till Universitetskanslersämbetet: Avlöningar för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 39,500 kronor;

c) till Universitetskanslersämbetet: Omkostnader för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 2,000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Nilsson* i Malmö, *Pauli* och *Lindström*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å herr Reuterskiölds motion (I: 216), i vad den skilde sig från Kungl. Maj:ts förslag, och å herrar Lindhagens och Brantings motion (I: 222),

a) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för universitetskanslersämbetet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1937/1938;

b) till Universitetskanslersämbetet: Avlöningar för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 41,500 kronor;

c) till Universitetskanslersämbetet: Omkostnader för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 2,000 kronor;

2) av herrar *Johansson* i Fredrikslund, *Svensson* i Kompersmålå, *Rahmn*, *Hörstadius*, *Persson* i Falla och *Holmdahl*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort lyda så, som i denna reservation angivits, slutande med en hemställan att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och herrar Lindhagens och Brantings motion (I: 222) samt med avslag å herr Reuterskiölds motion (I: 216),

a) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för universitetskanslers-expeditionen, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1937/1938;

b) till Universitetskanslersexpeditionen: Avlöningar för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 22,500 kronor;

c) till Universitetskanslersexpeditionen: Omkostnader för budgetåret 1937/1938 anvisa ett förslagsanslag av 2,000 kronor.

I den av departementschefen förordade avlöningsstaten för universitetskanslersämbetet hade till arvode åt universitetskanslern upptagits en post å 19,000 kronor. Denna post hade i den av utskottet föreslagna staten upptagits med ett belopp av 17,000 kronor men i den av herr Nilsson i Malmö m. fl. avgivna reservationen upptagits med det av Kungl. Maj:ts föreslagna beloppet 19,000 kronor och i herr Johanssons i Fredrikslund m. fl. reservation helt uteslutits.

Herr **Rahmn**: Herr talman! Vid första påseende kan det förefalla, som om det föreliggande ärendet vore nog så enkelt. I propositionen göres gällande, att genom universitetens och högskolornas utveckling kanslerns arbetsbörda väsentligen ökats, och då man ville i någon mån vidga kretsen av lämpliga kanslerskandidater, tiden nu vore inne för att införa arvode åt kanslern.

Anslag till universitetskanslersämbetet. (Forts.)

Samtidigt understryker departementschefen, att han därmed på intet sätt avser att byråkratisera universitetsförvaltningen eller att inskränka de akademiska institutionernas frihet och självständighet. Enda ändringen består i att ersättning hädanefter skulle utgå till universitetskanslern för hans arbete.

Då jag hör till dem inom statsutskottet, som icke anse sig redan nu kunna säga ja och amen till statsrådets hemställan, vill jag i korthet angiva skälen härför.

När frågan var före till behandling i statsutskottets andra avdelning, rörde sig diskussionen mest om huruvida det föreslagna arvudet till kanslern skulle kunna tänkas inverka på ämbetets karaktär eller ej. Skulle kanslern bevara sin gamla uppgift (såsom en universitetens förtroendeman) uteslutande, eller skulle han genom införande av arvode bli mera en Kungl. Maj:ts förtroendeman? Härom yttrar sig ju kanslern i sin inlägga till departementet, där det heter: »Om emellertid en förtroendeman av kanslerns art tillerkändes avlöning, medförde en dylik åtgärd oundvikligen den konsekvensen, att själva ämbetet underginge en viss ändring — och detta även om avlöningen benämndes arvode. Ändringen kommer kanske icke att omedelbart märkas, men efter en tids förlopp hade förskjutningen fortskridit så långt, att ämbetets nya karaktär vore påtaglig.» Bland annat på denna grund avstyrker kanslern varje åtgärd i syfte att förvandla kanslern till en avlönad statsfunktionär.

Universiteten och högskolorna tillstyrka visserligen förslaget, men man kan ej undgå att finna, att en viss tveksamhet råder. Lunds större akademiska konsistorium säger bland annat: »Varje ändring i gällande bestämmelser måste ... företagas med allra största försiktighet.» Karolinska institutet yttrar, att vid förändringar i ämbetets karaktär den största varsamhet borde iakttagas. Stockholms högskolas yttrande innehåller bland annat: »Det vore ... starkt att befara, att en dylik omläggning skulle bidra till att byråkratisera den akademiska förvaltningen och väsentligen rubba grunderna för den de akademiska lärosätena av ålder tillkommande självstyrelsen.»

Mest kritiskt yttrar sig Göteborgs högskolas lärarerråd: »En förändring av kanslersämbetet från ett oavlönat förtroendeuppdrag till en högt avlönad stats-tjänst kan lätt komma att förändra ämbetets hela karaktär. Universitetskanslern är nu en efter universitetens val tillsatt förtroendeman och målsman för dessas intressen även inför statsmakterna. Genom den föreslagna förändringen kan kanslersämbetet lätt nog komma att mista denna karaktär och dörren öppnas för upprättandet av ett nytt centralt ämbetsverk med universitetskanslern såsom ett slags generaldirektör. Ett dylikt skulle enligt lärarerrådets mening icke vara till nytta utan till direkt skada för Sveriges akademiska institutioner.»

Stockholms och Göteborgs högskolor synas sålunda ställa sig mest tveksamma inför det föreliggande projektet. Man vill kanske då invända, att dessa på grund av sin mera begränsade kontakt med kanslersämbetet ha mindre förutsättningar att bedöma den föreliggande frågan, men denna omständighet kanske uppväges av det förhållandet, att de fria högskolorna ej behöva visa samma försiktiga hänsynsfullhet i sina svar på kungliga remisser som statsuniversiteten.

Utskottsreservanterna ha därför ansett, att, när de hörda universiteten och högskolorna visat så ringa entusiasm för frågan, det inte skulle skada, att man dröjde med avgörandet av denna viktiga fråga. Givetvis ha också reservanterna fäst särskilt avseende vid kanslerns utlåtande i detta ämne.

Härtill kommer, att reservanterna tyckt sig finna att ärendet givits en alltför brådskande karaktär. Det är snälltågsfart över det hela. Statskontoret hade bara fem dagar på sig för sitt yttrande i december. Betecknande är

Anslag till universitetskanslersämbetet. (Forts.)

också, vad statskontoret säger i slutet av sitt utlåtande: »Statskontoret vill slutligen uttala, att det mött vissa svårigheter för ämbetsverket att — i varje fall på den korta tid, som stått till buds för besvarande av förevarande remiss — bilda sig en ståndpunkt i den i den remitterade promemorian avhandlade frågan.» Vidare säger statskontoret: »Då därjämte de för statsförvaltningen i allmänhet gällande avlöningsbestämmelserna för närvarande vore underkastade revision, varvid jämväl frågan om lönesättningen för skilda befattningar torde bliva föremål för övervägande, kunde det ock synas tveksamt, om här förevarande spörsmål redan nu borde upptagas till avgörande. Enligt statskontorets mening borde detta ske, endast därest alldeles särskilda skäl funnes tala emot ett uppskov.»

Av handlingarna framgår också, att universitet och högskolor fått väl kort tid på sig för avgivande av sina svar. Detta gäller inte minst högskolorna, där två instanser, styrelse och lärarerråd, haft att yttra sig. Att remisstiden inträffat under julferierna får väl också anses vara mindre lämpligt. I detta sammanhang anholder jag om kammarens tillstånd att få citera herr Lindhagen, som är ledamot av Stockholms högskolas styrelse. Han yttrar i ett särskilt utlåtande, som intagits i den av herrar Lindhagen och Branting väckta motionen i ämnet, bland annat: »Detta ärende har ansetts så brådskande, att styrelsen nödgats förklara sig sakna tid till erforderligt besinnande. Jag hann därför ej heller framlägga mitt nuvarande förslag utformat annat än genom någon antydan. Det av mig nu formulerade förslaget har sålunda icke kunnat bliva föremål för styrelsens eller lärarerrådets bedömande.»

Jag vill slutligen erinra om att det finns åtskilliga frågor, som tarva utredning i samband med ifrågavarande ärende. Jag tänker exempelvis på vad lärarerrådet för Göteborgs högskola anfört beträffande dess vid olika tillfällen uttalade önskemål, att då Göteborgs högskola stode under överinseende av kanslern för rikets universitet, högskolan även måtte beredas tillfälle att deltaga i val av kansler. Dessutom har Göteborgs högskolas styrelse förutsatt, att den föreslagna anordningen med arvode icke finge utgöra hinder för beredande av pension åt kanslern.

Herr talman! På kammarens bord ligga nu tre olika meningar från statsutskottet, vidare tvenne motioner, av vilka åtminstone den ena ej närmare prövats. Hänvisande till vad jag förut anfört, vågar jag sätta i fråga, om verkligen kammaren är beredd att redan i dag besluta i denna allt annat än oviktiga fråga. Vi få ej glömma, att det här gäller ett ämbete, som har trehundraåriga lysande traditioner och som inte minst i sin nuvarande form under de senaste decennierna utövat en verksamhet, som i mycket hög grad befrämjat universiteten och den högre andliga odlingen i vårt land. De reserveranter, vilkas talan jag här tar mig friheten att föra, ha ej kunnat finna, att tillräckliga skäl tala för bifall till propositionen. Frågan om ersättning åt universitetskanslern bör enligt vår mening göras till föremål för en mera ingående utredning, innan vi anse oss kunna taga ställning till densamma.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Johansson i Fredrikslund m. fl. avgivna reservationen.

Herr statsrådet **Engberg**: Det är självklart, och jag har heller inte på något vis förvånats däröver, att delade meningar kunna uppstå, när en nyhet införes på ett område, där traditionen är så gammal och befastad som den är på detta område. Det är alldeles riktigt, som den föregående ärade talaren framhöll, att universitetskanslersämbetet har gamla och lysande traditioner i vårt land, och jag har för min del den uppfattningen, att den betydelse ämbetet haft och har är sådan, att tanken på dess avskaffande och ersättande med

Anslag till universitetskanslersämbetet. (Forts.)

annat — som har föresvävat ett par motionärer — bör på goda grunder tillbakavisas.

Universitetskanslern är universitetens förtroendemän, det är ju utgångspunkten. Han tillsattes ursprungligen — det var Johan Skytte den gången — för att konungen skulle vid sin sida och i sin närhet ha någon som mellanhand mellan sig och universitetet i Uppsala. Sedan dess har ämbetet under de tre seklerna fått en allt större och större arbetsbörd. Det är ju inte bara Uppsala universitet utan också Lunds universitet, de båda högskolorna, karolinska institutet och tandläkareinstitutet, som ligga under kanslerns överinseende. De, som tagit del av propositionen, ha också funnit, hurusom där uppräknats och understrykas de nya uppgifter, som kanslersämbetet har fått.

Det sätt, varpå kansler har utsetts och utses, är enligt min mening i alla avseenden tillfredsställande. Det är universitetens egen angelägenhet; och jag tycker det ligger någonting tilltalande i detta, att våra universitet i så måtto bilda en fri och självständig republik, att de ha möjlighet att såsom sin högste styresman kora den, som de efter egen fri prövning finna vara den med hänsyn till deras välförstådda intressen lämpligaste. Det visar sig också, att universitetet varit mycket angelägna att med den största omsorg träffa sitt val, och jag tror inte, att man begagnar något överord, om man säger, att raden av universitetskanslerer i vårt land har varit en lysande och för universitetet hedrande uppsättning. Det lär icke heller med skäl kunna göras gällande, som har framskymtat och i varje fall ligger bakom herrar Lindhagens och Brantings motion, att här finnes en bättre och rimligare väg, om man förvandlade kanslersämbetet till något slags styrelse. Hur det än är, ett ämbete, som blir en styrelse, herr talman, förlorar något av det som är av det värdefullaste momentet i tillvaron: det personliga. Det blir en opersonlig byråkrati, i vilken och bakom vilken försvinner så mycket, som vi människor icke vilja mista. I den mån man kan ha en enskild person, som sköter om dessa ting och som — utan att vara infogad i ett ämbetsverk med dess mångahanda — fritt och obundet efter bästa förstånd och samsvete kan pröva och handlägga, i samma mån har man på dessa områden en oskattbar fördel.

Jag har därför inte ett ögonblick velat reflektera på någon ändring i ämbetsställning, på någon förvandling av dess karaktär; och följaktligen har den framställning jag gjort till riksdagen heller inte tagit sikte på någon ändring i universitetsstatuterna, någon ändring i de regler, som gälla för ämbetets tillsättande, utan den har uteslutande tagit sikte på en annan angelägenhet, som enligt min tanke borde ligga oss alla, som tillhöra riksdagen, varmt om hjärtat. Under decennier och århundraden har här i landet arbetat sig fram den grundsatsen, att hänsyn till börd och förmögenhet icke skall, när det gäller att rekrytera ämbeten, stå hindrande i vägen på det sätt, att den, som inte kan åberopa börd och förmögenhet, icke skall kunna åtkomma ett ämbete i detta land. Det är praktiskt taget bara det här ämbetet som de facto om också icke de jure förutsätter förmögenhet hos sin innehavare. Nu har emellertid i kraft av den allmänna förvandlingens lag detta förmögenhetsvillkor blivit till förfång. Saken är nämligen den, att det inte är alla gånger ekonomiskt oberoende och personlig lämplighet för uppgiften råka sammanfalla. Vi ha varit i de lyckliga omständigheter, att det hittills har kunnat uppbibras kanslerer, som på en gång ha haft ekonomiskt oberoende och varit sin uppgift vuxna, men det bör ju herrarna utan vidare kunna förstå, att denna möjlighet kan bli vanskligare och vanskligare. En man, som ägnar sig så pass mycket åt universitetens uppgifter, som kanslern måste göra i våra dagar med ämbetets oavlättligt växande arbetsbörd, kan göra detta endast om han är ekonomiskt oberoende, så länge det ej ges någon ersättning. Antag emellertid, att vi jämväl

Anslag till universitetskanslersämbetet. (Forts.)

i fortsättningen nödgas räkna med att urvalet skall träffas inom den krets, där det finnes ekonomiskt oberoende och lämplighet för uppgiften förenade på en och samma hand. Herrarna torde giva mig rätt däri, att då blir urvalsmöjligheten för universiteten ofantligt liten, ofantligt vansklig. Därför ligger det makt uppå att så ordna det, att kretsen, inom vilken man kan träffa urvalet, blir så stor som möjligt för att universiteten skola kunna få den för uppgiften lämpligaste. Jag tror följaktligen, att man gör universiteten och högskolorna en verklig tjänst i det här fallet, om man förhjälpes dem till att kunna utan några andra hänsyn än hänsynen till själva saken, till sin förtroendeman kora den, som de anse vara den lämpligaste. Det är ur denna tankegång och dessa överväganden, som förslaget om att på åttonde huvudtiteln uppföra ett arvode åt universitetskanslern har framgått.

Jag finner det också för min del riktigtast — och på den punkten ha alla de sakkunniga omdömena varit överensstämmande — att denna ersättning åt universitetskanslern får karaktären av ett arvode och alltså icke av en lön.

Här ha nu reservanterna och särskilt deras talesman herr Rahmn velat göra gällande, att med denna anordning skulle kanslersämbetet i själva verket undergå en förvandling och bli icke längre ett förtroendeämbete, tillsatt av universiteten, utan ett ämbete beroende på ett helt annat sätt än förut av Kungl. Maj:t. Denna uppfattning, herr talman, har jag mycket svårt att förstå, när det så uttryckligt och klart framhålles i propositionen, att ingen ändring får och må göras i de nuvarande formerna för universitetskanslerns tillsättning. Så energiskt, som det har understrukits, att den gamla och bestående ordningen i det stycket är den bästa, så förstår jag inte hur man kan, som reservanterna göra, draga en sådan slutsats, att här är fråga om att förändra ämbetets karaktär, ty den omständigheten, att det står ett arvode till förfogande, ett arvode av statsmedel, den omständigheten kan ju i all rimlighets namn icke innebära, att ämbetet liksom förskjutes från att vara ett universitetens eget förtroendeämbete till att bli ett statsämbete av vanligt slag. Jag kan inte se annat än att herrar reservanter i den här punkten ha målat svart på ett sätt, som icke är motiverat av den föreliggande verkligheten. Skulle det vara så, att det hade funnits den minsta farhåga för en sådan förvandling av universitetskanslersämbetet, skulle det ha varit så, att jag hade befarat, att därmed skulle öppnas en inkörspport till de förhållanden, som den ärade talaren här skildrade för oss — ja, då skulle jag för min del aldrig ett ögonblick ha reflekterat på att förelägga riksdagen denna proposition, ty minst lika hårt som han och hans medreservanter håller jag på universitetens frihet och självständighet, och jag vill icke och har icke velat bidra, varken direkt eller indirekt, till att en sådan utveckling av ämbetet skulle äga rum, att det förvandlades från sin nuvarande karaktär till att bli på ett helt annat sätt beroende av Kungl. Maj:t.

Men den ärade talaren tycktes också mena, att här föreligger icke en tillräcklig utredning. Ja, jag frågar mig: Vad är det som egentligen behöver utredas? Den ärade talaren rörde sig med vaga antydningar, men jag fick inte riktigt klart för mig vad det vore för ting, som hörde samman med arvodessfrågan som vi behövde utreda. Jag kan inte se, att någon annan utredning kan ske än den, som ägt rum, nämligen den, att man låtit i vederbörlig ordning kanslersämbetet självt och de kanslersämbetet underställda högskolorna uttala sin mening om den promemoria, det förslag, det initiativ, som utgått från Kungl. Maj:t. Vad skulle det kunna vara för en utredning, som herr Rahmn här ytterligare åstundar? Skall det vara en utredning av i vilken omfattning de ämbetet underställda anstalterna skola vara behöriga att deltaga i valet. Alltså med andra ord: att i stället för de båda statsuniversiteten och

Anslag till universitetskanslersämbetet. (Forts.)

karolinska institutet skulle därjämte såsom väljare uppträda Göteborgs högskola, Stockholms högskola och tandläkareinstitutet? Fattade jag den ärade talaren rätt så var det mot den punkten han trevande och oklart satte kurs. Jag vill svara honom fullkomligt uppriktigt: jag önskar inte någon utredning på den punkten av det enkla skäl, att den icke har något som helst sakligt samband med denna fråga, eftersom utgångspunkten för mig hela tiden har varit att med bevarande av status quo i vad det gäller universitetsstatuterna bara sörja för att den styresman, den förtroendeman, som universiteten välja, skall kunna väljas inom en vidare krets och utan de restriktioner, som hittills ha gällt. Det är detta och ingenting annat, som föreligger. Jag har icke, herr talman, kunnat förstå den här reservationen och dess tankegång. Den är i mina ögon ägnad att uppväcka misstankar, att det är något, som man inte riktigt vill utsäga. Det är som om man i sin föregivna omsorg om ämbetet bäddade in ett mycket äktare bekymmer för valutgången under den föreslagna nya ordningen. Jag vet, och varenda människa, som har haft och har kännning med våra universitet, vet, att det inom universiteten och högskolorna är en allmän önskan, att valet av kansler måtte kunna ske så, att man får den för uppgiften skickligaste och lämpligaste mannen. Men om man skall begränsa sig till dem, som ha ekonomiskt oberoende, så beror det ju på en sinkadus om detta ekonomiska oberoende förenas med lämplighet för uppgiften; och nog tycker jag, att det vore egendomligt om, när nu högskolorna själva allesammans ha sagt ifrån — det citerade inte herr Rahmn — att det vore önskvärt, att kretsen här kunde vidgas utav dem, som äro lämpliga att väljas till ämbetet — nog vore det underligt, säger jag, om riksdagen då skulle säga nej till en dylik önskan. Högerreservanternas tal om bristande utredning är ett de obotfärdigas förhinder. Skall man utreda frågan: bör kanslern ha arvode eller bör han icke ha arvode? För det ändamålet behöver det inte tillsättas någon kommitté. Det är en omdömesfråga, där man bör förfara precis på det sätt, som Kungl. Maj:t här har gjort, nämligen taga reda på: hur se universiteten och högskolorna själva på denna angelägenhet? Och hur ser kanslern på den o. s. v.? Det är sant, att den nuvarande universitetskanslern själv har i sitt yttrande avböjt att gå med på den här tankegången. Jag förstår honom till fullo. Var och en, som känner honom och hans osjälviska och brinnande intresse för de svenska högskolorna, den som i likhet med mig har haft lyckan att samarbeta med honom under åtskilliga år och märkt med vilken samvetsgrannhet och med vilket intresse han borrar sig in i alla ärenden och vet hur för honom universiteten och deras självständighet och frihet är så att säga en ögonsten, den förvånar sig inte heller över, att han har blivit betänksam och måhända inför denna nyhet har befarat, att därifrån den utveckling skulle kunna taga sin utgångspunkt, som herr Rahmn här antydde. Jag ber emellertid att få försäkra universitetskanslern, då han nu sitter här som medlem av denna kammare, att likaväl som jag uppskattar hans tankegång, likaväl som jag förstår hans omtanke och bekymmer för universiteten och deras framtid, likaväl måste jag anse, att hans farhågor äro både överdrivna och ogrundade. Ity att det steg, som här tages, det blir ett steg till fromma för de ideal och de önskemål, som universitetskanslern själv säkerligen är den förste att omfatta, nämligen att åt våra högskolor och universitet giva möjlighet att kora till denna post den för uppgiften lämpligaste.

Vad så arvodet beträffar så har propositionen föreslagit 19,000 kronor, men med tanke på statskontorets motivering i sitt utlåtande har statsutskottet funnit sig böra gå på linjen 17,000 kronor. Jag anser, att denna nedsättning inte är riktigt hållbar och befogad. Jag har nämligen den uppfattningen, att med den ställning och de förpliktelser, som den svenske universitetskanslern

Anslag till universitetskanslersämbetet. (Forts.)

har i jämförelse med ämbetsmännens ställning och förpliktelser inom den högre ämbetsmannavärlden i övrigt, så vore ett arvode på 19,000 kronor sannernigen inte för högt tilltaget. Jag vill emellertid på den punkten, herr talman, icke taga upp någon strid, utan jag kan acceptera de 17,000, som här föreslagits av utskottets majoritet, och jag föreställer mig, att om samling sker kring den linjen, så kan ju i framtiden erfarenheten själv få utvisa, huruvida och i vad mån detta en gång uppförda arvode är tillräckligt eller ej. Riksdagen får ju varje år vid prövningen av universitetens anslagsäskanden tillfälle att pröva även denna siffra, liksom den prövar alla andra. Det är ju en siffra, som inte ingår i det statliga lönesystemet, utan det är helt enkelt en anslagspost på budgeten och medgiver därför en årlig prövning med ledning av den erfarenhet man vunnit.

Herr Pauli: Herr talman! Den reservation, som jag jämte två andra ledamöter av denna kammare har undertecknat, behöver här inte något mera utförligt försvar efter det anförande, som statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet nu har hållit. Reservationen innebär nämligen just Kungl. Maj:ts ståndpunkt, och den skiljer sig från utskottets hemställan icke i något annat avseende än i fråga om storleken av det föreslagna arvodet. Reservanterna ha, liksom departementschefen nyss förklarade sig finna, haft den uppfattningen, att det arvode, som av Kungl. Maj:t har föreslagits, är av ett riktigtare och lämpligare format än det av utskottet föreslagna. Men då statsrådet nyss förklarade, att han inte ansåg det vara mödan lönt att här upptaga någon strid om en skillnad, som ju inte kan anses vara betydande, så är det givet, att reservanterna inte heller ha lust att kasta sig ut i någon fejd om den saken.

Jag skall därför endast tillfoga ett par ord angående den andra reservationen, som herr Rahmn nyss talat för. Den har i allt väsentligt redan bemötts av departementschefen, men man kan i alla fall inte underlåta att även från vår sida, som varit med om att behandla denna sak i utskottet, ställa sig ganska undrande inför denna reservation. Vad innebär den egentligen? Det är alldeles så, som statsrådet nyss sade, att det ser ut som om man inte riktigt i denna reservation ville säga ut vad man menar. Framför allt ser det ut som om man inte vågade sig fram med det rena avslagsyrkande, vilket dock tydligen är pudelns kärna. Man skjuter framför sig ett yrkande om utredning, men hur pass uppriktig man är i fråga om detta utredningsyrkande, det framgår ju därav, att reservanterna säga, att även om de anse, att denna fråga bör göras till föremål för en förnyad och mera ingående utredning, så finna de likväl icke skäl föreligga att bedja riksdagen besluta om en sådan utredning. Alltså: de vilja ha en utredning, men de vilja inte ha den så pass energiskt, att de ens orka framställa en anhållan till riksdagen om att begära en sådan utredning! Det får man säga är en ganska skruvad ståndpunkt. Och likadant är det med skälen för utredningen. Man anför två skäl. Först säges det, att man skall undersöka behovet av en sådan förändring, nämligen att kanslern skall få arvode, men litet längre ned i reservanternas motivering erkänna de själva, att skäl kunna anföras för ett sådant arvode. De erkänna alltså, att detta behov redan är ådagalagt, och då måste man väl säga, att det är ett meningslöst slöseri med statsmedel att ytterligare utreda den saken. Sedan komma de med det allra märkvärdigaste, nämligen med en begäran om att man skall utreda »de garantier, som kunna åstadkommas för att förändringen icke må rubba grunderna för den universiteten och högskolorna av ålder tillkommande självstyrelsen». Här har dock statsrådet nyss muntligen och i propo-

Anslag till universitetskanslersämbetet. (Forts.)

sitionen i tryck med styrka betonat, att den föreslagna ändringen icke innebär något rubbade av grunderna för universitetens och högskolornas självstyrelse.

Han anser tvärtom, att denna självstyrelse är av så stort värde, att den bör skyddas och bevaras. Önska reservanterna, att man skall utreda, huruvida denna propositionens förklaring är trovärdig? Eller önska reservanterna, att man skall utreda, huruvida en gång i den blånande framtiden det kan hända, att den omständigheten, att kanslern nu skulle börja få betalt för sitt arbete, kan leda till en förskjutning av kanslersämbetets funktioner? I båda fallen är naturligtvis utredningsyrkandet meningslöst. Jag skulle alltså icke förmoda, att kammaren kan av herrar högerreservanter föränledas att följa dem vare sig i fråga härom eller på den avslagslinje, som i själva verket är vad de menat.

Den ändring, som här begäres, är som sagt ingen annan än den, som ligger i linje med vår tids demokratiska uppfattning: dels att arbetaren är sin lön värd, och dels att man, när man söker efter en person, som är kvalificerad för en viss befattning, skall försöka få kretsen av därför lämpliga kandidater så vid som möjligt. Man skall inte vara begränsad av hänsyn till sådant som innehavet av privat förmögenhet eller i varje fall en ekonomiskt oberoende ställning. Denna princip är så självklar, att det förefaller otroligt, att riksdagen inte redan på grund av den skulle känna sig övertygad om lämpligheten av att bifalla propositionen och alltså utskottets hemställan. Och de invändningar, som ha framställts, äro av så föga hållbar natur, att de inte gärna kunna rubba det principiellt starka i propositionen. Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Myrdal**: Herr talman! Det kan nog inte fördöljas, och det har heller icke fördolts av ecklesiastikministern, att det förslag, som vi här diskutera, har väckt oro och tvekan i de akademiska kretsarna, d. v. s. bland oss, vilkas arbetsvillkor i sista hand kunna komma att påverkas. Denna tveksamhet och denna oro inte bara färga de avstyrkande uttalandena, utan den får ett starkt och värtaligt uttryck icke minst i universitetens tveksamt tillstyrkande yttranden, och om jag förstått ecklesiastikministern rätt, så saknar han icke helt förståelse för denna oros grund. Det visar sig i de betyganden, jag skulle nästan vilja säga besvärjelser, varigenom han som sin mening uttalar, att denna avlöningsreform icke får förändra karaktären hos det gamla kanslersämbetet. Denna oro, den är i själva verket ganska naturlig. Ecklesiastikministern, vars vida humanistiska syn vi alla beundra, håller säkert med mig när jag säger, att de stora förändringarna i institutionerna de ske inte genom avsiktliga beslut, utan de ske som omedelbart icke avsedda konsekvenser av vissa förändringar, som vi göra i fråga om de sociala och ekonomiska grundvalarna för en institution, i detta fall avlöningen.

Nu är vårt dilemma, eller — jag vill tala för mig själv — mitt dilemma, att jag samtidigt måste säga mig, att om vi skola ha ett kanslersämbete, så måste det vara avlönat. Det nuvarande kanslersämbetet bygger ju på en rent feodal tanke, att de akademiska lärarna skola inom aristokratien utse en beskyddare och försvarare för den akademiska självstyrelsen gentemot statsmakten. Denna ordning förefaller mig vara omöjlig att upprätthålla. Det visar sig också, som naturligt är, att det numera råder stora svårigheter redan att kunna välja en universitetskansler, som är lämplig och villig och i stånd att bära upp den feodala traditionen. Det finnes i den sociala utvecklingen vissa samband, en viss logik, som inte låter sig bryta. Skola vi ha ett universitetskanslersämbete, så måste det, som jag ser saken, vara avlönat.

Där måste jag alltså giva ecklesiastikministern rätt, och det är naturligtvis

Anslag till universitetskanslersämbetet. (Forts.)

denna insikt som också är orsaken och förklaringen till att universiteten trots sin oro och tveksamhet ha tillstyrkt det förslag, som här föreligger.

Emellertid reser sig för mig frågan, huruvida icke då en större reform skulle vara ändamålsenlig, en reform som tillvaratog och garanterade den akademiska självstyrelse, vars värde, jag skulle vilja säga vars grundläggande betydelse för hela den nationella kulturen vi väl alla äro ense om. Har man klart för sig — vilket alla instanser, som behandlat detta ärende, ha haft — att en förändring i detta avlöningshänseende kan befaras komma att i tidens längd ha stora verkningar på ämbetets innebörd, då måste den frågan resa sig om man inte kan finna en lösning, som är tidsenlig och samtidigt bevarar — i djupare mening — traditionen. Jag tänker då på den akademiska självstyrelsetraditionen såsom det viktiga i saken.

Här har framkastats ett förslag av herrar Lindhagen och Branting om att universitetskanslern helt enkelt skall avskaffas. Jag delar ecklesiastikministerns och utskottets mening, att ett sådant förslag icke bör genomföras. Därigenom förlorade man ju helt och hållet den barriär, det försvar, som universiteten nu i kanslersämbetet ha för sin självstyrelse gentemot statsmakten. För att bara taga utnämningssärenden — vilkas handläggning för övrigt efter min mening är universitetskanslersämbetets viktigaste funktion — så skulle förslaget genomförande betyda, att vi finge en prövningsinstans mindre, d. v. s. från de obehöriga vetenskapsmännens synpunkt en klagoinstans mindre. Nej, vad vi kunna komma att behöva är tvärtom en starkare buffert emot statsmakten. Och här måste jag fråga mig huruvida icke i detta tidsläge, när vi bli tvungna att vika från den gamla feodala traditionen, tvungna att avskaffa detta aristokratämbete — huruvida, säger jag, det då icke vore den rätta tidpunkten att överväga, om vi inte efter moderna demokratiska linjer kunde i universitetskanslersämbetet bygga in den ekonomiska självstyrelsen genom att vid kanslerns sida ställa en egen och omedelbar representation för de akademiska församlingarna. Det behöves en mellaninstans för att främja likformigheten och det förnuftiga samarbetet mellan universitet och högskolor och för att värna och även övervaka den akademiska självstyrelsen. Men jag frågar mig, om, när vi nu avskaffa den gamla aristokratinstitutionen, vi på längre sikt böra söka denna mellaninstans i en avlönad, på livstid och utan åldersgräns tillsatt ämbetsperson och inte hellre, i enlighet med vad jag menar vara moderna demokratiska linjer i en egen och omedelbar representation för de akademiska församlingarna. Problemet är alltså, som jag ser det, något större än en avlöningsfråga.

Nu kan man säga, att denna tanke om att på denna eller andra vägar skapa ökade garantier för den akademiska självstyrelsen — behöfliga på grund av den förändring av ämbetets innebörd, som vi kunna frukta blir följden av det här föreliggande förslaget — inte har kommit ifrån de akademiska församlingarnas sida. Utan att de akademiska församlingarna, liksom för övrigt riksdagen, äro mycket konservativa i vad gäller deras egna arbetsformer, så ha emellertid dessa församlingar icke haft anledning att diskutera detta problem. I universitetskretsar har man i stort sett och av de skäl, som ecklesiastikministern framhävde, varit nöjd med det nuvarande universitetskanslersämbetet. När dessa församlingar på kort tid haft att yttra sig över ett förslag om avlöning till universitetskanslern, ha de alla starkt understrukt betydelsen av att man vidmakthåller universitetskanslersämbetet oförändrat i dess nuvarande ställning och innebörd. Men detta har varit en försvarslinje mot den fara för byråkratisering, som man på alla håll har sett skymta.

Hur lika jag i de stora frågorna och måhända även i detta spörsmål ser på den akademiska undervisningen och forskningen med herr ecklesiastikmini-

Anslag till universitetskanslersämbetet. (Forts.)

stern, kan jag dock, herr talman, inte i denna fråga intaga en fullt så optimistisk ståndpunkt som han. Det är visserligen av den största betydelse, att vid detta tillfälle ecklesiastikministern liksom utskottet understrukit betydelsen av att här inte en förskjutning skall äga rum i kanslersämbetets innebörd; men detta skapar, enligt mitt sätt att se, inte full garanti för att så dock inte kommer att bli fallet. Vi få komma ihåg, att detta är en fråga på lång sikt. Det är inte alltid i framtiden, som vi kunna räkna med så lugna samhälls- och kulturförhållanden som nu, och, det vill jag tillägga, en ecklesiastikminister så hängiven den akademiska läro- och forskningsfriheten som den nuvarande ecklesiastikministern. Under sådana förhållanden vill jag som min personliga uppfattning säga, att jag tror att det hade varit till gagn, om man tagit ett år på sig för att överväga denna frågas vidare perspektiv. För egen del ledes jag av min uppfattning att instämna i den reservation, som här har avgivits av herr Johansson i Fredrikslund. Jag vill betona, att det även och inte minst för den, som i likhet med mig har den uppfattningen, att ett oavlönat kanslersämbete för framtiden är orimligt, kan finnas skäl att gå på denna linje, oavsett hur den nu har motiverats — jag råkade av försumlighet vara ute, när reservanternas representant här hade ordet. Även om, som jag förmodar och på sätt och vis kan förstå, kammaren kommer att gå den andra linjen och följa Kungl. Maj:t och utskottet, så har jag dock inte velat underlåta att vid detta tillfälle frambara den oro och den tvekan, som finnes i de akademiska kretsarna, bland annat kanske för att påminna om att frågan om skapandet av sådana garantier för den akademiska självstyrelsen kan komma tillbaka. Den kommer säkert tillbaka, om tendensen under den kommande tiden skulle visa sig gå i riktning mot uppfyllandet av de farhågor, som vi ha hyst ifråga om verkningarna av denna i och för sig naturliga och riktiga lönereform.

Häri instämde herr *förste vice talmannen*.

Herr **Olsson, Oscar**: Herr talman! Det avgörande för mig, när jag tar ståndpunkt i denna fråga, är just den princip, ifrån vilken herr Myrdal utgick, nämligen att om vi skola ha ett universitetskanslersämbete, skall det vara avlönat.

Innan jag stannade för denna uppfattning, var jag inne på den ståndpunkt, som herr Lindhagen och herr Branting gjort sig till representanter för i sin motion, d. v. s. möjligheten eller lämpligheten av kanslersämbetets definitiva avskaffande och de akademiska frågornas direkta underställande under Kungl. Maj:t. När jag skulle bestämma mig för om jag skulle gå på den linjen eller ej, blev det avgörande för mig just de akademiska myndigheternas ståndpunkt. Vid de personliga samtal, som jag hade med akademiker, hittade jag inte någon, som ansåg, att kanslersämbetet borde eller kunde avskaffas. Den avgörande synpunkten var nog den, som herr Myrdal anförde, nämligen att man, om man avskaffade kanslersämbetet, förlorade en instans, när det gällde befordringsärenden, och man ansåg, att den instansen behövdes. Det är således inte huvudsakligen den lysande traditionen, som ecklesiastikministern här pekade på, som var avgörande, när jag tog ställning till problemet.

Naturligtvis kan man som herr Myrdal säga, att det hade varit bättre, om man kunnat göra en större reform i detta sammanhang, men därigenom bryter man, så vitt jag kan se, den princip, från vilken herr Myrdal utgick, nämligen att, om vi skola ha ett kanslersämbete, skall det vara avlönat. Jag tror inte, att en sådan utredning är gjord så i en hast. Skola vi ha en stor reform här, tager det tid, och under den tiden få vi fortfarande ha ett oavlönat kanslersämbete. Detta är från mina synpunkter ett avgörande skäl, när det gäller att taga ståndpunkt till den fråga, som här föreligger.

Anslag till universitetskanslersämbetet. (Forts.)

När det sedan gäller själva arvodesbeloppet, delar jag till fullo statsutskottets betänksamhet.

På grund av vad jag nu anfört, anser jag, herr talman, att vi, även ifall vi rent principiellt skulle vilja följa herr Myrdal i dagens fråga, nog inte kunna göra annat än bifalla statsutskottets förslag, till vilket jag således yrkar bifall.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! Det är lyckligt, att inte alla så kallade reformförslag, som framföras, äro verkliga reformförslag i den meningen, att de motsvara något behov i tiden, även när de ikläda sig tidens allra moder-naste former. För min del tror jag inte, att det föreligger någon som helst aktuell fråga om universitetens forsknings- och verksamhetsfrihet, och jag tror inte heller, att det finns någon anledning att skapa en sådan fråga.

Jag är för min del som motionär i ärendet fullt belåten med vad statsutskottet här framfört och yrkat. Det har blivit en nedsättning av arvodets storlek, om inte till det belopp, som jag tänkt, så dock till ett belopp, som sammanstämmer med vad statskontoret yrkat. Med hänsyn till de grunder, varpå statskontoret har gjort detta yrkande, synes det mig, att man därmed understryker vad departementschefen så kraftigt har betonat. När man säger, att det här allenast är fråga om ett *arvode*, är detta alldeles riktigt, och just däri ligger enligt mitt förmenande garantien för att det inte kommer att föra med sig några konsekvenser i avseende på ämbetets omfattning eller ställning överhuvud taget.

Jag skulle, herr talman, inte ha begärt ordet, om det inte var en enda punkt i statsutskottets utlåtande, som jag har ansett mig böra med ett par ord beröra. Det är nämligen en punkt överst på sidan 8 i slutet av första stycket, där det säges, att »samma skäl synas tala mot att ämbetet skötes av person, som avgått ur statstjänst efter pensionsålderns inträdande». Många gånger är det just så, att det mycket väl kan tänkas en sådan person till kansler och i all synnerhet under den tid, då pensionsåldern vid universiteten var lägre än den, som i allmänhet gällde. Samma förhållande kan väl även i fortsättningen tänkas. Det är mycket tänkbart, att till universitetskansler kan ifrågakomma en akademiker, och då kan det också tänkas bli en akademiker, som uppnått pensionsåldern. Det är ingenting, som är ovanligt. Men jag tror inte heller, att denna sats är så farlig, som den kan synas. När utskottet och riksdagen i anslutning därtill säger, att »samma skäl synas tala mot att ämbetet skötes av person, som avgått ur statstjänst efter pensionsålderns inträdande», är detta ett mycket vagt uttalande. Det är en förmodan detta och icke något direktiv. Under sådana förhållanden har jag, herr talman, ingen anledning att yrka annat än bifall till vad statsutskottet hemställt, i all synnerhet som i den avfattning detta betänkande och förslag i övrigt fått från statsutskottet all anledning för mig saknas att avstyrka detsamma; ej heller finnes någon anledning att befara ett återupptagande av frågan.

Herr Lindhagen: Herr talman! I den av mig och Branting väckta motionen ha vi påvisat, att universitetskanslersämbetet *tillhör en förfluten tid*, och således liksom allt annat, som är för långt avlägset, bör finna sig i att en ny tid presenterar sig på detta område i modern gestalt. Vi ha också åberopat, att en tendens till avskrivning framkommit genom att prokanslersämbetet avskaffades för bara ett par år sedan. Vidare har ju universitetskanslern, som har en mängd arbetsuppgifter att fylla, som han inte alls kan upprätthålla, ty det överstiger mänsklig kraft, i alla fall även ansetts kunna duga till en mera tidsbetonad uppgift, nämligen en rent juridisk uppgift, den enda, som han egentligen har av betydelse. Därigenom har han också fått ett mindre

Anslag till universitetskanslersämbetet. (Forts.)

inflytande på Stockholms högskolas författningar, och ändå är ju detta en lika duglig vetenskaplig institution, som de andra universiteten, där han skall lägga sig i snart sagt allt och vara en Gud Fader, vilket han omöjligt kan vara.

Jag har också hört mig för, att kanslerns ämbetsbefattning mest rör sig om att formellt pröva ansökningarna, om de gå emot författningarnas lydelse eller inte, och sedan få de i övrigt passera. Men undantagsvis kan kanslern också tillåta sig någon personlig inställning efter sitt psyke.

Vad som nu åberopas mot att *kanslern skall betalas* är, att han skall ha kvar den gamla glansen över sig, som han haft från gamla tider. Det är skada, att han inte också skall gå omkring exempelvis i röd frack, gröna knäbyxor och peruk. Nu uppträder han ju i kavaj, och det blir inte någon glans över honom alls.

Men så kommer man då med det stora skälet, den *akademiska självstyrelsen*, och på den linjen gick också min kamrat vid Stockholms högskola, Myrdal — i det avseendet står jag dock över honom, ty jag tillhör styrelsen sedan 1902, men i fråga om barnantal är han mig överlägsen. Jag fäste mig särskilt vid vad Myrdal sade. Han vill verkligen göra allvar av självstyrelsen, ty vad består självstyrelsen för närvarande i? Jo, att de akademiska myndigheterna få välja sin kansler efter det gamla mönstret, en förnämnet, en hög ämbetsman, som har pengar, ty det måste han ha med den nuvarande ordningen. På så sätt bibehåller man i alla fall i viss mån det gamla skimret över honom. Han skall nämligen också representera på egen bekostnad, vilket är kärare för statsverket och riksgäldskontoret, än om han nu skulle få särskilda representationspengar av statsverket att betalas av de skattskyldiga, varigenom den sista vördnaden väl försvinner.

Varför skola universiteten ha en specifik självstyrelse mer än som bestäms andra institutioner? Varför skola de bibehålla denna unika gestalt ifrån forntiden, då den är avskaffad på alla andra håll? Andra institutioner, som äro lika viktiga som universiteten, få gå till ekklesiastikdepartementet och rådgöra där uppe om vad dem angår och vad dem tillhör. Och jag misstänker, att så göra de fortfarande för att inte besvära kanslern, som ju är en mellaninstans, som inte rör med dessa ärenden, där det slutliga avgörandet ändå ligger på högre ort. Jag tror, att de rådgöra sig mera med ekklesiastikministern än med kanslern, när det gäller anslag till olika institutioner vid universiteten. Visserligen ha vi upplevat, att Trygger en gång uppträdde här i kammaren och talade för ett anslag till en institution, och jag vet inte, om det var hans anförande, som då gjorde, att institutionen också fick anslaget. Men inte tror jag, att kanslersämbetet spelar den roll, som det här påstås, att det tilläventyrs gör. Det har också talats om att han äger ett stort inflytande även i andra avseenden. Den förste talaren, ekklesiastikministern, sade det. Det finns inga möjligheter för honom att kunna uppfylla programmet. Han står utanför programmet. Vad är det då för slags självstyrelse, som han representerar för universiteten genom att de välja en sådan där toppfigur, som gör sig vid högtidliga tillfällen mest men ock kan utöva ett envælde, som inte finns demokratiskt infört vid annan institution. Här går det för sig att hela skolväsendet vänder sig direkt till ekklesiastikdepartementet utan att passera en sådan gestalt. Om riksdagen nu bibehåller universitetskanslern, skulle jag vilja tillråda läroverken att skaffa sig en slik förnämnet mellan sig och ekklesiastikdepartementet.

Med sitt förslag gick Myrdal konsekvent längre än någon annan hitintills i detta ärende. Han vill ha vid kanslerns sida en liten småriksdag eller ett råd från universiteten. På det viset blir kanslern en kung, och så sitta de omkring

Anslag till universitetskanslersämbetet. (Forts.)

honom och komma in corpore mäktigt fram till ecklesiastikministern med bistra miner, om han ej faller undan. Men Myrdal har ju själv genom avslöjande av dylika önskemål från universiteten visat, att nu är kanslersämbetets tid ute även hos dem han företräder.

Myrdal gick så långt — han är inte van ännu vid det parlamentariska livets undfallenheter — att han sade, att universitetskanslern skulle skaffa sig en stark buffert emot statsmakterna. Och det skulle vi här stå och bevilja pengar till för att få en stark buffert mot statsmakterna bara på detta speciella område. Myrdal har nog talat om hur vederbörande vilja ha det, men det lyckas nog aldrig, herr Myrdal.

För övrigt ligger väl bakom denna självstyrelse också ett visst äventyr att ytterligare vidmakthålla hos den allmänna uppfattningen, att vetenskapen är något förnämligare än annat och att, så snart någon blivit professor, dubbas han samtidigt till en oemotsäglich expert. Vetenskapen och vetenskapsmännen äro, enligt min mångsidiga erfarenhet, skulle jag vilja säga Myrdal, två alldeles olika saker. Den förra är ett förnadsfullt begrepp och de andra äro medmänniskor, lika bra eller bristfälliga som vi andra.

Nu visar ju och det här mångsidiga betänkandet, att institutionen står på gungande grund. Vi veta ej, vad vi skola finna på för att kunna försvara densamma, och så börja vi singla med kronor. Först ville Engberg ha 21,000 kronor och nu är han med på 19,000. Så är det andra, som vilja ha 17,000. En annan ledamot, konstitutionsutskottets ordförande Reuterskiöld, vill ha 12,000 kronor.

Sedan skola vi avgöra finessen med skillnaden mellan arvode och avlöning. Herr Engberg kan vara smidig, men här tycka många, att skillnaden till sitt andliga innehåll är väl oklar.

Med denna korta axplockning ur motionen ber jag, herr talman, att få yrka bifall till densamma.

Herr Trygger: Herr talman, mina herrar! Då jag år 1926 antog det oförutsedda valet av mig till kansler för rikets universitet, skedde det med den allra största tvekan. Att jag dock lät mina betänkligheter falla, berodde på den ingående kännedom, jag ägde om Uppsala universitet, vilket jag visserligen lämnat 1905, men där jag vid min avgång varit universitetslärare i 21 år, konsistorieledamot i 16 år, ledamot av universitetets drätselnämnd i 15 år, därav i 7 år nämndens ordförande, samt dessutom prorektor under de 5 sista åren. Mitt varma intresse för vetenskapen, för akademisk undervisning och akademisk ungdom, min insikt i ett universitets arbetssätt och behov och icke minst min kännedom om universitetsprofessorernas osjälviskhet och mentalitet i övrigt hade icke förbleknat under de decennier, jag ägnat mig åt fortsatt riksdagsarbete och andra värv. Största möjliga mått av självstyrelse var enligt min mening ett livsvillkor för att universiteten skulle kunna fylla sina vetenskapliga forskningsuppgifter och sina plikter beträffande undervisningen. Vad som kan passa i den vanliga statliga förvaltningen, det duger icke i fråga om universiteten. Professorerna äro icke några underordnade tjänstemän under en chef, utan om rättvisa iakttages i utnämningsfrågor — befördrandet härav är en kanslers allra viktigaste uppgift, såsom herr Myrdal riktigt här i dag har påpekat — jag säger, om rättvisa iakttages i dessa frågor, får kanslern att göra med personer, av vilka var och en inom sitt område intager en verklig herreställning. Initiativ och bestämmande av sättet för utförande av deras åligganden måste i stor utsträckning lämnas åt professorernas sakkunskap och ansvarskänsla samt icke minst deras kärlek till det universitet, de tillhöra. En kansler har ej till uppgift att under sken av vitt-

Anslag till universitetskanslersämbetet. (Forts.)
famnande sakkunskap gå och lyfta på varje fråga och på uppkomna spörsmål ge mer eller mindre svävande svar, utan han skall slå vakt om att maskineriet i sin helhet fungerar väl, och att samhällets uppoffringar för forskning och vetenskaplig undervisning lönas av goda resultat. Kanslern bör således enligt min mening icke vara en vanlig ämbetsman utan en representant för universitetens orubbliga vilja att så långt krafterna räcka fylla sin stora och betydelsefulla kulturuppgift.

Med denna min syn på tingen står i full överensstämmelse mitt krav, att kanslern icke må erhålla någon ersättning för sitt arbete. Mången gång måste han i sina utlåtanden och förslag lämna otillfredsställda äskanden, som visserligen i sig ha ett stort berättigande, men där andra statsbehov med skäl kunna göra anspråk på företräde. Vilken styrka för hans ställning är det ej då, att han själv varken har anspråk på eller rätt att till egen fördel skära någon skiva ur kronans kaka! Han blir också, då han icke är lönebunden, i tillfälle att i sin verksamhet mera fritt och värdefullt förfoga över åtskillig tid, som särskilt i våra dagar icke så sällan offras åt konversationer och sammankomster, vilka mera ha karaktären av ett fyrverkeri än av ett upplyst sanningssökande. En avgörande invändning slutligen, som jag har att göra mot förslaget om avlöning åt kanslern, är, att såsom jag redan i mitt yttrande på den kungl. remissen anfört, och som här också av en talare påpekat, kanslersskapets bindande vid avlöning rätt snart skulle oemotståndligt medföra den konsekvensen, att kanslerns ställning underginge en väsentlig ändring till sitt väsen och droge universitetet med sig i sitt fall. Antagandet av det framlagda förslaget bleve inkörsporten till ett upphävande av universitetens självstyrelse och till ett äventyrande av vetenskapens frihet och verkningskraft! Vilken underlägsenhet, herr Lindhagen, i förhållande till de fria högskolorna, som under sina oavlönade styrelser kunde mera obundna av allt byråkratiserande föra forskning och undervisning framåt till ständigt nya segrar! Chefen för eklelesiastikdepartementet har visserligen och sist här i dag förklarat, att någon som helst avsikt att göra intrång för den vetenskapliga friheten och akademiska självstyrelsen icke hos honom finnes. Jag tror honom naturligtvis på hans ord, men människans avsikter betyda, såsom en talare här tidigare jämväl påpekat, föga, om hon skapar situationer, ur vilka på grund av sakens egen natur måste uppstå följder, som med ökad uppmärksamhet bort och kunnat undvikas.

Skulle nu emellertid i strid med den uppfattning, som jag sålunda här framfört, riksdagen stanna vid ett beslut om arvode till kanslern, så anser dock jag, universitetens siste kansler enligt den gamla ordningen, att beloppet borde bestämmas snarare i enlighet med Kungl. Maj:ts än i enlighet med utskottets förslag. Visserligen kan jag härför ej återropa vad som under detta ärendes behandling från åtskilliga håll gjorts gällande, nämligen att det föreslagna arvodet för kanslern jämväl avsåge att täcka representationskostnader. Kanslern har icke och har icke haft någon representationskyldighet, men mina herrar, han har väl samma rätt som människor i allmänhet att visa gästfrihet mot dem, som vilja hedra hans hem med sin närvaro! Orsaken till, att jag skulle föredraga ett högre arvode, är för mig den, att då arvode överhuvud taget anses böra utgå, ett relativt lågt belopp ytterligare skulle avlägsna kanslerskapet från dess traditionella förnäma plats inom det svenska samhället.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den av herr Johansson i Fredrikslund m. fl. i avgiven reservation gjorda hemställan.

Herr statsrådet **Engberg**: Herr Myrdal menade, att den riktiga lösningen av denna fråga vore, som han uttryckte sig, att i universitetskanslersämbetet

Anslag till universitetskanslersämbetet. (Forts.)

inbygga en representation för de akademiska församlingarna. Han utvecklade inte närmare vad detta uppslag till äventyrs kunde innebära, men det är ju uppenbart, att han tänker sig något i den stilen, att med kanslern adjungeras delegater ifrån universiteten och högskolorna. Det blir med andra ord en kansler, omgiven av — vad skola vi kalla dem — universitetsråd, utsedda bland herrar professorer vid universiteten och högskolorna. Jag säger uppriktigt, herr talman: Gud bevara både land och universitet och universitetskansler för en slik tingens ordning! Ty antagen, mina herrar, att här skulle utses delegater ifrån universitet och högskolor, som tillsammans med kanslern skulle bilda ett slags universitetsöverstyrelse — det vore ju i själva verket det riktiga ordet för vad herr Myrdal åsyftade! Hur skulle dessa, som själva vore professorer vid universiteten, kunna stå fria gent emot sina kolleger? Jag föreställer mig, att det skulle bli rätt brokiga tillställningar, när den akademiska församlingen skulle välja sina delegater, och att där bleve hastiga och plötsliga ombyten, i den mån de utsedda delegaterna inte ginge deras ärenden, som korat dem. Vore det något, som enligt min tanke skulle alldeles draga ned universitetskanslersämbetet, så vore det att man kringbygger detta med en representation av sådant slag.

Herr Lindhagen tyckte sig höra röster ur det förflutna. Är han månne icke själv en dylik röst? Nog tyckte jag så, när han än en gång gjorde sig till tolk för uppfattningen, att bara för att en sak är gammal och traditionell, skall den vräkas undan. Det är inte så jag ser saken. Den omständigheten, att universitetskanslersämbetet är gammalt, är väl intet skäl att slopa det, utan frågan bör ställas så: fyller eller fyller icke kanslersämbetet en rimlig och nödvändig uppgift i den svenska universitetsvärlden? Och då svarar jag, herr talman, icke bara ja, utan jag säger, att år efter år har kanslersämbetets betydelse stegrats i mån av tillväxten av de uppgifter, kanslern har att handlägga. Och här är jag inne på kärnpunkten, som berördes av universitetskanslern själv i hans anförande. Saken är nämligen den, att om vi endast gå tillbaka till förra seklets slut, så behöfve vid den tiden kravet på en universitetskansler knappast ställas så stort som nu. Tillväxten i arbetsuppgifter, tvånget att vara med, öva tillsyn och taga initiativ och se till, att allt går ihop, vara ett slags klockarfar i alla dessa ting, som höra ihop med universitetens dagliga liv och som kvantitativt hopats under utvecklingens gång — allt det där har gjort att kravet på kanslern varit och är stätt i oavlatlig stegring. Det är också detta som gör, att man icke kan begära att en människa utan ersättning ägnar sig åt denna uppgift.

Den linje, som skisserades av herr Myrdal, är den sämsta tänkbara av alla linjer. Den linje åter, som enligt min tanke är den riktiga, är att bibehålla ämbetet i den form, det har, med de uppgifter, det fått, bibehålla reglerna för dess tillsättande och så vidare, men möjliggöra att kretsen av dem, som skola kunna väljas, utvidgas.

Därmed skall jag be att få säga några ord i anledning av den siste ärade talarens yttrande. Den tankegång, han fullföljde, var ju samma tankegång ehuru här fullständigare och rikare utvecklad, som den, som fördes i fält av herr Rahmn och som reservanterna gjort sig till målsmän för, nämligen, att i och med arvodet ändras något konstitutivt och väsentligt för kanslersämbetet. Jag ställer då den frågan till mig själv: vad är det konstitutiva, vad är det väsentliga i universitetskanslersämbetet för närvarande? Jo, det ligger just i reglerna för kanslerns tillsättning, i reglerna för hans ämbetsuppgifter, men det har, så vitt jag förstår, ingenting att göra med frågan om han uppbär eller icke uppbär arvode. Det konstitutiva ligger i detta, att han är en förtroendemän för universiteten, fritt vald av universiteten. Häri ändras ju icke ett jota genom att man gör det möjligt för universiteten att välja den lämpligaste och

Anslag till universitetskanslersämbetet. (Forts.)

icke vara bundna av och hänvisade till förmögenhetssynpunkter. Jag kan därför inte annat än finna, att det resonemang, som den ärade talaren förde, inte går riktigt ihop, och jag finner det vara en orimlig överdrift att såsom han gjorde förklara, att detta kan vara inkörsporren till ett upphävande av universitetens självbestämmningsrätt. Det kan det rimligtvis icke vara, ty om det vore den minsta fara för något dylikt, skulle detta med säkerhet också ha kommit till synes vid behandlingen av frågan i ämbetsverken i den formen, att dessa avböjt beträdande av denna väg. I stället ha ämbetsverken pekat på att de icke vilja ha någon ändring i gällande bestämmelser beträffande kanslerns ställning och tillsättning men finna det önskvärt, att kretsen av dem, bland vilka kanslern kan utses, något vidgas. Det är en gemensam ståndpunkt för ämbetsverken, och jag finner därför icke fullt befogat att uttala sådana farhågor som den siste ärade talaren här uttalade, farhågor, som gå vida utöver ramen för vad universitetens och högskolornas egna representationer här uttalat i sina utlåtanden.

Till sist, herr talman, vill jag säga, att denna fråga är kanske, till synes, en liten fråga. Och dock kan den bli en stor. Ty i och genom sin ställning kan kanslern öva ett icke ringa inflytande på andan i universitetens och högskolornas värld. Uppgiften att slå vakt om forskningens frihet och universitetens frihet är så stor och betydelsefull och är på samma gång så naturlig för den som skall vara högste styresman på detta område, att till denna befattning må valet icke bindas av något annat än hänsynen till själva saken. Men det säger sig självt, att om man skall få tag på sådana personer, om de skola stå till förfogande, så måste man stryka ett brett streck över uppfattningen, att det är likgiltigt om de få ersättning för sitt arbete eller icke. Om det gällde en post, där det vore fråga om ett arbete, som inte toge någon tid från sin innehavare, då skulle jag till nöds förstå resonemanget. Men, mina herrar, den, som har följt med vad som universitetskanslern har att göra, den, som märkt, hur arbetsbördan vuxit år från år, han måste säga sig, att för närvarande kräver universitetskanslersämbetet helt sin man, och jag tänker då även på de viktiga frågor kanslern själv i sitt anförande nyss berörde, nämligen utnämningsfrågorna. Det är beträffande dem av allra största vikt, att det finns en självständig instans, som tager itu med dessa frågor oberoende av kottersynpunkter och ovidkommande synpunkter och lägger upp dem, innan frågorna gå till slutligt avgörande. Och jag vill särskilt säga herr Lindhagen, att jag skulle vilja se, hur det skulle gå med dessa utnämningsfrågor, om de komme till Kungl. Maj:t i det skick, vari de lämna universiteten, där de ofta se ut som enda stor tras-matta, där man varken hittar in eller ut. Då behövs det sannerligen, att det sitter en man, som grundligt penetrerar dessa saker och bakom vars omdöme man vet att det ligger en grundlig prövning.

Jag finner därför, att de skäl, som här förts i fält både från deras sida, som vilja avskaffa ämbetet och från deras sida, som fortfarande vilja göra förmögenheten till förutsättning för dess rekrytering, att de skälen, säger jag, icke äro bärande, och jag vågar tro, herr talman, att kammarens flertal skall följa statsutskottets majoritet.

Herr Hammarskjöld: Herr talman! Jag kan i allt väsentligt instämma med vad herr Trygger sade i sitt anförande. Men jag skulle särskilt vilja betona en sak. Här har från de flesta som yttrat sig i denna fråga, alltifrån ekle-siastikministern och de akademiska myndigheterna igenom, med mycken styrka betonats, att den ifrågasatta förändringen icke bör eller får åstadkomma någon förändring i kanslerns ställning. Man torde nästan kunna utläsa ur dessa yttranden, att om vederbörande trodde, att en sådan förändring av kans-

Anslag till universitetskanslersämbetet. (Forts.)

lernas hittillsvarande ställning skulle inträda i följd av denna föreslagna s. k. reform, så skulle den reformen icke böra genomföras. Nu vet jag visserligen, att ecklesiastikministern förklarar, att han inte har för avsikt att det skall inträda en sådan förändring, men herr Trygger har med rätta påpekat, att de mänskliga avsikterna äro ganska vanmäktiga gent emot förhållandenas makt. Emellertid tror jag icke, att det saknas mycket vidsträckta kretsar, där det oaktat statsrådets deklaration av sin avsikt och vad i övrigt sagts om utsikterna finnes starka farhågor för att dock en sådan icke önskvärd förändring skall inträda.

Under sådana förhållanden förefaller det mig, som om saken icke nu är mogen för avgörande — den är lyckligtvis icke på något sätt brädslande — utan man bör se tiden an för att få klart, om dessa farhågor genom speciella åtgärder kunna undanröjas eller också kunna skingras genom en bättre insikt i förhållandena.

Universitetskanslern slutade sitt anförande med att säga, att om det skulle vara arvode, borde det vara det högre arvodet, nämligen 19,000 kronor. Det är ju såsom saken nu ligger, det längst gående yrkande, som kan ha praktisk betydelse. Men för min del skulle jag vilja deklarerar, att om kanslern över huvudet skall ha arvode eller avlöning, svarar det mot hans ställning, att han har en högre avlöning än så, att han har lika stor avlöning som landshövdingar eller till och med som statsråd. Den frågan är emellertid inte av praktisk betydelse, men ovissheten om det rätta beloppet för eventuell avlöning är ytterligare ett skäl att vila på saken, och detta kan ju efter svenska förhållanden icke ske på annat sätt än att det föreliggande förslaget avslås, vilket jag således för min del yrkar.

Herr statsrådet Engberg: Endast ett par ord till den siste ärade talaren. Antag det fall, att den nuvarande kanslern inom kort skulle draga sig tillbaka ifrån sin post! Antag, att det skedde under loppet av innevarande år. Kanslersämbetet måste återbesättas och universiteten bli hänvisade till att välja sin företrädare med alla de restriktioner, som den nuvarande ordningen utan arvode innebär. Valet är ett val för livstiden. När i framtiden skulle Sveriges riksdag få tillfälle att syssla med den här frågan nästa gång?

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag måste gent emot herr Engberg säga, att i allmänhet tycker jag om honom, ty han är bussig. Men jag måste taga Myrdal i försvar, när Engberg påstår, att det är det sämsta möjliga förslaget, som herr Myrdal kommit med.

När nu Engberg vill behålla denna mellaninstans mellan statsmakten och universiteten, vars motstycke inte finns på något annat ställe, så behövs det väl för att göra den tidsenlig inte bara pengar, som förråa. Jag förstår så väl den fina uppfattning, som uttalats av de gamla aristokraterna Trygger och Hammarskjöld, då de inte vilja vara med om ett sådant förslag. Men det ligger bakom deras uttalande, att då kan man lika gärna eller rättare ännu hellre taga bort ämbetet på sätt jag och Branting påkallat. Det fordrar konsekvensen av regeringens uppfattning, att det nuvarande ämbetet dock är föråldrat men bör nypoleras endast med pengar och knappast med kultur. Myrdal har nu förrätt bakgrunden till de akademiska myndigheternas motstånd mot denna materialisering av ämbetet, som de aldrig begärt. *De ligga nämligen på hanen för en avsikt att få ett akademiskt råd vid sidan av kanslern. Eller med andra ord en egen tumme på denna galjonsfigur och på samma gång ett vidgat realpolitiskt inflytande på regeringen.*

Vi böra väl i vår tid inte ha en sådan ensam tämligen föråldrad diktator.

Anslag till universitetskanslersämbetet. (Forts.)

Det av Myrdal avslöjade rådet är emellertid framtidens konsekvens av ett sådant vidhållande av ämbetet helst med dess förenämnda förgyllning. Och när Engberg säger, att den bebådade anordningen med ett akademiskt råd är den sämsta möjliga ordningen, så har Engberg inte förstått, att han med sitt förslag lagt hyenden just under en sådan ordning.

Så har herr Engberg också lagt sig mycket vinn om att tala om universitetskanslerns oerhört ökade *arbetsbörda*. Det är klart, att universitetskanslerns arbetsbörda bör *författningenslign* ökas. Professorerna bli ju otaliga, specialister dyka upp som svampar ur jorden. Skall han hålla reda på allt och, som åläggdes honom i författningarna, följa undervisningen och se till, att var och en av alla dessa människor gör sin plikt, är det oundvikligt, att arbetet ökas och det hjälps inte med att han ersättes med en avsevärd slant, herr statsråd. Saken är nämligen den, att han inte sysslar med dessa frågor. Ty det råar han sedan länge inte med, och i samma mån som arbetsbördan ökas, så lägger han också den ökningen på hyllan. Han är inte mer än människa, en toppfigur, en ärovärdig toppfigur, och skall han bibehållas, så skall det också vara med arvode som för en toppfigur. Jag förstår, att de stora männen från universitetet vilja ha det så.

Så sade herr Engberg, att jag alltid brukar förkasta gammal tradition och hoppa på allt nytt och då började det naturligtvis förväntansfullt fnissas litet i bänkraderna i detta här pågående studentspex. Jag begriper inte det. En del människor säga, att jag är också så konservativ, även är »traditionalist». Det är mitt sista vedermåle, som man anser bestyrkt av första delen av mina memoarer. Saken är, att vi i vår motion börjat med att citera Stockholms högskolas yttrande i ärendet, så lydande: »Innan man tar ställning till det föreliggande förslaget att förvandla kanslersämbetet till en fast anställning med avsevärda löneförmåner, synes först böra fastslås kanslerns tidsenliga uppgift.» Till denna uppgift, herr Engberg, hör väl inte, att man behåller allt, som är gammalt, även om det inte är tidsenligt! Jag hoppas det åtminstone.

Herr Branting: Herr talman! Jag har tillåtit mig att i denna fråga intaga en övervägande negativ ståndpunkt och det har helt enkelt berott på, att jag tyckt, att det här rör sig om ett mycket komplicerat spörsmål. Jag föreställer mig, att kammaren under debattens gång också kommit under fund med, att man från de mest skilda utgångspunkter kan komma fram till en avvisande hållning i fråga om Kungl. Maj:ts förslag och även beträffande statsutskottets yrkande.

Statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet frågade, vad som egentligen skulle utredas i denna sak. Han ansåg, att all nödvändig utredning redan vore företagen, genom att ärendet remitterats till kanslersämbetet, till universiteten och till högskolorna. Därmed var utredningen klar. Men man skall observera, att dessa hörda myndigheter intagit en synnerligen kritisk inställning till förslaget. »Utredningen» har sålunda gått i den riktningen, att man *icke* bort för närvarande och i den form, som skett, framlägga detta förslag.

Jag vill be herrarna observera, hur här i kammaren den man, som väl bäst känner universitetskanslersämbetets natur och som kan yttra sig om dessa ting med den största sakkunskapen i riket, nämligen herr Trygger, från sina utgångspunkter kommit fram till den slutsatsen, att universitetskanslersämbetet bör vara oavlönat. Efter mitt sätt att se är detta en *orimlig* ståndpunkt; men jag måste på samma gång säga, att eftersom herr Trygger naturligtvis har skäl för vad han säger, är det sannolikt också en grundad ståndpunkt. Just

Anslag till universitetskanslersämbetet. (Forts.)

detta visar väl, hur hela denna fråga är av en sådan beskaffenhet, att man ingalunda kan säga, att den är så klar, som kyrkoministern gör gällande.

Ecklesiastikministern har inte ett ögonblick velat reflektera på någon ändring av kanslerns ställning. Men man måste väl säga, att det är så mycket sämre! Ty hela debatten visar just — som också åtskilliga talare understrukt — att om universitetskanslersämbetet skall bibehållas, måste man få fram klarare linjer och klarare uppfattning om ämbetets uppgifter.

Herr Pauli gjorde gällande, att här ingen annan ändring skulle ske än den, »som ligger i linje med vår tids demokratiska uppfattning». Det kan väl ändå diskuteras, om det ligger så påtagligt i linje med vår tids demokratiska uppfattning att nu plötsligen inrätta ett högt avlönat statsämbete, eller att för ett sådant ämbete bestämma en avlöning eller ett arvode — vad man nu vill kalla det — på ett så pass högt belopp, för att det skall finnas en slags förmyndare för rikets universitet och högskolor.

Vad som i detta sammanhang kanske är mest påfallande, det är — förefaller det mig — att initiativet, såvitt man kan förstå, *icke* tagits efter framställning från dem, det närmast gäller. Jag har mig åtminstone inte bekant, att universitetet, högskolorna eller kanslersämbetet på något sätt petitionerat hos Kungl. Maj:t om en förändring. Nej, ursprunget till förslaget är helt enkelt en promemoria uppgjord inom ecklesiastikdepartementet.

Slutligen vill jag säga, att allt talet om »forskningens frihet» i detta sammanhang förefaller mig tämligen ytligt. Det torde inte förhålla sig så, att forskningens frihet är beroende på bibehållandet eller avskaffandet av universitetskanslersämbetet. Forskningens frihet, mina herrar, är däremot säkerligen beroende på bibehållandet av den demokratiska regimen.

Jag ber, herr talman, att få ansluta mig till avslagsyrkandet.

Herr Hammarskjöld: Gentemot statsrådets skräckmålningar av ett mångårigt uppskov skulle jag vilja säga att, såvitt jag vet, har Kungl. Maj:t enligt statuterna och gällande författningar rättighet att vid inträffande ledighet i kanslersämbetet bestämma tidpunkten för ett eventuellt kanslersval. Uppskovet behöver således icke utsträckas till en lång livstid för en ny kansler.

Jag begagnar tillfället att säga, att när det nu talas så mycket om den fåtaliga krets, inom vilken valet skulle ske, förefaller det rätt underligt, då man ju annars och med rätta talar om att bildningen och välståndet hava gjort stora framsteg. Det borde då icke vara omöjligare nu, än det varit förut, att finna personer, som hade kvalifikationer för ämbetet, även om de icke uppbure lön.

Slutligen skulle jag vilja säga en sak, som har ganska vidsträckt tillämpning. För min del är jag i motsats till många andra icke benägen att rösta för en utgift, bara därför att det är en utgift, utan jag önskar hålla statsutgifterna begränsade och vill icke öka dem i annat fall, än då verkligen något vinnes genom ökningen. Är det nu tvivelaktigt, om någonting vinnes, efter som det rådde rätt stor tveksamhet om följderna av denna reform, så förefaller det mig vara skäl att betänka sig.

Allra sist kan jag kanske be att få förtydliga mitt yrkande så, att jag givetvis avsett att instämma i den reservation, som vid utlåtandet är avgiven av herr Johansson i Fredrikslund m. fl.

Herr statsrådet Engberg: Den siste ärade talarens tolkning av universitetsstatuternas ord: »å tid vilken Kungl. Maj:t bestämmer», är en tolkning, som enligt min mening knappast kan vara riktig. Vad som hittills har ansetts ligga i detta stadgande har helt enkelt varit, att när anmälan i vanlig ordning skett hos Kungl. Maj:t, har Kungl. Maj:t fastställt dag och tid för de akade-

Anslag till universitetskanslersämbetet. (Forts.)
miska församlingarnas kanslersval; men att däri skulle ligga för Kungl. Maj:t innesluten en rätt till uppskov med det hela av den art, som den ärade talaren antyde, är för mig en nyhet.

Herr **Lindström**: Jag förstår mycket väl, att herr ecklesiastikministern anser det vara viktigast att här få igenom själva den princip, för vilken han har trätt in. Därför har han också i sitt första anförande sagt, att han för sin del kan acceptera utskottsmajoritetens förslag rörande arvudet för universitetskanslern. Jag kan emellertid inte undgå att finna, att de skäl för ett högre arvode, som Kungl. Maj:t har framlagt i sin proposition, äro mera vägande än de, som statsutskottsmajoriteten från sin sida kan prestera, när det gäller denna sak. Herrar Trygger och Hammarskjöld, vilkas sakkunskap och omdöme i denna angelägenhet knappast någon av kammarens ledamöter väl kan bestrida, ha också understrukit, att om nu riksdagen skall besluta om denna förändring i universitetskanslerns ställning, så är ett högre arvodesbelopp än utskottsmajoriteten föreslår mycket starkt motiverat.

Då jag, herr talman, delar den uppfattningen, ber jag här att få yrka bifall till den reservation, som jag jämte herrar Nilsson i Malmö och Pauli ha fogat till utskottets utlåtande.

Herr **Olsson, Oscar**: Herr talman! Först några ord beträffande herr Brantings resonemang, då han, utgående från herr Tryggers ståndpunkt, fann ett synnerligen starkt skäl för avslag på Kungl. Maj:ts och statsutskottets förslag. Herr Branting ansåg från sina utgångspunkter den ståndpunkten orimlig, liksom jag och herr Myrdal funnit, men försäkrade, att den måste vara grundad. Ja, naturligtvis var den grundad, och herr Branting har lika väl som vi andra hört grunderna av universitetskanslern, men fortfarande finner han den ståndpunkten orimlig. Det är inte alls därför, att vi inte se grunderna för universitetskanslerns ståndpunkt och för avslagsyrkandet, som vi vidhålla vår mening, utan det är därför att vi inte bli övertygade av dessa grunder. Om — såsom vi förut försökt poängtera från vårt håll — befattningen skall vara kvar, bör den enligt vårt förmenande vara avlönad. Nu skall befattningen vara kvar från våra synpunkter, och därför skall den också vara avlönad.

I mitt första anförande hade jag inte anledning att svara för utskottets ståndpunkt, då statsrådet liksom den förste talesmannen för reservanterna drog sig tillbaka från det högre arvodesbeloppet och godtog det belopp, som statsutskottet hade föreslagit. Sedan har nu herr Lindström, en annan av reservanterna, på grund av de anföranden, som hållits av herrar Trygger och Hammarskjöld, åter fört fram reservationen beträffande beloppet i stridslinjen. Jag ber att få säga, att från min synpunkt är huvudsaken att få den kompetenta personen, och huvudsaken för mig är inte att han skall få en så lysande ställning som möjligt, utläst från det arvodesbelopp, som riksdagen här går att bestämma. Det är alldeles tydligt, att man, såvitt jag kan se, kan få en lika kompetent person för det ena beloppet som för det andra. När det gäller nya statsutgifter, nya befattningar, är det en gammal, god ståndpunkt, att man inte skall gå för hastigt fram. Här har vi just nu fråga om utredningar rörande topparna i förvaltningen och deras löner. Då kommer här ett förslag från Kungl. Maj:t om ett arvode så pass högt som en generaldirektörs, och emot den ståndpunkten anföres av statskontoret, såvitt jag och statsutskottet kunna förstå, starka skäl. När ecklesiastikministern här i debatten tog ståndpunkt till de skäl, som anförts av statskontoret, säger han: »Ja, det är inte så

Anslag till universitetskanslersämbetet. (Forts.)

farligt, ty den saken kan prövas vilket är som helst, eftersom det här gäller ett arvode.» Vadan då denna brådska med att redan vid denna riksdag sätta arvodet så högt som möjligt i stället för att gå den väg, som den ansvariga myndigheten, statskontoret, har anvisat och som statsutskottet fastnat för? Jag har inte hört någon, som i fråga om det högre arvodesbeloppet har anfört andra synpunkter än dem, som kommo starkast fram i herr Hammarskjölds uttalande, nämligen att här ha vi en så förnämlig post, att vi egentligen inte böra ha lägre arvode för denna än för någon annan post i förvaltningen. Det är att helt och fullt knyta ihop arvodesbeloppets storlek med kompetensen till befattningen. Och det är väl ändå inte någon rimlig anledning att försöka gå den vägen. När det gäller en befattning som denna, kan jag inte tänka mig, att ett par tusen kronors skillnad i fråga om arvodet skulle betyda det allra ringaste för de högt förtjänta personer, som kunna komma i åtanke vid universitetens val till denna befattning.

Jag har för mig, att denna befattning i framtiden, om den inte blir avlönad, med allra högsta arvode, blir precis lika stor honnörspost för innehavaren ändå, och utgående från den synpunkten, så ber jag att få fasthålla mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr **Englund**: Herr talman! Jag har begärt ordet för att få till protokollet göra ett tillkännagivande.

Jag har i statsutskottet deltagit i behandlingen av detta ärende och där röstat för den av herr Nilsson i Malmö m. fl. avgivna reservationen men icke kommit att i utskottets betänkande bli antecknad såsom reservant. Jag vill nu tillkännage, att jag vid en eventuell votering givetvis kommer att rösta i enlighet med denna reservation.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Nilsson i Malmö m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; 3:o) att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölles i herr Johanssons i Fredrikslund m. fl. vid utlåtandet anförda reservation; samt 4:o) att kammaren skulle bifalla den av herrar Lindhagen och Branting i ämnet väckta motionen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Rahmn* och herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras åsikt, som ville till kontraposition antaga bifall till det under 3:o) här ovan angivna yrkandet.

Herr *Lindström* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det under 2:o) upptagna yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 94 antager godkännande av det förslag, som innefattas i den av

Anslag till universitetskanslersämbetet. (Forts.)
herr Johansson i Fredrikslund m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen,
röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits godkännande av det förslag, som innefattas i den av herr Nilsson i Malmö m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lindström* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 53.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 94, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Johansson i Fredrikslund m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 76;

Nej — 42.

Därjämte hade 4 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 95, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av vissa läroverk i Göteborg;

nr 96, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående avstående i vissa fall av allmänna arvsfondens rätt till arv;

nr 97, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående restitution i visst fall av erlagd gåvoskatt; samt

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående restitution till Stockholms högskola av erlagd arvsskatt.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående statsförvärv av järnvägarna Sala—Gysinge—Hagastrom och Uppsala—Enköping.

Punkten 1.

I denna punkt hade utskottet, med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 135 framlagda förslag hemställt, att riksdagen måtte medgiva, att den Sala—Gysinge—Gävle nya järnvägsaktiebolag tillhöriga järnvägen mellan Sala och Hagastrom finge förvärvas och införlivas med statens järnvägar i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet den 26 februari 1937 angivna grunder.

Ang. statsförvärv av järnvägen Sala—Gysinge—Hagastrom.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Då statsutskottets förslag i denna och följande två punkter innebär, att med statens järnvägar skulle införlivas tre enskilda banor, torde det inte vara olämpligt att från en ledamot i 1936 års järnvägskommitté ett uttalande göres om min personliga uppfattning i detta ärende.

Den uppgift, som förelagts denna kommitté, innebär, att utredning skulle ske om förstatligande eller fusion av de enskilda banorna i landet. Det kan inte komma i fråga att vid detta tillfälle göra något uttalande om, i vilken riktning denna utredning kommer att gå eller vad resultatet därav kan bli. Det är en sak, som jag inte känner och som naturligtvis blir beroende på det fortsatta arbetet inom kommittén. Men man måste givetvis utgå ifrån, att utredningen möjligen kan utmynna i ett förslag om förstatligande av de enskilda banorna i landet eller i varje fall ett flertal av dem. Om detta skall ske, måste givetvis de olika banornas värde ligga till grund för den ersättning, staten skall lämna till ägaren vid ett förstatligande.

Om nu, såsom här förekommer, åtskilliga enskilda banor övertagas av staten, innan denna utredning är klar och innan värdering har skett, komma därigenom samtrafikvägarna att ändras för dessa banor och därmed också för andra enskilda banor. Genom dessa nya trafikvägar och de förändrade inkomster, som då uppkomma, kommer följderna givetvis att bli, att det ekonomiska resultatet för återstående enskilda banor förryckes. Därigenom kommer den grund, som förefinnes för bedömandet av de enskilda banornas värde att i hög grad försämrats. Det är uppenbart, att om staten övertar en enskild bana här och en annan där, så uppluckras det ekonomiska läget för andra enskilda banor, och därigenom minskas möjligheten för dem att vinna den förstälse för järnvägens värde, som man annars skulle kunna tänka sig.

För min del anser jag därför, att det principiellt är oriktigt, att staten, förrän en värdering skett av dessa enskilda banor, övertar en järnväg här och en annan där. Det kan ju också tänkas, att i händelse kommitténs resultat blir fusion av enskilda banor i större eller mindre grupper, kan en förändring på det sätt, att staten övertar vissa av dessa banor, som annars skulle ingått i fusionen, förrycka det resultat eller de grunder, på vilka denna fusion skulle uppbyggas.

Beträffande den nu förevarande frågan om järnvägen Sala—Gysinge—Gävle, synes det inte föreligga något skäl för att inte staten för närvarande skulle

Ang. statsförvärv av järnvägen Sala—Gysinge—Hagström. (Forts.) kunna övertaga denna bana. Jag har därför på den punkten intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag. Beträffande övriga banor, som upp- tagas i de två efterföljande punkterna, är förhållandet helt annorlunda. Med anledning härav skall jag, när dessa frågor komma upp, då be att få ytterligare motivera min ståndpunkt, men jag har velat göra detta principuttalande redan då den första punkten föredrages.

Herr statsrådet **Forslund**: Med anledning av herr Nilssons i Landeryd deklARATION, som utgjorde en principförklaring, hur han ser järnvägsproblemet, vill jag endast påminna om en sak, nämligen att en sådan princip tillämpning inte är möjlig i det praktiska livet, därför att en mängd banor ju ha sådana förbindelser, att de äro skyldiga att årligen till staten inbetala såväl ränta som amortering på av staten tidigare lämnade lån. Det tillkommer ju en annan myndighet att granska och se till, att staten får sin rätt i detta avseende tillgodosedd. Om man då finner, att man har att göra med en låntagare, som är urståndsatt att fullgöra sin skyldighet till staten, uppstår den motsatsställningen i förhållande till herr Nilssons här gjorda uttalande, att 1936 års järnvägskommitté skulle utgöra ett hinder för att staten skulle kunna få sina intressen tillgodosedda på sätt som man har tänkt sig i och med att lånet lämnats. Här finnas ju några banor, som själva hemställt om att de måtte få övertagas av staten. Andra hava sedan lång tid tillbaka dragits med ekonomiska svårigheter, och deras skuldbelopp till staten visa för närvarande tydligt och klart, att de brista i förmåga att kunna fullgöra sin skyldighet, eftersom skuldbeloppet har så väsentligt ökat från den tid, då lånet beviljades.

Jag kan således icke alls förstå eller godtaga en sådan tankegång, som herr Nilsson i Landeryd här har angivit, som en principiell regel att följa vid bedömandet av frågor av detta slag.

Herr **Nilsson, Bernhard**: Med anledning av kommunikationsministerns uttalande här vill jag endast påpeka, att beträffande denna punkt har jag inte haft annat yrkande än om bifall till utskottets förslag, därför att här är inte den av mig framförda principen tillämplig, ty ett förstatligande av här ifrågavarande järnväg berör inte andra enskilda banor i den omfattning, som fallet är, när det gäller särskilt de banor, som avses i följande utlåtanden. Men beträffande de banor, som det är fråga om i följande utlåtanden, kunna de ekonomiska förhållandena ordnas, utan att staten för närvarande övertager dessa banor.

Herr **Bäcklund**: Jag vill först meddela, att mitt namn på grund av något missöde saknas i förteckningen över dem, som närvarit vid ärendets slutbehandling inom utskottet. Jag har emellertid deltagit både i avdelningens och vid statsutskottets behandling av dessa järnvägsfrågor.

Eftersom jag sålunda tillhör den avdelning, som har förberett ärendet, anser jag mig ha en viss skyldighet att säga några ord angående det här ärendet, om vilket herr Nilsson i Landeryd nyss gjort ett principuttalande. Den där principen må väl stå för hans egen räkning. Jag tycker i varje fall, att den är ganska egendomlig. Det kan ju inte vara riktigt att hävda den principen, att bara därför att det satts i gång en utredning rörande förstatligande eller fusion av enskilda järnvägar, skall Kungl. Maj:t och riksdagen inte få besluta att vidta några åtgärder i fråga om sådana enskilda järnvägar, som under den tid utredningen pågår visa sig icke kunna drivas längre i den hit-tillsvarande formen, på grund av att de inte kunna fullgöra sina skyldigheter

Ang. statsförvärv av järnvägen Sala—Gysinge—Hagström. (Forts.)
gentemot staten såsom långgivare. Visserligen gick den ärade talaren med på att järnvägen Sala—Gysinge—Hagström skulle förstärkas på sätt som föreslagits i propositionen, men sin princip ville han ändå hålla fast vid, och den kommer han väl att hävda med större kraft, när det gäller de två följande ärendena. Därför är det kanske riktigt att redan nu bemöta den där principen, ehuru herr Nilsson i Landeryd inte framställde något yrkande. Ty den fråga, som behandlas under punkt 2 i det förevarande betänkandet ligger till på precis samma sätt som det nu ifrågavarande ärendet, och jag kan därför inte förstå, varför reservationen skulle gälla endast den punkten. Under behandlingen av dessa frågor på avdelningen och i utskottet har det inte rått någon egentlig tveksamhet angående nödvändigheten av ett statsförvärv i bägge fallen, och även när det gäller Östra centralbanan, som behandlas i nästa utlåtande, fann man förstärkande vara av nöden, trots att två av reservanterna voro med vid den sakliga behandlingen på avdelningen och där framförde sina synpunkter.

Med dessa ord, herr talman, ber jag för min del att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt.

Punkten 2.

I enlighet med Kungl. Maj:ts i proposition nr 146 gjorda framställning hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte medgiva, att den Uppsala—Enköpings järnvägsaktiebolag i likvidation tillhöriga järnvägen mellan Uppsala och Enköping finge förvärfvas och införlivas med statens järnvägar i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet den 26 februari 1937 angivna grunder.

Reservation hade anmälts av herrar *Svensson* i Kompersmåla, *Rahmn*, *Hörstadius*, *Persson* i Falla och *Olsson* i Staxäng, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med avslag å Kungl. Maj:ts förevarande proposition måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att föranstalta därom, att med Stockholm—Västerås—Bergslagens nya järnvägsaktiebolag träffades avtal angående överlåtelse till bolaget av Uppsala—Enköpings järnväg i huvudsaklig överensstämmelse med en i detta avseende preliminärt träffad överenskommelse.

Herr **Hörstadius**: Herr talman! Först och främst ber jag att få deklarerat, att jag i princip är överens med herr Nilsson om vad han anförde under den föregående punkten.

Vad den nu förevarande frågan beträffar, ligga förhållandena emellertid något annorlunda till än i det förra ärendet. När det gäller att trygga det framtida beståndet av järnvägen Uppsala—Enköping, finnas två alternativ att välja på. Det ena är järnvägens införlivande med statens järnvägar och det andra är banans överlåtelse till Stockholm—Västerås—Bergslagens nya järnvägsaktiebolag. I fråga om dessa alternativ uttalade järnvägsstyrelsen under förra sommaren bland annat, att ett införlivande av Uppsala—Enköpings järnväg med statens järnvägar kommer att ha till följd, att statens järnvägars utgifter stiga mer än inkomsterna eller med andra ord, att en sådan åtgärd medför en viss försämring av statsbanornas nuvarande ekonomiska resultat, och att ett statens förvärv av Uppsala—Enköpings järnväg icke framstår som någon ur statens järnvägars affärssynpunkt önskvärd åtgärd. Vidare har statens järnvägar framhållit, att banan såväl transportgeografiskt

Ang. statsförvärv av järnvägen Uppsala—Enköping.

Ang. statsförvärv av järnvägen Uppsala—Enköping. (Forts.)

som drifttekniskt hör nära samman med Stockholm—Västerås—Bergslagens järnvägar, och slutligen, att en trafikering genom Stockholm—Västerås—Bergslagens nya järnvägsaktiebolag bör kunna ordnas mer ekonomiskt än på något annat sätt och därför bör vara ägnad att i sin mån bidra till en god allmän transporthushållning.

Järnvägsstyrelsen har sålunda kraftigt förordat det senare alternativet, nämligen järnvägens överlåtande till Stockholm—Västerås—Bergslagens nya järnvägsaktiebolag. Med anledning härav ha också riksgäldsfullmäktige så sent som den 4 januari i år uttalat, att fullmäktige finna det »lämpligt och naturligt», att järnvägen i fråga övertages av det stora enskilda järnvägsföretaget och införlivas med dess järnvägsnät. Fullmäktige ha också i enlighet härmed träffat en preliminär överenskommelse angående järnvägens försäljning, och fullmäktige finna villkoren godtagbara. Vidare uttala fullmäktige, att »beaktansvärda fördelar» för trafikanterna »vinnas genom järnvägens övertagande av ett större företag och dess införlivande i taxehänseende med detsamma järnvägar».

Men trots att sålunda både järnvägsstyrelsen och riksgäldsfullmäktige så nyligen intagit denna ståndpunkt, har Kungl. Maj:t nu framlagt förslag, att den ifrågasatt järnvägen skall förstatligas. Visserligen ha järnvägsstyrelsen och riksgäldsfullmäktige sedermera yttrat sig även angående det alternativet, och förklarat sig icke ha något att erinra mot detsamma, men man kan konstatera, att några bärande skäl för en ändring av den tidigare intagna ståndpunkten inte kunnat framföras.

Det är att märka, att en statsinlösen av Uppsala—Enköpings järnväg medför en stor engångsutgift för staten och årliga förluster, och man kan också ifrågasätta, om det verkligen kan vara rationellt, att statens järnvägar, vars järnvägsnät ju i mycket stor utsträckning är elektrifierat, skall inlemmas i sitt nät en mindre järnväg för ångdrift.

Då vi, som ha reserverat oss på denna punkt, ha penetrerat å ena sidan de skäl, som ha anförts av järnvägsstyrelsen och riksgäldsfullmäktige för järnvägens försäljning, och å andra sidan departementschefens skäl för järnvägens förstatligande, ha vi inte kunnat undgå att finna de förra mera bärande, och det är därför vi anse, att det preliminära avtal, som träffats med det enskilda järnvägsbolaget, bör fullföljas och sålunda den kungl. propositionen avslås.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationen.

Herr Wahlmark: Herr talman! Jag måste säga, att jag fann det minst sagt egendomligt, att den i föregående punkt upptagna frågan, som rörde statens övertagande av järnvägen Sala—Gysinge—Hagaström, behandlats i statsutskottet utan någon som helst erinran av reservanterna, trots att det måste vara uppenbart för dessa, att övertagandet av den banan ställer sig mera ofördelaktigt för staten än ett förvärv av nu ifrågasatt järnväg. Man fick kanske en förklaring därpå i herr Nilssons i Landeryd principuttalande, i vilket han sade, att mot ett övertagande av Sala—Gysingebanan fanns ingenting att anmärka, därför att den inte berör de enskilda banorna. Det är hans ståndpunkt. Den talare, som uppträdde nyss och försvarade reservanterna, framhöll emellertid, att det ur statsekonomiska synpunkter är fördelaktigare att banan övertas av Stockholm—Västerås—Bergslagens nya järnvägsaktiebolag än att den övertas av staten.

Beträffande skälen för ett statens övertagande av Uppsala—Enköpings järnväg vill jag till en början helt instämma i vad departementschefen framhållit, nämligen att det samhällsekonomiskt sett är fördelaktigare, att statens järnvägar övertar banan än att den överlåtes åt Stockholm—Västerås—

Ang. statsförvärv av järnvägen Uppsala—Enköping. (Forts.)

Bergslagens järnvägar. Jag vill också framhålla, att befolkningen både i Uppsala stad — utan meningsskiljaktighet, kan jag säga — ävenså i Enköping och i de av banan berörda orterna mellan dessa båda städer säkerligen instämmer med mig i detta uttalande. Vi räkna således med att det är bäst ur trafiksynpunkt, att statens järnvägar övertar banan.

En annan fördel, som därigenom vinnes, är också, att förbindelserna med statsbanan i Uppsala då kunde ordnas på ett lämpligare sätt än nu är fallet; de nuvarande förhållandena ha vi haft anledning att klaga på under en lång följd av år. Jag vill även framhålla, såsom också betonas i propositionen, de fördelar, som i form av sänkta avgifter för både person- och godstrafik skulle komma de berörda trakterna tillgodo. Dessa avgifter skulle vid statens övertagande av järnvägen bli billigare, än om Stockholm—Västerås—Bergslagens järnvägar övertog banan.

Reservanterna invända väl häremot, att de inte bestritt detta — de ha åtminstone inte sagt någonting om den saken i sin reservation — men att de, såsom framgick av den föregående talarens anförande, finna sig böra anlägga statekonomiska synpunkter på frågan. Därvid framhålla de bland annat, att man har att räkna med en årlig förlust på mellan 10,000 och 20,000 kronor på banans drift utom det kapital, som vid övertagandet måste insättas i densamma. Reservanterna bygga därvid tydligen enbart på den utredning, som järnvägsstyrelsen lade fram förra året, och det yttrande, som i år avgivits och där man kalkylerat det ekonomiska resultatet av järnvägen, för det fall att statens järnvägar skulle överta den. Jag vill framhålla, att jag ställer mig rätt skeptisk till de beräkningar, som i detta fall gjorts av järnvägsstyrelsen. Jag gör det, därför att jag känner till banan mycket väl. Jag har haft med den att göra i egenskap av styrelseledamot i järnvägsföretaget och har sedermera, då företaget trätt i likvidation, varit en av dess likvidatorer. Jag har också haft anledning att sätta mig in i de redogörelser, som lämnats från järnvägsstyrelsens sida, därför att jag i egenskap av drätselkammarens ordförande i Uppsala haft mycket arbete med att kunna få frågan tillfredsställande ordnad för framtiden, så att banan skulle kunna bibehållas såsom en förbindelse mellan de städer jag förut omnämnt. Jag tror också, att jag har fog för en förmodan, att järnvägsstyrelsen har räknat pessimistiskt, då, såsom jag nyss nämnde, det siffermaterial, som för järnvägsstyrelsen liksom för statsutskottet varit tillgängligt, avser endast åren närmast före 1936. Nu föreligger i samband med likvidatorernas verksamhetsberättelse för föregående år en redogörelse för hur driften har ställt sig under år 1936. Enligt denna har uppstått ett överskott på verksamheten av 28,000 kronor. År 1935 var det ett underskott på i runt tal 15,000 kronor; året därförut var förlusten c:a 18,000 kronor och tre år tillbaka inte mindre än omkring 50,000 kronor. Det har således inträtt en förändring till det bättre från år 1935 till år 1936 med inte mindre än 43,000 kronor. Detta måste givetvis medföra *någon* justering vid bedömandet av möjligheterna för järnvägen att för framtiden kunna bestå och bära sig.

Den föregående ärade talaren framhöll vissa synpunkter, som anförts i järnvägsstyrelsens utlåtande. Jag tror emellertid, att kammaren väljer bäst, om den stannar för alternativet, att statens järnvägar skall överta banan. Det av herr Hörstadius senast framförda alternativet, som går ut på att Stockholm—Västerås—Bergslagens järnvägar skulle överta den, innebär praktiskt taget ett bortskänkande från statens sida av banan till en enskild järnväg. Med det resultat, som uppvisats för år 1936, måste man säga, att det vore väl frikostigt, om staten skulle förfara på det sättet och om så skulle ske på de skäl, som här anförts av reservanterna. Jag tror i likhet med järn-

Ang. statsförvärv av järnvägen Uppsala—Enköping. (Forts.)
vägsstyrelsen, att man kan medverka till järnvägens bestånd och rationella utveckling genom att inlemma den i statsbanenätet, varigenom också tages »ett steg i rätt riktning — — — mot det ur rationaliseringssynpunkt så angelägna enhetliggörandet av landets normalspåriga järnvägssystem».

Med åberopande av detta järnvägsstyrelsens uttalande ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet **Forslund**: När jag läste den reservation, som i denna punkt är fogad till utskottets utlåtande, blev jag rätt förvånad, ty den förbigår fullständigt vad utskottet i den föregående punkten enhälligt föreslår beträffande järnvägen Sala—Gysinge—Hagaström. Jag kan inte fatta vad det är för skillnad mellan Sala—Gysingebanan och den bana vi nu tala om med avseende på lämpligheten av ett statsförvärv.

Herr Hörstadius, som är en av reservanterna, åberopade såsom skäl emot ett enligt min mening förnuftigt ordnande av den här frågan, att staten vid ett förvärv av banan skulle dels bli tvungen att investera kapital och dels komma att åsamka sig förluster på banans drift. Dessutom anförde han såsom ett tredje skäl för sin ståndpunkt, att det fanns ett enskilt företag, Stockholm—Västerås—Bergslagens nya järnvägsaktiebolag, som var villigt att överta ifrågavarande järnväg. Men har inte herr Hörstadius sett, att det var precis samma förhållande i fråga om järnvägen Sala—Gysinge—Hagaström, endast med den avvikelser, att den enskilda järnväg, som ville överta den banan icke var Stockholm—Västerås—Bergslagens järnvägar utan Gävle—Dala järnväg? Riksgäldskontoret har även beträffande Uppsala—Enköpings järnväg undersökt möjligheterna för att intressera enskilda järnvägsföretag för att överta banan, och man kom till alldeles samma resultat i detta fall som beträffande Sala—Gysingebanan.

När jag hörde reservanternas ekonomiska betänkligheter, måste jag fråga mig: kan verkligen ett statsförvärv av Uppsala—Enköpingsbanan, i vilken skulle behöva investeras endast 100,000 kronor och på vars drift kan beräknas en förlust under möjligen något år framåt av mellan 10,000 och 20,000 kronor, anses mer ofördelaktigt ur statsekonomisk synpunkt än ett statsförvärv av Sala—Gysingebanan, beträffande vilken järnvägsstyrelsen påpekar, att det föreligger behov av nytt materiel för 250,000 kronor, och beräknar, sedan vederbörliga avskrivningar företagits, driftsförlusterna till en början till 50,000 kronor om året? Jag hade kunnat förstå herrarna, om ni reserverat er mot statens övertagande av Sala—Gysingebanan och sagt, att det belopp, som fordras för ett sådant förvärv, är så väsentligt, att man icke ens av hänsyn till de samhällssynpunkter, som järnvägsstyrelsen anfört till förmån för ett inköp, kunde gå med på ett sådant, utan att därvidlag de ekonomiska synpunkterna måste bli utslagsgivande.

Jag vill i detta sammanhang påpeka, att beträffande båda de nämnda järnvägarna järnvägsstyrelsen tidigare uttalat sig på det sätt, som herr Hörstadius anförde, men man får inte glömma, att sedan den tiden förhållandena ändrat sig åtskilligt i fråga om möjligheterna att uppehålla driften vid järnvägarna, både statens och enskilda, med mindre kostnader än tidigare. När järnvägsstyrelsen i början av detta år med utgångspunkt från de erfarenheter man vunnit av statens järnvägars omfattande verksamhet gjorde en förnyad undersökning av möjligheterna för statens järnvägar att efter ett eventuellt övertagande av Sala—Gysingebanan uppehålla trafiken på denna på ett så billigt sätt, att nämnvärda förluster inte skulle uppstå, kom järnvägsstyrelsen till det resultatet, som också öppet uttalats, att det visserligen inte vore någon affär, som kunde tillföra staten inkomster, men inte heller en affär, som man

Ang. statsförvärv av järnvägen Uppsala—Enköping. (Forts.)
 behöver dra sig för att göra, ty den skulle innebära ett led i den utveckling, som ändock är oundviklig, man må önska den eller inte.

Den föregående talaren, som väl känner till den ifrågavarande järnvägen, talade om alla de bekymmer styrelsen för järnvägen hade haft sedan årionden tillbaka. Jag kan inte förstå, vilka intressen herrar reservanter egentligen representera, när ni motsätta er ett ordnande av saken på sätt, som här föreslås. I vilket fall som helst kan jag inte alls förstå ert resonemang, då ni gått med på statsinköp av Sala—Gysingebanan, som är mer än dubbelt så lång och ställer sig dubbelt så dyr för staten som Uppsala—Enköpings järnväg, och detta fastän det funnits samma möjligheter att låta en enskild järnväg överta Sala—Gysingebanan som beträffande Uppsala—Enköpings järnväg. Det har också visat sig vid närmare prövning av dessa frågor, att Kungl. Maj:ts förslag är det, som bäst tillgodoser den bygds intressen, som dessa järnvägar ha att tjäna.

Herr Bäcklund: Vid behandlingen av denna fråga på statsutskottets fjärde avdelning och även i statsutskottet kommo vi, som stå för utskottets förslag, till det resultatet, att man ju i detta fall redan provat den privatekonomiska företagsamheten, som herr Hörstadius talade för, på det sättet nämligen, att då järnvägen var färdig år 1912, utlämnades ett lån på 1,040,000 kronor från allmänna järnvägslånefonden, på vilket från och med år 1924 icke någon inbetalning fullgjorts. Företagets skuld till staten uppgick i december 1936 till 2,156,751 kronor. Ja, så står det till. Nu är frågan den, om vi skola låta den där skulden till staten öka ännu mera, eller om vi skola vidta någon åtgärd. Jag kan inte förstå att man kan säga, att man privatekonomiskt har kunnat klara biffen, när det har gått på det sättet hela tiden.

Sedan talade herr Hörstadius om att järnvägsstyrelsen och fullmäktige i riksgäldskontoret varit emot statsförvärvet av denna järnväg en gång i tiden, fastän han visserligen lät det framskymta, att de på den sista tiden varit för saken. Förhållandet är det, att båda dessa institutioner äro för ett förstatligande, men dessutom har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen också tillstyrkt järnvägens införlivande med statsbanorna, så att nog finns det underlag för att säga, att myndigheterna äro för saken. Enligt den preliminära överenskommelsen med Stockholm—Västerås—Bergslagens nya järnvägsaktiebolag skulle bolaget förvärva järnvägen i fråga för en köpeskilling, motsvarande realisationsvärdet 282,000 kronor, vilken köpeskilling emellertid skulle gäldas med en räntefri revers, att betalas först i fall av järnvägens nedläggande. Bolaget har förbehållit sig att få sätta dotterbolag i sitt ställe.

Ja, det är ju trevliga uppgörelser. Inte skulle väl några representanter för privatekonomiska intressen göra sådana överenskommelser, som staten skulle göra, och bara ta mot en revers, som det inte finns betalningsskyldighet för, annat än i det fallet att järnvägen upphör, då vederbörande för denna dyrbara järnväg skulle få högst 282,000 kronor. Stockholm—Västerås—Bergslagens nya järnvägsaktiebolag vill ju inte ens själv övertaga järnvägen, utan har förbehållit sig att få sätta dotterbolag i sitt ställe. Jag tror nog, att bolaget kommer att skriva på denna revers och uppehålla trafiken på järnvägen, men då kommer ju aldrig staten att få dessa 282,000 kronor, utan staten har faktiskt skänkt bort järnvägen mot en revers, som i verkligheten inte är värd någonting. Det är underligt, att man vill, att vi skola gå den väg, som herr Hörstadius nu förordar, i detta fall men inte i det fall, som förelåg under den förra punkten vi behandlade, fastän frågan ligger till precis likadant i båda fallen. Vi ha dock i det senare fallet ingen garanti för att det nya bolaget

Ang. statsförvärv av järnvägen Uppsala—Enköping. (Forts.)
i framtiden kommer att uppehålla driften, och det är ju det viktigaste, att så sker. Om staten emellertid skulle återfå dessa 282,000 kronor, som äro ränte- och amorteringsfria enligt reversen, uppstår ändå för staten och främst för ortsintresset frågan om att återuppta järnvägsdriften, och vad skulle det då kosta staten? Ja, troligen mycket mer än vad det nu kostar, och faktum är, att den privata företagsamheten här har kört sönder, trots de stora statslånen.

Jag har verkligen undrat över, varför reservanterna så ömma för att den privata företagsamheten skall få behålla en mycket dålig affär, och jag antar, att det finns flera i denna kammare, som förundrat sig däröver. Förhållandet är ju det, att järnvägen drivits i privat regi, varvid den affären inte gått ihop, och därför bör ju staten få försöka driva järnvägen i egen regi, vilket jag tror, att staten kommer att klara upp.

Jag ber med det sagda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilsson, Bernhard: Med åberopande av de skäl jag anförde vid den förra punkten vill jag yttra några ord ytterligare beträffande den nu förevarande punkten.

Det talas på sid. 6 i utskottets utlåtande om det ekonomiska resultatet för statens järnvägar av ett övertagande av järnvägen i fråga enligt de kalkyler, som ligga till grund för förslaget därom. Bland de siffror, som där angivas, förekommer också ett belopp av 7,000 kronor, som från början skulle utgå till andra enskilda järnvägar såsom ersättning för den samtrafikförlust, som uppkommer, därigenom att trafikvägarna ändras på grund av den ifrågavarande banans förstatlignande. Dessa enskilda banor skulle sålunda under första året få 7,000 kronor, vilket belopp sedan skulle minskas år efter år, så att någon ersättning icke skulle utgå efter tio år.

Det är uppenbart att, ifall det nu blir på det sättet, att den kommitté, som jag omnämnde i mitt anförande i det föregående ärendet, kommer att föreslå ett förstatlignande av de enskilda banorna, skall det ske en värdering av dessa enskilda banor. Om emellertid staten nu skulle övertaga järnvägen Uppsala—Enköping, så blir naturligtvis dessa andra banors värde minskat med kapitalvärdet av 7,000 kronor. Vi kunna ju utgå ifrån att detta belopp är riktigt, fastän siffran kanske är för låg, vilket jag icke håller för osannolikt, men det är då uppenbart, att kapitalvärdet av dessa enskilda banor måste minskas med ett belopp, som svarar emot denna ersättning, och därigenom är också den möjlighet att få en skälig ersättning, som annars skulle ha funnits, i viss mån undanryckt. Det kan inte vara principiellt eller ekonomiskt riktigt, att staten på detta sätt undergräver de ekonomiska förutsättningarna för de enskilda banorna att få full ersättning vid en inlösning.

Nu har ordföranden i Uppsala stads drätselkammare, tillika likvidator i denna järnväg, här framhållit, att nettoresultatet av järnvägens drift skulle ha så betydligt förbättrats under de sista åren, att man inte skulle behöva riskera någon förlust för staten genom att nu övertaga denna bana. Jag kan då inte se, att det förefinnes något hinder för bolaget att driva järnvägen självt under ett eller annat år — låt oss säga ett par år — till dess den nu arbetande kommittén blir färdig med sitt utlåtande och till dess statsmakterna hunnit fatta ståndpunkt till frågan om övertagande av de enskilda järnvägarna eller fusionsbildning. Jag tycker inte, att det är, som man brukar säga, någon ko på isen i detta fall, med tanke på driftsresultatet under de senaste åren, och då skulle man, ifall man hyser betänkligheter emot att en annan enskild järnväg övertar denna enskilda bana, kunna avslå den kungl. propositionen.

Ang. statsförvärv av järnvägen Uppsala—Enköping. (Forts.)

Med denna motivering och med utgångspunkt från det anförande, som nyss hölls här av likvidatorn i Uppsala—Enköpings järnväg, ber jag att få yrka avslag å den kungl. propositionen och utskottets hemställan.

Herr Hörstadius: Herr talman! Såvitt jag kunnat konstatera, är det i alla fall den skillnaden mellan dessa två nu behandlade frågor, att det beträffande järnvägen Uppsala—Enköping föreligger en preliminär överenskommelse, vilken har tillstyrkts av riksgäldsfullmäktige, i anslutning vartill statens järnvägar även mycket kraftigt betonat lämpligheten av att denna järnväg försäljes. Någon dylik överenskommelse förefinnes icke ifråga om järnvägen Sala—Gysinge—Hagström. Det förefinnes alltså en skillnad mellan dessa två fall.

Till herr Bäcklund vill jag säga, att jag anser, att statens järnvägar icke nu skola övertaga flera enskilda järnvägar än som är absolut nödvändigt, och det har inte bevisats, att det är nödvändigt, att staten gör det i detta fall. Det finns ju möjlighet att ändock trygga den ifrågavarande järnvägens framtid.

Herr statsrådet Forslund: Herr talman! Herr Nilsson i Landeryd yrkade, dels på de skäl han tidigare anført och dels med hänsyn till vad herr Wahlmark nyss framhöll rörande en blygsam förbättring av banans ekonomi på senaste tiden, att kammaren skulle avslå Kungl. Maj:ts proposition i denna fråga.

Jag vill då fråga herr Nilsson i Landeryd, hur han vill rekommendera, att statens intressen skola kunna på ett tillfredsställande sätt bevakas genom ett sådant förfarande. Märk väl, att banans förfallna skuld till statens järnvägar den sista december förlidet år i enlighet med uppgifter i den kungl. propositionen belöpte sig till 1,184,226 kronor 73 öre. Tror herr Nilsson i Landeryd, att det skall vara möjligt för denna bana att kunna fullgöra sin skyldighet att inbetala detta belopp? Jag måste fråga mig: vad är det för mening i, att staten i detta fall skall år efter år låta det gå på det sättet, att man från statens sida inte bevakar denna sin rätt, när nu riksdagen gång efter annan har gjort påpekanden i saken till riksgäldskontoret, som i första hand har att se till, att de medel, som staten har utlånade, också inbetalas i den ordning som avtalet stipulerar? Hur skall detta kunna ske på annat sätt än att banan överlåtes till staten, vilket den, som äger banan, är villig till? Skulle då riksdagen, som har att bevaka statens långgivareintresse, säga, att den banan allt fortfarande skall drivas av likvidatorerna? Är det ett förnuftigt ordnande av en ekonomisk angelägenhet? Jag betvivlar verkligen, herr Nilsson i Landeryd, att det kan vara rekommendabelt, att riksdagen slår in på den väg, som man här vill att riksdagen skall följa.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Jag ber först att med anledning av herr Bäcklunds yttrande vid en föregående punkt, att det var så få i statsutskottet, som hade deltagit i den förberedande behandlingen av denna fråga, bara få erinra om, att jag också deltagit i den förberedande behandlingen av dessa järnvägsfrågor på statsutskottets fjärde avdelning, fastän jag på grund av andra göromål icke haft tillfälle att närvara vid behandlingen i utskottet in pleno. Jag har under den förberedande behandlingen emellertid kommit till precis samma uppfattning som reservanterna, vilken här har motiverats först av herr Hörstadius.

Det har här undrats, hur man egentligen kunnat reservera sig i denna punkt, men kunnat underlåta att också reservera sig i fråga om införlivandet med sta-

Ang. statsförvärv av järnvägen Uppsala—Enköping. (Forts.)
tens järnvägar av järnvägen Sala—Gysinge—Hagaström. Ja, dessa frågor ligga till på olika sätt, och det visste åtminstone jag under den förberedande behandlingen, då vi hörde av en ledamot av järnvägskommittén, som känner till saken, att Sala—Gysinge järnväg lämpligen torde bära förstatligas. Om den saken är det då ingenting att säga, men i fråga om denna andra järnväg ligger det ju till på ett helt annat sätt.

Såsom förut sagts, ha järnvägsstyrelsen och riksgäldskontoret träffat en preliminär överenskommelse med Stockholm—Västerås—Bergslagens nya järnvägsaktiebolag, och dessa myndigheter ha således inte bara yttrat sig om ett dylikt avtal, utan fullmäktige i riksgäldskontoret ha till och med i skriftelse den 4 januari 1937 framlagt förslag om järnvägens försäljning till Stockholm—Västerås—Bergslagens nya järnvägsaktiebolag. Riksgäldsfullmäktige yttra sig så kraftigt, att de till och med säga, att de med hänsyn till vad järnvägsstyrelsen i sin promemoria anfört finna det både lämpligt och naturligt, att Uppsala—Enköpings järnväg, vars nedläggande åtminstone icke för närvarande synes bära ifrågakomma, övertages av Stockholm—Västerås—Bergslagens nya järnvägsaktiebolag för att införlivas med dettas järnvägsnät, och de anse, att det avtal, som upprättats och som ligger till grund för denna preliminära överenskommelse, i och för sig är godtagbart för staten.

När det finns en järnvägskommitté, som bland annat har till uppgift att undersöka möjligheterna av, icke bara statsinlösning av järnvägar, utan också fusioner mellan enskilda järnvägar, och det på denna punkt kan anvisas en uppenbarligen mycket lämplig åtgärd i form av fusion, som både järnvägsstyrelsen och riksgäldsfullmäktige tidigare varit inne på, har det synts reservanternas föreligga så pass bärande skäl för en överlåtelse, att de utan tvekan kunnat ansluta sig till förslaget om den ifrågasatta fusionen.

Herr statsrådet frågade vilka intressen reservanternas egentligen företråda, när de avgivit sin reservation. Ja, det torde väl framgå av det sagda, att när det pågår en utredning av detta slag, bör man ju så långt möjligt är avvakta utredningens resultat. De intressen, som åtminstone jag har haft i detta spörsmål, ligga däruti, att jag gärna vill se alla dessa järnvägsfrågor i sitt stora och hela sammanhang, och det kunna vi få göra, först när järnvägskommitténs utredning är färdig.

Herr Bäcklund yttrade, att den privata företagsamheten här har blivit prövad och att den har kört sönder. Men det är dock inte sämre ställt här än att det föreligger ett godtagbart avtal med ett annat företag om övertagande av järnvägsdriften, och det finns sålunda i detta fall inga sådana skäl, som göra det nödvändigt för staten, i motsats till i åtskilliga andra fall, att träda in.

I nästa punkt på föredragningslistan komma vi ju till ett ärende angående statsförvärv av de Östra centralbanans järnvägsaktiebolag tillhöriga järnvägarna, där det riktas vissa erinringar emot systemet att bit för bit låta staten övertaga en järnväg här och en annan järnväg där. Där stöta vi på ett fall, då genom ett förstatligande andra järnvägar komma att bli lidande på grund av den omläggning av trafiken, som därigenom kommer att äga rum. Om staten gör på det sättet, mjukar ju staten upp de privatekonomiska företagen och gör dem mera benägna för ett statsövertagande, och en sådan utveckling vill åtminstone jag för min del inte främja. Jag vill åtminstone först se järnvägskommitténs utredning och förslag i ett större sammanhang.

I den nu förevarande punkten föreligger det emellertid ett av myndigheter granskat och godkänt preliminärt förslag till avtal, och jag har inte hyst någon tvekan om att föreslå ett godkännande av detta. Jag yrkar således bifall till reservationen.

Ang. statsförvärv av järnvägen Uppsala—Enköping. (Forts.)

Herr **Wahlmark**: Herr talman! Jag begärde ordet närmast med anledning av vad herr Nilsson i Landeryd yttrade. I sitt principanförande rörande den förra punkten förklarade han, att den järnväg, som det då var fråga om, inte hade anslutning till enskilda järnvägar på samma sätt som den järnväg, det här är fråga om, och därför kunde han vara med om att förorda den förra järnvägens övertagande av staten, medan han däremot inte kunde det i fråga om den senare.

I fråga om denna järnväg fanns det, såsom reservanterna framhållit, stats-ekonomiska skäl, som avgjorde deras ståndpunktstagande och som gjorde, att de yrkade på att järnvägen skulle övertagas av S. V. B. På grund av denna ändrade ståndpunkt har då, för att vara logisk, herr Nilsson i Landeryd yrkat avslag å utskottets hemställan. Det stod således klart för herr Nilsson, att man måste taga hänsyn till de synpunkter jag framfört på frågan, och under sådana omständigheter har han också yrkat endast avslag och icke bifall till reservationen.

Nu vill jag emellertid gentemot motiveringen till detta avslagsyrkande framhålla, att det torde vara något ytterst sällan förekommande, att en likvidation för ett företag, som detta, pågår under så pass lång tid som den gjort i detta fall, ävensom att likvidatorerna under hela likvidationstiden sköta driften av ett så beskaffat företag som detta. Järnvägen Uppsala—Enköping skötes ju inte av en styrelse i vanlig mening utan av likvidatorer, tillsatta i avsikt att avveckla företaget och inte i avsikt att under längre tid i full utsträckning fortsätta driften.

Herr statsrådet **Forslund**: Herr talman! Det var ett avsnitt i herr J. B. Johanssons anförande, som ger mig anledning att säga, att när han här vill göra gällande, att myndigheterna ha tillstyrkt en överenskommelse med en enskild bana, att den skulle övertaga driften, bör ju herr Johansson vara vänlig att läsa även fortsättningen, varav framgår, att samma myndigheter tillstyrkt det förslag, som nu föreligger, vilket de anse vara det bästa ur den samhällsliga synpunkt, som enligt deras åsikt bör läggas på trafikfrågorna, i detta fall på frågan om övertagande av Uppsala—Enköpings järnväg. Herr Johansson får heller inte glömma en annan sak, nämligen att den enskilda bana, som eventuellt skulle övertaga denna trafikrörelse, förklarat, att den måste investera medel i banan. Här är det fråga om att överlämna skötseln av trafiken åt endera av Stockholm—Västerås—Bergslagens nya järnvägsaktiebolag eller åt statens järnvägar. Stationen i Uppsala har stora resurser. Jag har visserligen sett, att man i reservationen har åberopat, att statsbanan, som Uppsala—Enköpings järnväg skulle anknytas till, är elektrifierad, medan Västeråsbanan däremot har ångdrift. Men i trafiken på Uppsala—Enköpings järnväg använder man inte ånglok i någon nämnvärd utsträckning; hela persontrafiken ombesörjes av s. k. motorvagnar och det påpekas också, att utvecklingen går i riktning mot användningen av sådana, då det gäller mindre persontrafik, som det här är fråga om. Beträffande godstrafiken kan det inte gärna bli tal om annat än att ett ånglok användes per dag för de transporter, som här skulle kunna erfordras. Men på Uppsala station disponerar man och kommer på grund av många omständigheter säkert också i framtiden att disponera ånglokomotiv, trots att stambanan är elektrifierad, och därför finns det inte något som helst skäl att åberopa den angivna omständigheten såsom något hinder för ett statens övertagande av Uppsala—Enköpings järnväg.

Sedan skulle jag också till herr J. B. Johansson vilja ställa den frågan: brukar det vara vanligt, då man ordnar upp sina ekonomiska förhållanden, att man överlämnar till utomstående att ombesörja sådant, som är en följd av låne-

Ang. statsförvärv av järnvägen Uppsala—Enköping. (Forts.)
transaktionen? Om herr Johansson har en stor fordran av en honom närstående, brukar han då överlåta till helt främmande intressen att ordna upp saken i fortsättningen? Är det icke rimligare, som också från vederbörande myndigheters sida har sagts, att i och med det beslut som fattades år 1924, statens järnvägar få övertaga sådana banor, vari staten är intresserad och som ha kommit i det läget, att de äro i behov av en sanering, på grund av att de icke själva längre kunna uppehålla driften eller fullgöra sina skyldigheter åt alla håll? Det ligger väl då, menar jag, mycket nära till hands att säga sig, att statens järnvägar, som för närvarande stå på så hög nivå i fråga om sitt trafikväsende, få klara upp konsekvenserna av att lånen icke ha blivit inbetalade i den ordning, som skulle ha skett. I stället skulle man enligt herrarnas mening överlåta till ett enskilt företag att under mellantiden uppehålla driften. Det finns intet behov av denna åtgärd, herr J. B. Johansson, och det är också med tanke just på de trafikanter, som bygga och bo efter dessa järnvägar, som det finns särskild anledning att beakta, att intet sådant behov föreligger. För dessa trafikanter måste det vara en fördel, att man, vid valet mellan endera enskild förvaltning eller statsförvaltning i fråga om omhändertagandet av denna trafik, väljer en statlig förvaltning, eftersom det i stort sett förhåller sig på det sättet, att vid det enskilda företaget nu på grund av särskilda omständigheter tillämpas högre fraktsatser än vid statens järnvägar. Vi komma in på detta problem ännu mera vid behandlingen av nästa statsutskottsutlåtande.

Herr **Johansson, Johan Bernhard** erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: När herr statsrådet frågade, vad som brukar vara vanligt, då det gäller att ordna upp andras affärer, vill jag på den frågan svara, att det beror naturligtvis på vad som är ekonomiskt fördelaktigast. I det nu föreliggande ärendet ligger ju saken så till, att riksgäldsfullmäktige, som haft hand om och förvaltat statens lån till denna enskilda järnväg, i sin framställning säga, att de finna det vara »lämpligt och naturligt», att den ifrågavarande järnvägen övertages av Stockholm—Västerås—Bergslagens nya järnvägsaktiebolag. Jag trodde, att den saken var alldeles klar.

Sedan får jag säga, att jag visst inte har förbisett, att både järnvägsstyrelsen och riksgäldskontoret avgivit ett senare yttrande, men detta senare yttrande är avgivet efter den tidigare framställningen till Kungl. Maj:t, då något sådant övertagande tydligen icke skulle komma till stånd, och det är alltså avgivet på grund av en förnyad remiss, såvitt av handlingarna framgår. Men det finns en skillnad i riksgäldsfullmäktiges yttrande första gången och i deras yttrande andra gången, ty första gången säga de, att de finna det »lämpligt och naturligt» och tala mycket kraftigt till förmån för en sammanslagning, men andra gången säga de, sedan alternativet om statsinlösen framkommit, helt kort, att de ingenting ha att erinra däremot.

Herr **Nilsson, Bernhard**: Jag begärde ordet för att svara på kommunikationsministerns direkta fråga till mig, hur det skulle bli med statens fordran på detta järnvägsbolag, för den händelse mitt yrkande om avslag på den kungl. propositionen bifalles. Ja, i så fall är ju läget oförändrat, jämfört med förhållandena för närvarande. Järnvägen är under likvidation, och statens fordran får väl anstå, tills det blir klart, huruvida 1936 års järnvägskommitté kommer med förslag om att statsbanorna skola övertaga denna järnväg, eller eventuellt något annat förslag, och statsmakterna hunnit fatta ståndpunkt till den frågan.

Jag förstår inte, att det alls förändrar statens ställning i förhållande till

Ang. statsförvärv av järnvägen Uppsala—Enköping. (Forts.)
 järnvägsföretaget, ifall man skjuter på avgörandet ett eller ett par år framåt, och med hänsyn till driftsresultatet är det väl heller inte från likvidatorernas synpunkt någon större olägenhet med att skjuta på avgörandet av detta ärende ett eller ett par år.

Orsaken till att jag gjort det yrkande jag framställt och sålunda icke yrkat bifall till reservationen är, att jag såsom kommittéledamot i 1936 års järnvägs-kommitté anser och har ansett, att frågan om fusion eller statsövertagande borde hållas öppen, till dess kommittéförslaget blir färdigt och man hinner bilda sig en uppfattning om det. Det är på grund därav, herr talman, som jag vidhåller mitt avslagsyrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats 1:o) att vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; samt 3:o) att utskottets hemställan skulle avslås.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsförvärv av de Östra centralbanans järnvägsaktiebolag tillhöriga järnvägarna jämte i ämnet väckta motioner.

Ang. statsförvärv av Östra centralbanans järnvägsaktiebolags järnvägar.

I en den 19 februari 1937 dagtecknad proposition, nr 129, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för nämnda dag, föreslagit riksdagen medgiva, att de Östra centralbanans järnvägsaktiebolag tillhöriga järnvägarna finge av staten förvärfvas i enlighet med av departementschefen i statsrådsprotokollet förordade grunder.

I två likalydande motioner, väckta den ena, nr 221, inom första kammaren av herrar *E. Anderson* och *G. Bodin* samt den andra, nr 433, inom andra kammaren av herr *A. Werner* i Hultsfred m. fl., hade hemställts, att riksdagen ville hemställa till Kungl. Maj:t att hänskjuta frågan om fastställande av ersättning åt Norsholm—Västervik—Hultsfreds järnvägar för i anledning av Östra centralbanans förstatligande uppkommande förluster åt gode män enligt lagen om skiljemän att avdömas i enlighet med i motionerna angivna huvudgrunder eller att, därest detta yrkande icke skulle vinna riksdagens bifall, ersättningen enligt i gällande samtrafikföreskrifter fastställda, i propositionen återgivna grunder måtte under en tid av femton år beräknas efter en väsentligt förhöjd procentsats.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

- a) att riksdagen måtte medgiva, att de Östra centralbanans aktiebolag tillhöriga järnvägarna finge av staten förvärfvas i enlighet med de av departementschefen i statsrådsprotokollet den 19 februari 1937 förordade grunderna;
- b) att motionerna I: 221 och II: 433 måtte anses besvarade med vad utskottet förut i utlåtandet anfört.

Reservation hade avgivits av, utom annan, herrar *Svensson* i Kompersmålå, *Rahmn*, *Hörstadius*, *Domö*, *Persson* i Falla och *Olsson* i Staxäng, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits,

Ang. statsförvärv av Östra centralbanans järnvägsaktiebolags järnvägar.
(Forts.)

samt att utskottet bort hemställa, att förevarande proposition ej måtte av riksdagen bifallas.

Herr Hörstadius: Herr talman! Ett förstatligande av Östra centralbanan skulle medföra avsevärda utgifter för statens vidkommande, och en sådan åtgärd bör därför enligt min mening icke vidtagas, förr än man har noga undersökt, huruvida det inte finns andra utvägar. Jag erinrar då om 1936 års järnvägskommitté, som vi tidigare här ha talat om. Det har förefallit mig, att det skulle varit riktigast, om man, innan man skridit till något avgörande i denna fråga, hade hänskjutit den till denna järnvägskommitté för utredning, framför allt då huruvida det inte skulle vara möjligt att inlemma Östra centralbanan i en grupp av enskilda järnvägar. Det är ju en av de frågor, som föreligga för järnvägskommittén att utreda.

Vidare torde det vara ostridigt, att ett förstatligande av Östra centralbanan medför ekonomisk förlust för omkringliggande banor på grund av de ändringar i transportvägarna, som förstatligandet skulle medföra. Det gäller här Nässjö—Oskarshamns järnväg, Sävsjöström—Nässjö järnväg och framför allt Norsholm—Västervik—Hultsfreds järnväg. I en särskild motion har det framhållits, vilka konsekvenser ett förstatligande av Östra centralbanan skulle ha för denna sistnämnda järnväg. Man har där erinrat om att Norsholm—Västervik—Hultsfreds järnvägs skuldförhållanden reglerades förra våren, att Kalmar läns norra landsting då iklädde sig borgen för ett visst lånebelopp och att landstinget då utgick ifrån, att en statsinlösen av Östra centralbanan icke var aktuell. Om man nu förstatligar Östra centralbanan, så undandras den grund, på vilken den tidigare uppgörelsen vilade, och detta förhållande liksom andra konsekvenser, som ett förstatligande för med sig, måste enligt min mening utredas, innan man skrider till ett avgörande i denna fråga. Jag anser därför, att saken bör hänskjutas till 1936 års järnvägskommitté, och i enlighet med denna uppfattning yrkar jag, herr talman, bifall till reservationen.

Herr statsrådet Forslund: De skäl, som anförts av reservanterna för uppskov med denna fråga genom dess hänskjutande till 1936 års järnvägskommitté, hava varit föremål för mycket ingående prövning. I propositionen redogöres också för detta, och jag åberopar där bland annat, att vid samråd med ordföranden i denna kommitté voro vi ense om att denna fråga icke är av det slag, att man lämpligen bör belasta kommittén med densamma. Skulle vid varje tillfälle, då en enskild järnväg kommer i behov av att få sin ekonomi ordnad genom statens ingripande, frågan ovillkorligen hänskjutas till denna järnvägskommitté, som har till uppgift att se saken i stort utan att gå in i detaljer, så måste ju detta försvåra för dem, som ha bekymmer för det enskilda fallet, att få saken ordnad. Det är ju inte bara i sådana fall som detta, då man kommer in på frågan, huruvida ett annat enskilt företag kommer att få någon andel av uppgörelsen, som sådana remisser komma i fråga, utan det kan ju också förekomma helt andra fall. Skall man vara konsekvent och följa en sådan princip, som herrarna här vilja förorda, måste den följas oavsett vad som ligger till grund för att ett ärende av detta slag kommer upp till prövning.

Jag måste säga, att denna fråga om Östra centralbanan har varit föremål för mycket, mycket ingående diskussioner, innan man kom fram till förslaget, att staten skulle övertaga densamma. Denna bana har ju som så många andra haft hård känning av den kris, som för några år sedan särskilt tungt drabbade vår industri och därmed naturligtvis också våra transportföretag, och den har

Ang. statsförvärv av Östra centralbanans järnvägsaktiebolags järnvägar.
(Forts.)

därför haft stora svårigheter att kunna fullgöra sina skyldigheter. Här som i de båda andra fallen uppstår frågan: Hur skall det kunna ske en sanering på ett tillfredsställande sätt? Även här har man undersökt, huruvida inte en fusion med en enskild bana skulle kunna ske. Vid den tidpunkten var järnvägsstyrelsen inte särskilt intresserad av att staten skulle övertaga denna bana, men det visade sig vid undersökningen, att det enda enskilda företaget, som kunde komma i fråga, sade bestämt nej till förslaget om att övertaga Östra centralbanan. Då återstår endast den frågan: skall man låta den omständigheten, att 1936 års järnvägskommitté inte sysslat med denna sak, utgöra hinder för ordnande av denna ekonomiska angelägenhet, så att banan slipper ifrån sina svårigheter? Det är visserligen så, att denna bana och även andra järnvägar ha haft kännning av den förbättrade konjunkturen, men detta är intet bevis för att banan kommit i det ekonomiska läge, att den har möjligheter att på ett tillfredsställande sätt handhava de uppgifter som tillkomma en järnväg. Det gäller inte bara att göra upp en tidtabell med ett visst innehåll, utan det är nödvändigt, framför allt i vår tid, att järnvägsväsendet kommer upp i en sådan nivå i fråga om prestationer gent emot allmänheten, att det kan något så när stå sig i konkurrensen. Då kan man inte bara behandla denna sak endast ur den synpunkten, att här kanske inträder något obehag för någon annan järnväg, och därför skola vi låta det hela anstå. Vad som är av vikt, det är, att bana efter bana på kortast möjliga tid kommer upp i den trafikstandard, som så väl behöves för att den skall kunna fullgöra sina tjänster mot den allmänhet, för vilken järnvägen är byggd. Jag menar, att det inte skulle vara riktigt, om riksdagen under denna hårda konkurrens skulle fatta ett beslut varigenom omedelbart nödvändiga saneringsåtgärder skulle förhindras endast på grund av att Kungl. Maj:t har tillsatt en kommitté, som arbetar med järnvägsfrågan i ett större sammanhang.

Efter detta skall jag be att få säga några ord om den sak, som det här kommit att talas och skrivs om så pass mycket, och som berör en helt annan järnväg eller rättare vissa andra järnvägar, än den som staten i detta fall är i färd att träffa överenskommelse med. Man vill göra gällande, att man skulle ha förberett denna preliminära överenskommelse med Östra centralbanan på sådant sätt, att ett beslut om förstatligande av banan skulle på något sätt ha läderat andra intressen. Jag syftar då framför allt på Norsholm—Västervik—Hultsfreds järnväg, men det finns även två andra, som ha anmält missnöje, nämligen Nässjö—Oskarshamnbanan och banan från Nässjö ned till Kalmar. I det resonemang, som nu föres om denna sak, ha de två banorna Nässjö—Oskarshamn och Nässjö—Kalmar kommit något på sidan, och det har egentligen endast blivit fråga om Norsholm—Västervik—Hultsfredsbanan. Och varför? Jo, därför att denna bana så sent som förlidet år fick en uppgörelse i fråga om sin skuld till staten, som innebar, att staten skrev ned sin fordran från något över 5 miljoner kronor till 1.4 miljoner kronor. Nu vill man göra gällande, att de, som från bolagets sida hade att träffa avtal om denna skuldreglering, skulle ha undanhållits några upplysningar, så att vad som nu föreslås för dem skulle ha kommit överraskande. När jag säger undanhållits, menar jag inte att de skulle ha avsiktligt undanhållits någonting, utan att detta skulle ha kommit att inträffa på grund av att ärendet icke varit så förberett, att planerna kunde tillkännagivas.

Nu har man från Norsholm—Västervik—Hultsfredsbanan dels muntligen, dels också skriftligen gjort framställning om att frågan om Östra centralbanans förstatligande skulle, såsom den föregående talaren också påyrkade, remitteras till 1936 års kommitté. En sådan remiss kan inte leda till något an-

Ang. statsförvärv av Östra centralbanans järnvägsaktiebolags järnvägar.
(Forts.)

nat resultat än att, som jag förut påpekat, ärendet blir fördröjt. Då återstår ingenting annat än frågan om den rubbning i den hittillsvarande samtrafiken mellan Östra centralbanan och i första hand Norsholm—Västervik—Hultsfreds järnväg, som skulle uppkomma i och med att staten övertar Östra centralbanan. Från Norsholm—Västervik—Hultsfreds järnvägs sida gör man gällande, att den överenskommelse, som finns och som automatiskt skulle tillämpas för reglering av denna förlust, icke bör tillämpas härvidlag utan bli föremål för förändring. Därigenom skulle man emellertid föra in frågan på ett område, som torde vara vida större än man kan överblicka, när man talar om Östra centralbanan och Norsholm—Västervik—Hultsfreds järnväg. Det dröjde mycket lång tid, innan man inom järnvägsväsendet lyckades ordna förfarandet i sådana fall, då man ändrade samtrafiksvägarna, så att ett visst slag av gods eller eljest någon trafik flyttades över till en annan järnvägslinje. Grunder för detta förfarande fastställdes först 1929, och man kan nästan säga, att detta avtal på sitt sätt är en lag, då visserligen förordningen är utfärdad av Kungl. Maj:t, men den är förberedd av representanter för såväl staten som de enskilda järnvägarna jämte helt utomstående. Efter det förslag, som utarbetades av dessa utomstående och representanter för järnvägarna, har Kungl. Maj:t fastställt en lag, som tillämpas i alla de fall, då dylika rubbningar ske vare sig mellan två enskilda järnvägar eller mellan en enskild järnväg och statens järnvägar. Skulle man nu, som man önskar från Norsholm—Västervik—Hultsfreds järnvägs sida, rubba dessa samtrafikgrunder, då skulle riksdagen därmed gå in på ett område, som riksdagen icke tidigare tagit befattning med. Det tillkommer inte heller Kungl. Maj:t att upptaga några speciella fall på detta område till avgörande, utan de fastställda grunderna tillämpas rent automatiskt i förekommande fall.

Det har således inte varit en framkomlig väg att ändra de ifrågavarande reglerna i detta sammanhang. Man kan inte lämpligen göra ett undantag från de fastställda reglerna för Norsholm—Västervik—Hultsfreds järnväg, ty gör man det, kastar man in ett stridsfrö på detta ömtåliga område. Märk väl, att det här gäller inte bara tvister mellan statens järnvägar och enskilda järnvägar, utan också tvister mellan enskilda järnvägar inbördes, då det uppkommer ändringar i samtrafiksvägarna och någon anmäler sitt missnöje däröver.

Nu har man här i motionen framhållit, att vad vi kunna kalla en tredje part, nämligen Kalmar läns norra landsting, har kommit att bli i viss mån vilseledd, när det hade att fatta sitt beslut om tecknande av borgen för denna järnväg på 600,000 kronor. Ja, är det verkligen så? Vi skola inte tvista om den saken, ty därom står uppgift mot uppgift, men även om landstinget skulle ha varit obekant med det verkliga läget, så finns det i alla fall inga villkor i avtalet om att Östra centralbanan för all framtid eller ens för någon kortare period skulle vara ett enskilt företag, utan det har liksom beträffande andra enskilda järnvägar stått öppet för omprövning, huruvida banan skulle övergå i statens ägo eller icke. Om något fel blivit på något sätt begånget mot landstingets intressen, så kan det inte ändras på annat sätt än att det avtal häves, som slöts i och med att dessa avgifter förlidet år inbetalades, och då blir det en tvist mellan landstinget och staten, huruvida det finns rimliga skäl för det påstående, landstinget vill göra gällande. Men även om man från statens sida skulle tillmötesgå en sådan önskan och gå med på att detta avtal finge hävas, så är det väl fråga om detta kan vara i landstingets intresse, ty i och med att man gör detta, kommer ju, efter vad jag kan förstå, hela skuldregleringsfrågan upp till förnyad prövning, och det är fråga om det kan vara till fördel för landstinget att på nytt få upp den saken till behandling. Utskottet har ju

Ang. statsförvärv av Östra centralbanans järnvägsaktiebolags järnvägar.
(Forts.)

skrivit litet vänligt på denna punkt, men hur det än må förhålla sig med denna sak, har jag velat lämna dessa förklaringar.

Det är emellertid en sak till, som man inte får förbise. Ersättningen för denna trafikminskning, som uppgivits till 40,000 kronor per år, regleras genom samtrafikbestämmelserna på det sättet, att den bana som får trafiken till den förlorande järnvägen det första året betalar 40 procent av nämnda inkomstminskning, vilket alltså här skulle bli 16,000 kronor. Sedan sjunker ersättningen under vart och ett av tio år med fyra enheter. Detta belopp, 40,000 kronor, svarar emot 3 procent av denna banas sammanlagda trafik, och den uppgivna förlusten på 40,000 kronor kan alltså tagas igen, så snart man har möjlighet att öka trafiken med 3 procent, vartill i alla fall komma dessa inbetalningar från statens järnvägars sida, om de nu övertaga Östra centralbanan. Dessutom har det tvistats ofantligt mycket om huruvida den trafik, som här skulle ledas in på nya vägar, verkligen absolut bör vara tillförsäkrad Norsholm—Västervik—Hultsfreds järnväg. Man får här inte förbise ett så praktiskt förhållande, som att över 50 procent av denna trafikminskning avser en enda järnvägsstation, som heter Åtvidaberg. Man måste dock säga sig, att när Åtvidaberg ligger vid Östra centralbanan, alltså vid en bredspårig järnväg, är det ganska rimligt, att det gods, som där lastas, om det skall fortsätta på en bredspårig järnväg, får omedelbart lastas på sådan i stället för att som nu är fallet först lastas på den smalspåriga banan Norsholm—Västervik—Hultsfred för att föras till Norsholm och där lastas om igen. Man kan väl inte begära, att en så opraktisk ordning skall bibehållas. Dessutom finns det, såvitt här är klarlagt, intet hinder för att Östra centralbanan även som privat bana skulle t. ex. genom sänkt banavgift kunna åstadkomma en sådan ändring i trafikvägarna, att den toge hand om hela denna trafik från Åtvidaberg. Det uppges från järnvägsstyrelsen, att 35 procent av den trafik Norsholm—Västervik—Hultsfreds järnväg beräknas förlora genom Östra centralbanans förstatligande komma från stationer, som ligga så till, att trafiken vissa tider tagit vägen över Norsholm—Västervik—Hultsfredsbanan och andra tider gått över Östra centralbanan. Det har berott på frakter, banavgifter och dylikt på de olika banorna, huruvida trafikanterna valt den ena eller den andra. Det är sålunda inte fråga om någon trafik, som Norsholm—Västervik—Hultsfreds järnväg haft av gammal hävd eller tillvunnit sig för evigt, utan om förhållanden som ändrats efter de enskilda företagens egna åtgöranden.

Jag förstår mycket väl, att man vill utnyttja alla utvägar för att i en given situation vinna så stora förmåner som möjligt, men jag undrar ändå, om inte Norsholm—Västervik—Hultsfreds järnvägs intressenter här drivit saken alldeles för långt. Deras belägenhet är inte sådan, att man kan säga, att de sakna möjligheter att klara sig ur situationen. När vederbörande ha fått en så pass hygglig uppgörelse, som de ha fått, och statens fordran skrivits ned från 5 miljoner till 1.4 miljoner, och när även på andra sätt staten visat en genomgående välvillig inställning till företaget, då tycker jag inte man har anledning att se så förfärligt mörkt på saken, som man på sina håll har gjort, framför allt inte när det gäller en trafikmängd, som är så ringa som den här ifrågavarande.

Herr Anderson, Erik: Herr talman, mina herrar! Jag skall inte blanda mig i den principdebatt, som här förts angående de järnvägar, som äro påtänkta till övertagande av staten. Jag skall endast hålla mig till frågan om de bekymmer, som övertagandet av Östra centralbanan förorsakar oss, i vad dessa bekymmer beröra Västerviks järnvägarna och landstinget.

Ang. statsförvärv av Östra centralbanans järnvägsaktiebolags järnvägar.
(Forts.)

Det har redan framhållits, att när sammanslagning av två eller flera järnvägar kommer till stånd, så förorsakar detta vissa rubbningar i trafiken, och det gods som går i samtrafik tar sig helt andra vägar än förut. I detta fall tror jag, att den trafik, som nu tillhör Norsholm—Västervik—Hultsfreds järnväg, i mycket stor utsträckning kommer att övergå till Östra centralbanan. Herr statsrådet anförde, om jag inte hörde fel, att det i stort sett endast gällde trafiken från Åtvidaberg norrut till Norsholm och att den trafikförlusten var upptagen till 40,000 kronor om året, men denna siffra är endast resultatet av ett överslag, som man gjort utan att i större utsträckning räkna med siffror. Jag tror för min del, att minskningen i trafiken kommer att bli av långt större och mera ödesdiger omfattning än dessa 40,000 kronor om året, ty vi ha samma förhållande på södra linjen. Man vet inte, hur det kommer att ställa sig där, men jag fruktar för att det kommer att bli rätt avsevärda trafikrubbningar. Att en minskning i trafiken är ofrånkomlig, det är alldeles klart, och vi motse ingenting annat än att underkasta oss den.

Medan jag är inne på det spörsmålet, vill jag taga upp statsrådets yttrande, att det var en för Västerviksjärnvägarna synnerligen förmånlig uppgörelse, som träffades under förra året, då bolaget fick betala 1,440,000 kronor för dessa järnvägar. Jag vill inskjuta att det var genom att landstinget iklädde sig borgen för 600,000 kronor, som det blev möjligt för järnvägarna med sina mycket begränsade tillgångar att göra denna affär, och det är sålunda inte endast järnvägsbolaget, som har det bekymmersamt, utan även landstinget, som inte är något stort landsting.

Statsrådet sade nu, att det var en mycket fördelaktig uppgörelse att få något över 5 miljoner kronor utbytt emot 1,440,000 kronor, som betalades kontant, men jag skall säga, att dessa järnvägar ha under årens lopp haft alldeles oerhörda svårigheter att kämpa emot. När järnvägen var färdig, hade den en skuld på cirka 3.5 miljoner. Landstinget har förut betalt in 1.5 miljoner i obligationer för denna järnväg, så det är inte första gången, landstinget trätt emellan, och under årens lopp har järnvägen inbetalt till staten på dessa 3.5 miljoner inte mindre än 7.5 miljoner i räntor och amorteringar. Trots detta har järnvägslånet ökats ifrån 3.5 miljoner till 5 miljoner; man får säga, att de 7.5 miljoner, som järnvägarna under årens lopp inbetalt till staten, äro en riktigt god prestation av dessa.

Vad som gör, att vi finna, att särskilda förhållanden här föreligga, är just formen för tillkomsten av den uppgörelse, som vi hade med riksgäldskontoret och som jag inte kan underlåta att klandra, men jag kan på förhand säga, att detta klander icke riktar sig mot statsrådet på något sätt. Detta vill jag förbehållslöst ha sagt.

Underhandlingarna pågingo under två à tre års tid. Vi hade visserligen ett förslag tidigare, som innebar, att skulderna skulle nedskrivnas och regleras på vissa villkor, men det blev förkastat av regeringen. Det var nog rätt så lyckligt, ty det var kanske ett något trassligt hopkommet förslag. Så började arbetet på nytt, denna gång med sikte på att bolaget skulle efter nedskrivning inlösa hela statslånet. Järnvägen var på det klara med, att den inte kunde reda sig ensam. Man måste vända sig till landstinget. Inom såväl landstings- som järnvägsintresserade kretsar ville man emellertid ha reda på hur det skulle komma att gå med Östra centralbanan. Det gjorde, att vi, som hade fått i uppdrag att underhandla med riksgäldsfullmäktige uppe i Stockholm, voro angelägna om att få besked om, hur den saken låg till. Då fingo vi vid ett sammanträde veta, att kungl. järnvägsstyrelsen på en framställning, om den vore villig att göra en undersökning för att eventuellt övertaga

Ang. statsförvärv av Östra centralbanans järnvägsaktiebolags järnvägar.
(Forts.)

Östra centralbanan, hade svarat, att den icke var intresserad av att övertaga densamma. När vi fingo det beskedet, voro vi på det klara med att vi kunde känna oss fullständigt lugna, och på den grunden gjorde vi överenskommelsen med riksgäldsfullmäktige. Av samma skäl var det också, som landstinget vågade gå i borgen för ett så avsevärt belopp som 600,000 kronor — märk väl, att detta lilla fattiga landsting förut fått betala ut 1.5 miljoner kronor till denna järnväg.

Det var för oss en fruktansvärd överraskning, då vi, strax efter det landstinget hade fattat sitt beslut att gå i borgen för detta lån, fingo höra, att staten skulle övertaga Östra centralbanan. Det finns nog ingen här, som kan förstå, vad det betydde för oss och för landstingets ekonomi. Så ligger saken till, och jag vill framhålla, att situationen är rätt så bekymmersam för oss.

Nu är frågan vad som kan göras åt saken. Som jag sade i början av mitt anförande, skall jag icke blanda mig in i principdebatten, om staten skall övertaga enstaka enskilda järnvägar till vrakpris eller om staten skall göra ett notvarp och ta flera på en gång. Även om jag anser det sistnämnda vara det mest rätta, skall jag inte blanda mig i diskussionen om den saken. Nu har emellertid utskottet givit ett visst erkännande åt vår ställning och det har utskottet givit tillkänna i följande ordalag: »Utskottet vill ifrågasätta, att frågan tages under förnyat övervägande.» Nu vore det naturligtvis önskvärt, att ett kraftigare uttryck insattes där, som t. ex. att utskottet »vill föreslå» eller att utskottet »tänker sig», att frågan tages under förnyat övervägande. Emellertid skall jag icke yrka på en sådan förändring av utskottets utlåtande, som skulle göra vår ställning något bättre, ty det skulle kanske i alla fall icke förbättra saken i stort. Däremot skall jag begagna tillfället att vädja till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet, när han slutligen skall ta ställning till frågan om skadeståndet, d. v. s. de 40 procent, som vi anse vara alldeles för litet, att han då med stöd av statsutskottets uttalande ställer sig välvillig till vår sak och att vi få en uppgörelse, som blir något annorlunda än den i propositionen omnämnda. Ty här är icke samma förhållande gällande, som när staten tar en järnväg här och en järnväg där för att, som det sagts, »uppmjuka» de andra järnvägarna. Det kan icke förnekas, att här äro helt och hållet andra förhållanden rådande än vad som är fallet med de övriga järnvägarna. Jag vill för den skull, som sagt, vädja till herr statsrådet, att han på allvar tar fasta på utskottets uttryck och för sin del ville lägga litet mera innehåll i det än vad kanske egentligen är fallet och att vi på så sätt kunna få någon ersättning för den förlust, som vi frukta, att vi komma att få lida.

Jag har i övrigt intet yrkande, herr talman.

Herr Bäcklund: Herr talman! Man har låtit förleda sig både inom utskottet och här i kamrarna att mera tala om Norsholm—Västervik—Hultsfreds järnväg än vad man egentligen bort göra. Det gäller ju här ett förvärv och ett förstatligande av Östra centralbanan. Visserligen kan det kanske spela någon roll för Norsholm—Västervik—Hultsfreds järnväg, hur samtrafiken kommer att ordnas i fortsättningen, men jag tycker, att den frågan icke skall vara den dominerande.

Emellertid skall jag gå ifrån Norsholm—Västervik—Hultsfreds järnväg och i stället börja med att tala om Östra centralbanan, som jag anser det vara nödvändigt att förstatliga. Östra centralbanan hade en skuldsumma den 31 december 1936 på 3,230.139 kronor 25 öre. Trots av statsmakterna år 1932 beviljade betydande lättnader beträffande bolagets statslån har bolaget under

Ang. statsförvärv av Östra centralbanans järnvägsaktiebolags järnvägar.
(Forts.)

de därefter förflutna åren icke kunnat uppnå en sådan ekonomisk ställning, att bolaget nu kan återupptaga annuitetsbetalningen på statslånen. Det är alltså ett skäl för att man försöker ordna upp saken genom att staten övertager järnvägen. Vi veta väl alla, som ha rest på den järnvägen och tittat något på densamma, att det är en mycket dålig järnväg. Man har inte haft möjlighet att upprätthålla järnvägens standard. Det finns väl heller ingen möjlighet att tänka sig att järnvägen, om den, som reservanternas vilja, fortfarande skall vara i enskild ägo, på något som helst sätt skulle komma att förbättras. Under tiden, medan herrarna vänta på utredningen, skulle den tvärtom säkerligen ytterligare försämrats, även om konjunkturerna för järnvägarna i allmänhet äro någorlunda goda på grund av ökade frakter o. s. v.

Herr Hörstadius vill ha en undersökning, om banan icke kunde ingå som ett led i en annan järnväg. Ja, den närmaste, som det då kan bli fråga om, är ju Nässjö—Oskarshamns järnväg, men den har svarat, att den icke vill vara med om ett sådant arrangemang. Och det finns väl ingen anledning att försöka fortsätta på den vägen, när den järnväg, som går närmast intill, eller Nässjö—Oskarshamns järnväg, icke vill vara med. Visserligen talade herr Hörstadius om Nässjö—Kalmarbanorna, men de ligga ju ändå längre bort, och vill nu icke Nässjö—Oskarshamnsbanan vara med, kan man väl inte heller gärna tänka sig, att Nässjö—Kalmarbanorna skulle vara intresserade.

Järnvägsstyrelsen har tillstyrkt, att staten i enlighet med det föreliggande avtalsförslaget övertar Östra centralbanan från och med den 1 september 1937, och tillstyrkande yttranden ha vidare avgivits av fullmäktige i riksgäldskontoret samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. När det faktiskt ligger så till, att det icke finns möjlighet att denna järnväg skall kunna drivas som enskilt företag, anser jag för min del, att staten ju förr dess hellre bör övertaga denna järnväg. Utskottet säger också: »Med hänsyn till banans av järnvägsstyrelsens vitsordade stora betydelse för omkringliggande bygd och för dess näringsliv har utskottet ej velat motsätta sig ett bifall till förevarande förslag.» Jag tycker, att det är alldeles riktigt, att man ej velat motsätta sig detta, utan att man har velat ordna saken på det sätt, som bäst tillgodoser näringslivet och bygden, däri naturligtvis inbegripet även trafikanternas bästa.

Som jag sade tidigare, har både i utskottet och här i kammaren det förhållandet fått spela största rollen, att man vad beträffar Norsholm—Västervik—Hultsfreds järnväg uppskattat bruttominskningen i fraktintäkter till 40,000 kronor årligen. Ja, men den saken vet man ju ingenting om. Det är en uppskattning och jag tycker inte, att man för ögonblicket skall lägga så förskräckligt stor vikt därpå. Jag håller för min del på det gamla ordet: den dagen, den sorgen. Först när man kan komma och påvisa, att Norsholm—Västervik—Hultsfreds järnväg har lidit stor skada av ett förstatligande av Östra centralbanan, anser jag, att det kan vara dags att tala om den saken. Det kan icke vara riktigt att, som jag förut nämnde, i förgrunden för diskussionen om det här statsförvärvet skjuta fram den frågan, hur Norsholm—Västervik—Hultsfreds järnväg kan få det i framtiden. Det är ingen som vet, hur denna järnväg kommer att få det, utom det att den väl också får del av den ökade trafik, som nu råder på järnvägarna i allmänhet. Därför bör man ju också kunna vänta.

I alla fall ordnades Norsholm—Västerviksbanans skuldförbindelser så sent som 1936 och då gick landstinget också emellan till viss del. Emellertid skedde även den förändringen, att bolagets skuld till staten, som var 5,718,403 kronor 71 öre, ordnades upp med ett engångsbelopp av 1,440,000 kronor. Då

Ang. statsförvärv av Östra centralbanans järnvägsaktiebolags järnvägar.

(Forts.)

så är förhållandet, kan man väl inte gärna säga, att staten har varit hård mot Västerviks intressen. Staten har väl i stället varit mjuk och generös. Jag vill påpeka i detta sammanhang, att det inte är första gången, som Västerviksbanorna äro inför riksdagen. Jag känner till detta som gammal bankoutskottsledamot, att vi där haft rätt mycket med Västerviksbanorna att göra, och jag vet också litet grand, hur man handlat nere i Västervik med sina banor såväl vad beträffar banförsäljningar som användningen av pengar, som staten egentligen skulle haft för amorteringar och räntor. Det framgår säkerligen av riksdagstrycket från den tiden, då borgmästare Rune förde förlan från Västerviksbanornas sida, att det exempelvis byggdes ett barnbördshus i Västervik för pengar, som staten i stället rätteligen borde ha haft. Därför tycker jag, att man kan lugna sig, när man så sent som 1936 skrivit ned en skuldsumma från i det närmaste 6 miljoner kronor till 1,440,000 kronor. Jag tycker, att detta ändå borde göra intryck på herrarna så pass mycket, att ni inte allt för mycket ömma för Västerviksintressena i detta fall.

Det har spelat en mycket stor roll i utskottet och inom avdelningen, huruvida man skulle använda det här omdebatterade uttrycket »utskottet vill ifrågasätta». Man ville på sina håll ha ett kraftigare uttryck, men majoriteten stannade för följande uttalande: »Utskottet vill ifrågasätta, att frågan tages under förnyat övervägande av Kungl. Maj:t, sedan bland annat närmare utredning införskaffats rörande den nettoinkomstminskning, varav Västerviksbanan kan drabbas genom ifrågavarande trafiköverflyttning.» Om jag hade varit motionär i frågan och varit från Västervikstrakterna så skulle jag naturligtvis ha varit väldigt glad över att utskottet verkligen gick med på att skriva detta. I stället ådagalägga motionärerna i allmänhet och reservanterna i synnerhet ett väldigt stort missnöje över att utskottet har »ifrågasatt», att Kungl. Maj:t skall taga ärendet under förnyat övervägande. Jag tycker, att anspråken få väl i alla fall vara någorlunda rimliga. Jag har aldrig, får jag bekänna, varit med om en sådan oresonlig opposition. Utskottet har ju ändock velat ifrågasätta till Kungl. Maj:t om utredning just på den punkt, som man motionerat om. Jag tycker, att detta borde räcka, och jag tror ingalunda att Västerviksbanorna, även om de gå ned till sjön, för närvarande så till den grad sitta i sjön, att de icke kunna lugna sig och se, om de befarade förhållandena komma att uppstå. Personligen har jag inte varit så synnerligen intresserad av att utskottet skulle gå så långt, som det gjort. Men motionärerna borde i stället vara mycket, mycket tillfredsställda med vad utskottet här skrivit.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Nilsson, Bernhard: Debatten på denna punkt, som gäller statens övertagande av Östra centralbanan, har hittills enbart rört sig om förhållandet beträffande Kalmar läns norra landsting och Norsholm—Västerviksbanan. Det finns emellertid ytterligare en part, som borde få ett ord med i laget, när det gäller att bedöma detta ärende.

Beträffande Norsholm—Västerviksbanan innebär ju förslaget, att detta järnvägsbolag skulle få en ersättning under tio år, som skulle utgå med 40,000 kronor för det första året och sedan minskas år efter år. Det är sålunda en ersättning för den trafik, som förloras genom att trafikvägarna ändras. Men det finns ju, som också chefen för kommunikationsdepartementet nämnde, åtminstone ett par andra banor, nämligen Nässjö—Oskarshamnsbanan och Sävsteström—Nässjöbanan, som likaså förlora trafik i mycket hög grad, om Östra centralbanan övertages av staten. De få också se sina värden minskade med

Ang. statsförvärv av Östra centralbanans järnvägsaktiebolags järnvägar.
(Forts.)

kapitalvärdet av den årliga inkomstminskning, som uppstår genom statens övertagande av Östra centralbanan.

Jag upprepar vad jag sagt tidigare, att det icke kan vara riktigt och rätt, när en utredning pågår angående statsinlösen av järnvägar, att staten skall undanrycka det ekonomiska underlaget för vissa banor och därigenom försvåra möjligheten för dessa att få en skälig ersättning för det värde, som de representera.

Beträffande Östra centralbanan vill jag nämna, att den banans ekonomi för närvarande icke är dålig. Jag har här tillgänglig järnvägens balansräkning och vinst- och förlusträkning. Om man vill draga ut konsekvenserna av siffrorna, så visar bokslutet för år 1936, om man bortser från realisationsvinster, sidoordnad rörelse och obligationslånens avveckling, följande resultat: driftöverskott 123,856 kronor 34 öre, ändrad transportväg 24,261 kronor 50 öre, räntor 1,364 kronor 30 öre eller sammanlagt på inkomstsidan en summa av 149,482 kronor 14 öre. Övergår jag till utgiftssidan upptages där till förnyelsefond 84,293 kronor 53 öre, skatter 648 kronor 58 öre, förluster 500 kronor och beräknad ränta för reglerat statslån 17,500 kronor. Trots detta återstår av rörelsen en vinst på 46,540 kronor 3 öre. Därjämte inestod den 10 april detta år av järnvägens egna medel en summa på 235,000 kronor på bank. Ställningen är icke så fruktansvärt dålig för denna bana, att man nu behöver besluta om att staten skall övertaga densamma, utan man kan, som jag nämnde vid ett tidigare ärende, vänta ett eller ett par år, tills järnvägskommittén blir färdig med sin utredning.

Jag upprepar vad jag sagt tidigare, att det enligt min uppfattning icke är rätt och riktigt, att staten genom att besluta att övertaga en järnväg här och en annan järnväg där rycker undan det ekonomiska underlaget för andra banor.

På grund av dessa skäl, herr talman, ber jag att få yrka avslag på såväl den kungl. propositionen som utskottets hemställan.

Herr Heiding: Herr talman! Jag är fullt överens med den föregående ärade talaren i vad han yttrade angående Östra centralbanan, nämligen att det icke borde ha behövt vara en sådan brådska med att densamma just nu skulle övertagas av staten. Det har visat sig under de senaste åren, att trafikinkomsterna gått uppåt såväl när det gäller persontrafiken som när det gäller godstrafiken, något som också framgår av styrelseberättelserna för åren 1934, 1935 och 1936.

Jag finner det sålunda egendomligt, att man just nu skall ha en sådan brådska att förstatta en järnväg, som visar en sådan tendens, då man därigenom sätter in en sprängkil på hela detta område. Något sådant kan icke vara lämpligt. Det hade väl varit bättre, att frågan om denna järnvägs förstattande hade tagits upp till omprövning i samband med de övriga järnvägarna på vår sydöstra kust.

Nu framhålla dessa järnvägar, att de genom Östra centralbanans förstattande komma att lida förluster. Den järnväg, som kommer att drabbas hårdast, är Norsholm—Västervik—Hultsfreds järnväg. Den får svårt att klara sig i framtiden. Men icke nog med detta. Det blir, som förut framhållits här, även två andra järnvägar, som komma att drabbas av minskade trafikinkomster på grund av den trafiköverflyttning, som blir en följd av förstattandet.

Jag fäste mig vid vad herr statsrådet yttrade, då han talade om ersättningsfrågan. Herr statsrådet förklarade, att något undantag för Norsholm—Västerviksbanan icke kunde komma i fråga, och han påstod, att de ersättningsgrunder, som voro stadfästa år 1929, måste tillämpas även beträffande denna bana. Det kan ju vara sant, att man skall hålla samma ersättningsgrunder, men jag

Ang. statsförvärv av Östra centralbanans järnvägsaktiebolags järnvägar.
(Forts.)

understryker i likhet med vad herr Anderson yttrade, att man aldrig i Väster-
vik tänkt sig, att det så snart skulle bli något förstatligande av Östra central-
banan, ty i så fall hade icke landstinget iklätt sig den borgen, som man här
talat om. Denna fråga ligger verkligen på ett helt annat plan än vad fallet
är på många andra håll därför att vederbörande landsting fått ikläda sig bor-
gen för detta stora belopp.

Ett annat uttalande, som fälldes av herr statsrådet, var det, att ifall andra
ersättningsgrunder nu skola tillämpas, måste hela skuldfrågan upptagas till
omprövning. Jag förstår icke detta, ty nu är ju det avtalet träffat, att det
skall betalas 1,440,000 kronor, och det återstående beloppet måste väl i så fall
vara avskrivet. Västerviksjärnvägen kan väl inte rimligtvis behöva tänka på
detta, i händelse man skulle behöva ta upp detta till en förnyad omprövning.

Jag har ingenting emot, får jag säga, att det grundligt undersökes, huru-
vida en del av våra enskilda järnvägar behöva övertagas av staten. Det kan
vara möjligt att så kan bli nödvändigt, men det kan också vara lika stora
förutsättningar för att man kan få fusioner eller sammanslagningar till stånd,
så att det kan gå bättre att driva desamma. I alla fall befinner vi oss nu i en
sådan tid, att järnvägarna ha gått rätt bra, åtminstone de senaste åren. Där-
för borde man inte behövt ha någon större brådska med förstatligandet av
denna järnväg.

Jag skulle gärna velat ha ett yrkande beträffande motiveringen. När ut-
skottet har sagt, att »utskottet vill ifrågasätta, att frågan tages under för-
nyat övervägande», skulle jag för min del ha velat framställa ett sådant yr-
kande som att utskottet förutsätter, att frågan tages under förnyat övervä-
gande, men då man kan riskera, att det blir olika beslut i kamrarna, skall jag
icke framställa något sådant yrkande. Jag vill emellertid framhålla, att jag
i likhet med herr Anderson hoppas, att denna ersättningsfråga kommer att
tagas upp till allvarlig omprövning, så att icke de järnvägar, som bli berörda
av detta förstatligande, komma att få för stora förluster och detta i all syn-
nerhet, när man så här fort går in för att skjuta in, som jag sade, en sådan
här sprängkil i hela järnvägsnätet därnere. Jag anser, att man kunde gått
fram i ett saktare tempo.

Jag skulle ha bemött herr Bäcklund på ett par punkter, där han fällde vis-
sa uttalanden angående användningen av medel, som hade influtit och som bor-
de ha tagits i anspråk för amorteringar och räntor, men jag anser, att det är
lämpligast, att dessa uttalanden bemötas av någon, som själv är just från den
orten i fråga.

Herr Anderson, Erik: Herr talman! Jag begärde ordet för att lämna herr
Bäcklund några värdefulla upplysningar, som av hans anförande att döma
synas vara påkallade. Han sade nämligen att järnvägen haft så gott om
pengar, att den bland en del andra saker även hade köpt järnvägar och upp-
fört ett barnbördshus för förtjänsterna.

Jag skall då omtala, att det fanns en järnväg från Norsholm ner till en
station som heter Risten, vilken ägdes av Norsholm—Ristens järnvägsaktie-
bolag och sålunda icke tillhörde det större järnvägsnätet. Denna järnvägsstump
utgjorde slutdelen av hela nätet, varigenom såväl trafiken som inkomsten var
betydligt större på denna lilla järnvägsbit än på den övriga delen av järn-
vägen. Jag kan ju nämna att jag var suppleant i bankoutskottet på den tiden,
så jag har ganska god kännedom om och gott minne av förhållandena och kan
lämna fullständiga och korrekta upplysningar om vad som förekommit. Det
bildades ett konsortium, som inköpte den ifrågavarande järnvägsdelen och

Ang. statsförvärv av Östra centralbanans järnvägsaktiebolags järnvägar.
(Forts.)

överlät den senare på det stora järnvägsföretaget. Detta jämte högkonjunkturen gjorde att järnvägen sedan kunde förränta sig en längre följd av år. Jag nämnde att järnvägen betalad i 7.5 miljoner kronor till riksgäldskontoret och detta var just under de år, som följde på köpet av järnvägen Norsholm—Risten. Det var en stor lycka att järnvägen blev ägare av denna »felande länk» i järnvägsnätet, annars hade järnvägens ekonomi i närvarande stund varit mycket sämre än vad den för närvarande är.

Dessutom skulle jag vilja fråga herr Bäcklund, om han tror, att det varit så förfärligt gynnsamt och ljusst i ekonomiskt avseende för järnvägen, när detta lilla landsting ändå ansett sig böra betala ut 1.5 miljoner kronor? Om järnvägen haft så förfärligt gott om pengar tror jag mig verkligen kunna försäkra, att det mycket snart blivit stopp och punkt för den saken.

I övrigt har jag ingenting att tillägga utom det att jag vill förena mig i vad herr Heiding här yttrade. Även jag hade tänkt yrka, att det här tidigare omnämnda uttrycket i utskottets utlåtande måtte förstärkas, närmast med anledning av att herr statsrådet yttrade sig så bestämt emot en förändring i de principer, som varit gällande. Då jag emellertid ser att herr statsrådet är närvarande i kammaren vill jag ytterligare vädja till honom att icke i fråga om Västerviksjärnvägarna hålla så hårt på den princip, som är uttalad i propositionen, utan medverka till att man vid uppgörelsen kan gå till en något förhöjd procent. Jag tror att rättvisan kräver detta.

Efter härmed slutad överläggning, gjorde herr talmannen jämlikt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den av herr Svensson i Kompersmåla m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nilsson, Bernhard, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 100, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Svensson i Kompersmåla m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen, på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Ang. revision av förmynderskapslagsstiftningen. Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 36, i anledning av väckt motion angående en partiell, kompletterande revision av förmynderskapslagsstiftningen.

Med föranledande av en av herr Holmbäck inom andra kammaren väckt motion, nr 55, hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen

Ang. revision av förmynderskapslagstiftningen. (Forts.)

måtte i skrivelse till Kungl Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville i enlighet med av utskottet i utlåtandet angivna riktlinjer låta verkställa en översyn av den gällande förmynderskapslagstiftningen samt för riksdagen framlägga det eller de förslag, som därav kunde föränledas.

Herr Källman: Herr talman! Då jag tar för givet att riksdagen i anledning av föreliggande förslag från första lagutskottet kommer att skriva till Kungl. Maj:t och begära en översyn av förmynderskapslagen, har jag icke kunnat underlåta att i sammanhang härmed påpeka en sak, som vid den översyn, vilken sålunda skall äga rum, bör tagas under omprövning.

Det gäller frågan om förordnande och entledigande av gode män. De som syssla med dessa ting i praktiken veta, att den nuvarande lagstiftningen är alltför hård på denna punkt och bör i någon mån uppmjukas. De fall, jag närmast syftar på, äro de som innefattas i 11 kap. 2 § i lagen om förmynderskap, där det heter: »Hava förmyndaren eller hans make och den omyndiges del i oskiftat dödsbo, skall god man av rätten förordnas att vårda den omyndiges rätt i boet vid boutredningen, så ock vid bodelning och skifte eller ingående av avtal om sammanlevnad i oskiftat bo.»

Först och främst förordnas i sådana fall gode män utan att anledning därtill föreligger. Om det saknas tillgångar i ett dödsbo, vilket ju framgår av den bouppteckning, som inregistreras vid rätten, eller om tillgångarna icke överstiga 3,000 kronor och det finns efterlevande make, borde rätteligen icke någon god man förordnas, ty det finns då ingenting att bevaka för den omyndiges räkning. Tillgångar saknas i regel, såsom vi veta; åtminstone är så fallet i det förmynderskapsdistrikt, som jag bäst känner till. När överförmyndaren får en avskrift av bouppteckningen konstaterar han detta. Och vad skall han då göra? Jo, god man är förordnad, det finns intet behov av en sådan längre, och då skall man vidtaga åtgärder för att gode mannen entledigas. För närvarande tillämpas lagstiftningen så, enligt 11 kap. 10 § förmynderskapslagen, att när behov av god man icke längre är för handen skall han av rätten entledigas. Det otillfredsställande i detta sammanhang är, att ett sådant entledigande icke kan ifrågakomma utan att vederbörande gode man dessförinnan haft tillfälle att yttra sig. Det är just dessa omständigheter som göra att överförmyndaren får en hel mängd onödigt besvär när det gäller att få en god man entledigad. Själv är gode mannen i allmänhet okunnig om vad lagen föreskriver, han vet att han haft besvär med saken en tid, men han antar att han därefter icke har med saken att skaffa. Men gode mannen får i själva verket icke släppa ärendet förrän han själv ansökt om entledigande, och det vanliga i min praktik har nödgats bliva, att man förelagt honom en av överförmyndaren skriven ansökan, ställd till rätten, och bett honom att teckna under den. Ibland kan det emellertid hända att gode mannen flyttat och att man icke vet hans adress, men rätten anser sig icke kunna entlediga honom utan att han själv fått yttra sig. Lagstiftningen borde utan någon som helst risk kunna ändras därefter, att när en överförmyndare till rätten redovisar, att tillgångar saknas eller eljest behov av god man icke finns, skall gode mannen på överförmyndarens framställning kunna entledigas.

Jag vill också framhålla att tillämpningen av detta lagrum icke är alldeles lika överallt vid våra domstolar. I vår domsaga kommer det icke i fråga att någon god man entledigas utan sin egen ansökan, såvitt han nämligen lever. Men när jag hörde mig för i Stockholms förmyndarkammare erfor jag, att man där tillämpar en praxis, som jag tycker är mycket god. Man förordnar sålunda endast undantagsvis god man då tillgångar saknas i boet

Ang. revision av förmynderskapslagstiftningen. (Forts.)
 eller då det förhållandet föreligger, att giftermålsbalkens bestämmelse att efterlevande äkta make äger att disponera intill 3,000 kronor är tillämplig.

Det är sålunda i två avseenden, som jag skulle vilja att Kungl. Maj:t vid en översyn tillmötesgår två praktiska önskemål, nämligen att gode män icke förordnas utan att någon rätt finnes att bevaka för den omyndige, och vidare att man genomför lättnader i fråga om gode mäns entledigande, så att icke allmänheten och överförmyndaren besväras med onödigt arbete. Det är sålunda denna petition, som jag vill foga till den framställning till Kungl. Maj:t, som nu kommer att göras. Jag tänkte verkligen väcka en motion till årets riksdag angående denna sak, men jag tyckte frågan var så obetydlig att jag motionsledes icke ville ta upp den. Då nu emellertid ett tillfälle ges att opinera har jag velat begagna detta.

Jag har naturligtvis icke, herr talman, något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Om upphävande av inmutningsrätten m. m.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av väckt motion om upphävande av inmutningsrätten till mineralfyndigheter och dess ersättande med ett koncessionssystem.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 196, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville

1) anhålla, att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga förslag till lagstiftning, varigenom inmutningsrätten till mineralfyndigheter upphävdes och ersattes med ett koncessionssystem för tillgodogörande av dylika fyndigheter; samt

2) för sin del antaga följande provisoriska

Lag angående inskränkning i inmutningsrätten.

Härigenom förordnas som följer:

Inmutning av mineralfyndighet må ej äga rum, där ej Konungen därtill lämnar tillstånd.

Denna lag träder genast i kraft efter dess promulgerande och gäller till den 1 juli 1938.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Branting*, som bland annat uttalat, att riksdagen, enligt hans förmenande, borde bifalla andra punkten i motionärens hemställan och förty antaga den föreslagna provisoriska lagen angående inskränkning i inmutningsrätten.

Herr **Branting**: Herr talman, mina herrar! Det är i sammanhang med en av mig avgiven reservation, som jag nu skulle vilja säga några ord. Dem av kammarens ärade ledamöter, som inte haft tillfälle att närmare se på vad saken gäller, får jag kanske till en början göra uppmärksamma på att det rör sig om en motion av herr *Lindhagen* angående gruvlagstiftningen. Motionären har hemställt, att riksdagen nu måtte antaga en provisorisk lag, genom vilken

Om upphävande av inmutningsrätten m. m. (Forts.)

stadgas att Kungl. Maj:ts tillstånd skall krävas för inmutning av mineralfyndighet. Den nu fria inmutningsrätten skulle alltså provisoriskt göras beroende av regeringens tillstånd i varje särskilt fall, och Kungl. Maj:t skulle i det sammanhanget kunna ställa upp de villkor och betingelser för inmutningens beviljande, som kunna synas erforderliga eller önskvärda.

Motionären har erinrat om de diskussioner, vilka sedan många decennier tillbaka pågått beträffande dessa frågor. Han har sålunda påmint om hur hela den socialdemokratiska riksdagsgruppen år 1909 väckte en motion, som gick ut på att inmutningsrätten måtte ersättas med koncessionssystem och att en provisorisk lag måtte antagas, till begränsning och kontroll ur det allmännas synpunkter av inmutningsrätten. Följande år, 1910, biföll till och med andra kammaren samma motion — men den föll ju i första kammaren. Sedan kom, för att gå raskt i historien, socialiseringsnämndens utlåtande, och där i föreslog man att ägande- och föfoganderätten över landets ännu icke upptäckta eller bearbetade mineralfyndigheter skulle förklaras tillkomma allenast staten. Inmutningssystemet skulle sålunda enligt socialiseringsnämndens förslag bibehållas så till vida, att inmutare *åt staten* skulle erhålla hälften i andel och att inmutningsrätten skulle upphöra efter 30 år.

För min del har jag ingalunda med min reservation velat aktualisera den gamla och något akademiska diskussionen om de olika systemen, inmutningssystemet eller koncessionssystemet. Ty det förefaller mig tydligt nog att man kan modifiera dessa bägge system i praktiken därhän, att skillnaden blir ganska ringa. Det är ju också bara i förbigående jag vill tillåta mig erinra om, att man på dessa frågor kan anlägga en principiell synpunkt. Jag behöver säkerligen inte erinra mina partikamrater om den punkt i det socialdemokratiska partiets program, där det heter *att* i samhällets ägo skola överföras alla för en planmässig folkhushållnings genomförande erforderliga naturrikedomar och där man kräver samhällelig kontroll över företag, som kvarstå i enskild ägo. — Socialiseringskravet är icke dött, det sover bara!

Men orsaken varför jag ansett det verkligt befogat att nu reservationsvis stryka under det av herr Lindhagen framförda kravet, är den att de just nu aktuella förhållandena synas mig ställa det kravet i förgrunden, att Kungl. Maj:t beredes en möjlighet till direkt kontroll över hur landets ännu outnyttjade mineraltillgångar disponeras. Saken är ju den, som jag också framhållit reservationsvis, att under den allra sista tiden efterfrågan på mineralier ökat alldeles oerhört, och detta utan tvivel i sammanhang med de enorma krigsrustningar, som pågå över hela världen. Följden har ju blivit ökad brytning och starkt stegrade priser. Jag tillåter mig hänvisa dem av kammarens ledamöter, som äro intresserade för denna sak, till statistiska uppgifter, som förekomma i Kommersiella meddelanden och som ge ett mycket klart belägg för den uppfattning, som jag här givit uttryck för. För övrigt vill jag också citera vad man i marsnumret av Kommersiella meddelanden säger angående järnmarknaden, där det heter: »Den rådande högkonjunkturen på järnmarknaden företer en bild, som starkt påverkas av företeelserna i världshushållet. Det är icke helt oriktigt att säga, att dagens situation i själva verket bär mera prägel av högkonjunkturens nackdelar än av dess fördelar, såtillvida att den i stor utsträckning står i råvarubristens tecken. Prisläget å exportmarknaden har på senaste tiden starkt stegrats och orderstocken ännu mera, så att leverans vanligen icke kan äga rum utan lång tidsutdräkt. Trots prisförhöjningarna å den förädlade varan är i många fall vinstmarginalen för denna numera mindre än tidigare, beroende på råvarornas språngartade prisstegring.

Den inhemska järnmarknaden bär samma prägel av leveranssvårigheter, fast uppåtgående prisrörelse och stor orderstock, men samtidigt av svårigheter

Om upphävande av inmutningsrätten m. m. (Forts.)

att erhålla för produktionen erforderliga råvaror. I ökad utsträckning måste inomlandsbehovet täckas av import. Tackjärnsmarknaden kännetecknas av extrem brist på material och därav föranledd prisstegring. Järnverksföreningens normalnotering för denna vara har under loppet av två månader ökat med 22 %.»

Jag här för min del förmenat, att i denna situation rovbrytning eller fara därför kan uppkomma, och att en ökad kontrollbefogenhet bör läggas i Kungl. Maj:ts händer. Jag har på samma sätt som herr Lindhagen förmenat, att vi böra tänka på framtiden. Mineraltillgångarna äro i alla fall inte outtömliga — de växa inte igen som skogen, de rinna inte till som vattenfallen, utan de representera en begränsad tillgång, låt vara av okänd storleksordning.

Det förefaller mig egentligen, om jag får säga det i detta sammanhang, vara någonting ganska tragiskt, som nu pågår, då vi här i Sverige bara bryta och sälja bort, till väsentlig del för att tillfredsställa den utländska krigsindustriens behov. Den rustningshause, som nu råder, slukar allt vad den någonsin kan av de svenska mineraltillgångarna, men man kan fråga vad vi egentligen ha för glädje av att våra malmer och våra metaller just nu under dessa år bli till engelska krigsfartyg, tyska tanks eller japanska granater. Vi få pengar i stället, säger man. Men det allmänna har ju inte någon kontroll över hur dessa pengar användas, och vi kunna inte bara utan vidare tro, att vad man sålunda förtjänar läggs ned på sådant sätt, att det varaktigt ökar folkets försörjningsmöjligheter. Här föreligger tvärtom, enligt mitt sätt att se, ett ganska beklämmande slöseri med de svenska tillgångarna — åtminstone är det fara värt att så sker.

Dessutom tillkommer ju en rent politisk synpunkt. Är det verkligen önskvärt, att den utländska uppmärksamheten nu riktas alltmer intensivt på Sverige, i sammanhang med att man här gör allt för att hastigt kunna exploatera landets malmtillgångar? Som jag ser saken är det nästan så, att för varje nytt gruvområde, som just nu upptäcks i Sverige, undermineras vår nationella trygghet. Det finns en viss stormakt i Europa, som skriar efter råvarutillgångar och fördenskull kräver kolonier eller ännu hellre närliggande områden, som kunna mer eller mindre införlivas eller knytas an till den centrala makten.

Den fria inmutningsrätten, vill jag tillägga, passar inte längre i vår tid. Den kunde kanske vara passande och nyttig under den epok, då den fria konkurrensen var hävstången för den industrialistiska världen, under den civiliserade och balanserade internationalismens tid. Men nu verkar den som sagt som en riskabel och otidsenlig kvarleva, och den existerar ju knappast heller, såvitt jag vet, i så synnerligen många andra länder.

Den fria inmutningsrätten kunde ju också förr anses mer berättigad, när ännu de tekniska metoderna för malmletning voro helt primitiva. Nu går man fram med elektriska malmletningsmetoder och det är varken slumpen eller bergskännedomen, som leder till målet, utan helt enkelt det kapital, som satsas för en systematisk vetenskaplig undersökning av en viss trakt.

Herr talman! Det är dessa olika överväganden som föranlett att jag för min del icke kunnat gå med på första lagutskottets linje att helt avvisa herr Lindhagens motion. Jag har tvärtom ansett att det är rimligt och riktigt och av de aktuella förhållandena påkallat att nu omedelbart genom en provisorisk lag låta inmutningsrätten bli beroende av Kungl. Maj:ts prövning. Utskottet har hänvisat till att ett förslag om en ny gruvlag ligger hos lagrådet. — Ja, det är klart, att om man på dessa frågor icke lade några andra synpunkter än de rent lagtekniska, skulle detta argument vara mycket starkt. Men det är också andra värden på spel. Av de officiella uppgifterna om malmbrytning

Om upphävande av inmutningsrätten m. m. (Forts.)

och metallpriser framgår, att vi stå inför en situation, som motiverar omedelbara åtgärder. Det är därför, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Velander: Herr talman! Det kan knappast vara någon idé att här upprulla någon ingående debatt i föreliggande fråga. Såsom av utskottsutlåtandet framgår, har ju sedan åtskillig tid tillbaka en ny gruvlagstiftning förberetts, och därvid ha givetvis olika system för tillgodogörande av mineralfyndigheter varit under övertvägande. Sedan fjolåret, närmare bestämt sedan den 29 maj 1936, har ock ett omfattande förslag varit remitterat till lagrådet för yttrande. I detta förslag diskuteras mycket ingående de fördelar och nackdelar, som kunna anses förknippade med olika system. Det förefaller, som om det skulle vara att fordra för mycket av riksdagen, när man i det läge, vari frågan sålunda befinner sig, kräver att riksdagen i dag skulle intaga en bestämd ståndpunkt.

Det förefaller också, som om den tid, som kan förflyta, innan riksdagen har att taga ställning till ett definitivt förslag, icke kan innebära några särskilda faror ur de synpunkter, som herr Branting antydde. Jag tänker mig nämligen såsom det sannolika, att riksdagen redan till nästa år har att förvänta en kungl. proposition i ämnet. Någon rovbrytning eller hänsynslös exploatering av landets malmfyndigheter, såsom herr Branting uttryckte sig, inrymmande särskilda risker för vårt land, kan näppeligen förutsättas komma att äga rum till dess.

Jag tillåter mig sålunda, herr talman, att hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Wistrand: Herr talman! Herr Branting motiverade sin reservation icke endast med principiella skäl utan även med stöd av stundens behov. Och till stöd för sin uppfattning anförde han en redogörelse för järnmarknaden, som influtit i Kommersiella meddelanden. Jag tror att jag är den, som kan ge den mest auktoritativa tolkningen av innebörden i denna berättelse, då det nämligen är jag som skrivit den.

Det är inte på det viset, herr Branting, när det klagas över bristen på råvaror, att det är *malm* som det då är fråga om. Malm finns tillgänglig i fullt tillräckliga mängder för vår industris räkning både nu och för mycket, mycket långa tider framåt. Det finns synnerligen noggranna undersökningar angående detta, och faran för att vi skola kunna inom rimlig tid uttömma våra malmtillgångar kan hänvisas helt och hållet till fantasiernas värld. Den stora råvarubristen för järntillverkningen vid järnbruken ligger på bränslets område — det är inte malmen, utan det är bränslet, och även skrotet, som tryter. Det är omöjligt att skaffa tillräckligt med träkol och kol över huvud taget för att göra tackjärn, och detta gör att det uppstått en stor tackjärnsbrist, men något hot för malmbrist vågar jag försäkra icke alls föreligger.

Det är, tycker jag, egentligen rätt egendomligt att på så lösa grunder motivera ett ställningstagande i en fråga, som man kunde ha möjligheter att höja på ett annat plan. Det är ju i själva verket så än i dag, att vi ha stora malmfält — jag kan peka på de betydande Håksbergs- och Stråssafälten — som sedan år tillbaka ligga inmutade, men som på länge icke ansetts brytvärda och som icke heller i den situation, som nu råder, anses brytvärda. De skulle emellertid, om de ansågos brytvärda, ge arbete åt många arbetare, något tusental eller ännu fler. Skulle sålunda möjligheter öppnas att skaffa

Om upphävande av inmutningsrätten m. m. (Forts.)

ytterligare arbete åt vår gruvarbetarstam, som finnes uppe i Bergslagen och som lidit kanske mer än någon annan av arbetslöshet och svårigheter, tycker jag verkligen att det vore en välsignelsebringande gärning, som man inte skulle behöva avbryta genom några slags provisoriska åtgärder.

Jag yrkar, herr talman, bifall till lagutskottets utlåtande.

Herr Lindhagen: Herr talman! Det här föreliggande betänkandet ger en ganska karakteristisk upplysning om parlamentarismens tågordning genom tiderna. Jag har väckt den i detta utlåtande behandlade motionen fem gånger förut i gångna tider. Första gången skedde det år 1902, då jag anmodades av Patrik Reuterswärd och Christian Lundeberg från första kammaren, vilka bådo mig att jämte en ledamot av nämnda kammare motionera även i den andra om upphävande av inmutningsrätten och införande av koncessionssystem på viss kronomark i Norrland. Och det gick igenom utan vidare bråk i någondera kammaren och fortsättningen följde efteråt. Då frågade man sig: varför skola vi ha koncessionssystem bara på vissa ställen? Vi borde väl ha det över hela landet och oberoende av fastighetens kamerala natur? Ty redan 1886 genomfördes koncessionssystem på stenkolsfyndigheter i Sverige. Jag vill säga den siste talaren, att koncession betyder att Konungen ger tillstånd med förbehåll till utnyttjande av en fyndighet, som kan uttömmas och bör i varje fall rationellt utnyttjas. Jag minnes så väl, när en finansminister, då det gällde Kiruna-frågorna, stod här och sade: »Där finns det malm så det räcker i 175 år enligt våra beräkningar.» Vad är det för ett ögonblick i en nations liv? får jag fråga den siste talaren. Man skall väl tänka på någon hushållning för de efterkommande också. »Efter oss syndafloden» tyckes vara den siste talarens program. Generationerna ha långa livslängder, och vad förfäderen så, få efterkommande uppskåra.

Nå, sedan fullföljdes saken av mig fyra gånger, därav två i spetsen för socialdemokratiska riksdagsgruppen. Det var åren 1908, 1909, 1910 och 1914. Det blev stora minoriteter. 1910 och 1914 gick förslaget utan svårigheter igenom i andra kammaren. På den tiden var det en kammare, som bar upp den sociala jordfrågan i alla dess livsyttningar på sina folkliga axlar. Det var innan vi hade allmän rösträtt. Då kunde man få igenom någonting. Det är visserligen andra saker, som man får igenom nu, men inte fick igenom då. Men allt som rörde jordfrågor, det gick framåt enbart när vi inte hade allmän rösträtt.

Nu må också erinras, att koncessionssystemet ju innebär en kontroll från det allmänna, så att icke gruvorna uttömmas genom rovbrytning av vilken inmutare som helst för utrikes export utan vägledning även av förnuftigare ändamål. Inte sprider det heller någon glans över Sverige att vi få vråka ut så mycket malm vi orka med för att förse stormakterna med råmaterial till sina krig och upprustningar. Vore vi småstater ett enigt folk, skulle vi sätta p för det där och säga ifrån: »Nu är det slut med tålmodet! Så länge ni vilja uttömma våra malmtillgångar för slikt ändamål få ni inte ett dugg från oss!» Det vore reson och någon idealitet i det.

I Storbritannien var det förr i världen så, att mineralierna tillhörde kronan, men med dess sjunkande makt tillskansade sig jorddrottarna dem. Följden har blivit, att enligt nuvarande rätt i England tillhöra endast guld- och silverfyndigheter ännu kronan, därför att det icke finnes några sådana. Allt det andra ha jorddrottarna tagit, rubb och stubb. I Frankrike, Belgien, Holland, Luxemburg, Spanien, Portugal, Grekland och Turkiet bygger gruvlagstiftningen på koncessionssystemet. För Tyskland, Österrike, Schweiz och Norge gäller, att förfogandet över mineralierna tillkommer staten. Det är företrädes-

Om upphävande av inmutningsrätten m. m. (Forts.)

vis här i landet, som man envisas med att hålla på på detta sätt utan fason på den där saken.

När jag nu såg, hur man rusade efter malm och hur fabrikerierna ibland hotades av malmbrist för sina specialtillverkningar, så att de riskerade att störta samman, och det blev oroligt med aktierna o. s. v., så tyckte jag, att allt detta skulle väl staten här liksom i andra oss närstående länder ha förstånd att reglera. När norrmännen efter 1905 års frigörelse från Sverige skulle stifta lagar i de sociala jordfrågorna, började de med provisoriska lagar, avfattade just på samma sätt som den som jag och nu Branting föreslagit i detta fall. Så nog går det för sig alltid, om man har god vilja. Jag tyckte, som sagt, att det nu vore skäl att taga upp de där gamla frågorna, som vunno sådan anklang förr i världen, och så skrev jag denna motion. Man återgår ibland till sin gamla kärlek, som det heter, och den här frågan var fortfarande modern enligt min mening.

Då fick jag, när jag i annat ärende var uppe i justitiedepartementet, sedan motionen var skriven, ett korrekturavdrag på den remiss, som nu har gått till lagrådet. Lagrådet! Att man skall uppehålla våra frågor med att sända dem till lagrådet, som aldrig haft någon idé om sådana saker utan bara sysslar med en eller annan formuleringsbagatell! Därför var det en tid, då i riksdagen väcktes upprepade förslag om lagrådets avskaffande och ledamöternas återförande till högsta domstolen, så att arbetskraften där skulle få mera tillslutning och balansen lättare kunna avhjälpas. Men därför skulle nog nu en motionär få stå ensam, under det att detta krav förr var modernt, med avsevärd anslutning. Allesammans slå sig till ro med tro på auktoriteter och experter, och så har utskottet föreslagit även nu, fastän vi inte behöva göra det.

Men vad läser man? Jo, socialiseringsnämnden föreslog omsider, att koncessionssystem skulle väsentligen införas. Det var visst dess enda förslag till aktion. Sedan remitterades saken till justitiedepartementet, och där fick den en annan utgång, ty det förslaget till ny gruvlagstiftning är, står det i papperen, grundat på fortsatt inmutningsfrihet. Det är kanske därför förre justitieministern Schlyter avhållit sig i detta ärende från ordförandeskapet i lagutskottet. Men detta kunde ju icke göra något intryck på mig, som ett halvt liv verkat för koncessionssystemet, så att jag skulle slå mig till ro och vänta på justitiedepartementets nu sent omsider till lagrådet remitterade förslag om bibehållande av den gamla ordningen. Utan det var för mig en ytterligare anledning att i år gå fram med min skrivna motion, och därför har jag gjort det.

Nu säger lagutskottet, såsom sentida utskottena också med förkärlek göra, att då man kan vänta, att lagrådet en gång i tiden skall avge utlåtande över ett upprättat förslag till ny gruvlag med ett helt annat innehåll än socialiseringsnämndens, vill man inte syssla med denna behjärtansvärda fråga.

På samma sätt var det med ett annat utlåtande, som kom från första lagutskottet för någon tid sedan. Det hänvisade till en eventuell icke osannolik utredning i ett viktigt annat ämne och därför borde riksdagen utan påminnelser lägga armarna i kors och vänta på byråkratiens uppvaknande någon gång i tidernas längd. Jag hade den gången tänkt uppträda och lägga upp en breddside mot första lagutskottet, men blev fördröjd av ett telefonsamtal, och när jag kom in i kammaren hade ärendet passerat. Nu har utskottet under ordförandeskap av f. d. justitieministern skrivit ungefär likadant, men på samma gång i själva verket riktat ett dödligt hugg mot koncessionssystemet på sätt nyss sagts. Det förvånade mig, ty han är en förständig karl och resonabel medmänniska. Jag har talat med honom i jordfrågor under den alltför korta tid, som han var justitieminister. Han var då en av de få man i vår tid kan få gehör hos i sagda jordfrågor, och jag beklagar att han lämnade justitiedepartemen-

Om upphävande av inmutningsrätten m. m. (Forts.)

tet. Nu står han här och skyltar med ett otympligt förslag, som ingenting annat säger än att vi skola vänta på någonting, som motionären inte vill ha samt socialdemokratien i gamla tider tagit avstånd ifrån.

Vad är det för svar? Man kunde väl tycka, att då är det så mycket större skäl att skriva till regeringen att också taga under övervägande de synpunkter, som jag har framhållit, och den skildring jag givit över frågans skärseld i Sverige från gamla tider. Det vore något förnuft i det. På detta sätt har ju utskottet på förhand tagit parti mot koncessionssystemet. Något annat kan utskottet inte mena. Men den som vet, att koncessionssystemet i alla fall blir framtidens system, och som inte kan tillåta en sådan här rovbrytning utan ordning — bara för att skaffa större härsmakter åt stormakter och — visserligen till många högtstående svenskers förtjusning — få en ytterligare förändring även för en svensk upprustning — den kan inte förorda ett sådant utskottsbetänkande, som vi nu stå inför. Men man får inte något resultat i den här frågan här ur den allmänna rösträttens förväntningar, herr talman!

Jag yrkar i alla fall bifall till min motion och till herr Brantings reservation, och jag tackar Branting, ty han har visat, att det ändå finns en ny man, som kan säga ifrån i de här frågorna.

Herr Branting: Herr talman! Det är gott och väl, att herr Wistrand säger oss, att malmtillgångarna räcka till. Men han underlät att ange, för huru lång tid de räcka, och framför allt under vilka ekonomiska betingelser dessa malmfält kunna brytas i framtiden. Jag tror — för all del — att det skulle ha sitt intresse att få en auktoritativ och hållbar förklaring beträffande våra malmtillgångar, som kunde lugna opinionen på denna punkt. Men jag tillåter mig tvivla på, att herr Wistrand är i stånd att ge sådana bestämda uppgifter, som härvidlag kunna anses tillfredsställande.

Det är för övrigt omöjligt för honom att förneka, att beträffande malmer och metaller en väsentlig prisstegring redan ägt rum. Nu gjorde herr Wistrand i stället gällande, att den högkonjunktur, som blivit berörd, bara är fördelaktig. Den ger ju förutsättningar för en mängd nya arbetstillfällen. Jag tror emellertid för min del, att det är en mycket tvivelaktig sak att sätta i gång med stora företag, där mängder av människor, kommuner och samfälligheter engageras, på basis av exceptionella prisförhållanden. Jag tror att man i själva verket, herr Wistrand, med ett sådant förfarande på litet längre sikt kan göra mycket större skada än gagn.

För övrigt vill jag framhålla, att mina argument inte bara voro dessa rena sparsamhetssynpunkter. Jag anförde ju också vissa synpunkter av mera allmänpolitisk natur, som jag inte hört någon bestrida. Jag anser mig därför, herr talman, med lugnt samvete kunna vidhålla mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr Klefbeck: Herr talman! Herr Branting sade i sitt första anförande, att vi inom utskottet hade helt avvisat herr Lindhagens motion. Det vill jag för min del inte alls stå för, ty jag tror att jag icke blott för egen del utan för en ganska stor majoritet inom utskottet vågar påstå, att vi skulle här i det väsentliga instämt med vad herr Branting anförde som sakskaäl, när han hade sitt första yttrande. Åtminstone vågar jag säga det för min egen del.

När det vidare talas om faran för att rovbrytning av våra malmer skulle komma till stånd, är detta ett missförhållande, som jag är precis lika litet vän till som någon annan. Men utskottets ställning beror på någonting helt annat. Det är ju nämligen en gammal praxis, att när ett ärende kommit så långt, att det icke blott föreligger ett lagförslag, utan detta är remitterat till

Om upphävande av inmutningsrätten m. m. (Forts.)

lagrådet för granskning och yttrande, så brukar man vänta med att ta ställning till frågan till lagrådet yttrat sig. Nu klagar visserligen herr Lindhagen över att detta ärende gått till lagrådet, men vilket förslag som än skall genomföras, måste det väl enligt gällande lag gå till lagrådet. Det kunna vi inte komma ifrån. Och då är det en fördel, att ärendet avancerat så långt, att det nu ligger i lagrådet.

Sedan vidrörde herr Lindhagen de upprepade försök, som av honom gjorts att hålla den här frågan vid liv — att införa koncessionssystem i stället för inmutningssystemet. Vi äro glada och tacksamma för att han har hållit frågan uppe, men vi tycka bara, att när nu ärendet kommit så långt som jag sade, så skulle han inte alltjämt leva kvar i 1902 och 1910, utan också vara glad över vad som skett 1936, då ärendet avancerat så långt att det kommit till lagrådet. Det är just detta, som för oss varit avgörande.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Wistrand: Herr talman! Som kammaren torde bemärkt, har jag icke ansett nödigt att i detta sammanhang gå in på mer än de speciella skäl, som herr Branting anfört för att frågan måste avgöras *nu* och man icke, då den ligger under utredning och antagligen nästa år kommer på riksdagens bord, skulle kunna vänta till dess. Herr Branting frågade: Kan herr Wistrand garantera, att icke de befintliga malmtillgångarna på ett ödesdigert sätt skola minskas? Ja, det kan jag göra — i varje fall för den tiden. Och jag skulle tro, herr Branting, att det är ingen risk att ge den garantien för mycket, mycket längre tid. Det är faktiskt så, som jag nämnde, att våra malmtillgångar äro mycket större än man från början trodde, och det har visat sig gång på gång i den ekonomiska historien — som vi ju alla äro ense om bör studeras mycket mer än nu — att om man inte passar på och tillgodogör sig sina naturtillgångar medan de äro begärliga, kan det hända att man försitter tillfället. Herr Lindhagen frågade: Vad skall ske om 175 år, då det är slut på malmfälten? Jag tror att de räcka en mycket längre tid, men det lämnar jag därhän. Vad veta vi för övrigt angående järnbehovet om 175 år, hur stort det kan vara och hur mycket malm det kommer att finnas? Därom veta vi ingenting.

Herr Branting sade också, att det är farligt att sätta i gång en mängd företag, som sedermera kanske visa sig inte hålla måttet o. s. v. Var har detta egentligen skett i dessa dagar? Finns det ett enda färskt exempel på att så varit fallet? Tvärtom ha vi exempel på att det fortfarande finnes stora gruvfält, där driften ligger nere och icke ens under denna högkonjunktur kunna sättas i gång, och där det ännu går ett flertal arbetare kvar på platsen, som inte fått ordnat arbete. Detta är väl en social synpunkt, som jag tycker man har all anledning att taga hänsyn till, åtminstone när det gäller lagstiftning för endast ett år.

Herr Velander: Herr talman! I herr Lindhagens yttrande ingick ett uttalande, som lämpligen icke bör få stå kvar i protokollet oemotsagt.

När han försäkrade kammaren, att olika skäl talade för koncessionssystemet, sade han nämligen, att socialiseringsnämnden hade gått in för koncessionssystemet. Det är nog inte riktigt. Inte ens socialiseringsnämnden gjorde det, utan den föreslog, att gruvlagstiftningen skulle byggas upp efter inmutningssystem.

I herr Lindhagens yttrande skymtade en princip, som han ansåg, att vi skulle skatta åt, då det gällde vår internationella handel. Han menade, att när vi exporterade vår malm skulle vi säga ifrån, vad den finge användas till. Åtminstone borde vi säga till de länder, som taga hand om vår exportmalm:

Om upphävande av inmutningsrätten m. m. (Forts.)

»Så länge ni använda malmen exempelvis för upprustning, få ni ingen malm.» Jag skulle vilja mycket bestämt varna mot att skatta åt en sådan princip, när jag måste utgå ifrån att vi då mycket snart skulle komma därhän, att någon malmexport från svensk sida inte skulle ifrågakomma.

Herr Lindhagen gjorde gällande, att utskottets här föreliggande utlåtande måste tolkas såsom ett ståndpunktstagande mot koncessionssystemet. I det hänseendet är det tillräckligt att hänvisa till utskottets egna ord. Utskottet säger nämligen, att enligt dess mening »saknar riksdagen anledning att i ett dylikt läge av frågan taga ställning till spørgsmålet å vilka huvudgrunder en ny gruvlag bör vara uppbyggd». Det är sålunda icke nu fråga om något ståndpunktstagande i sak.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag skall be att få upplysa den senaste talaren om vad socialiseringsnämnden verkligen föreslog, vilket han underlät att nämna. Den har väsentligen föreslagit ett koncessionssystem, men försökt en övergång för att kunna få flera med, skulle jag tro, som man brukar göra. Bakom förslaget står emellertid koncessionssystemet, skall jag tala om för den siste talaren. Socialiseringsnämnden föreslog, att ägande- och förfoganderätten till landets ännu ej upptäckta eller i bruk tagna mineraltillgångar skulle förklaras tillkomma allenast staten. Det är ännu kraftigare uttryckt. Inmutningssystem skulle så tillvida bibehållas, att inmutare och staten åtnjöta andel vardera med hälften. Inmutarens rätt skulle emellertid såsom en nyttjanderätt upphöra efter trettio år. Detta är väl huvudsakligen ett koncessionssystem? Den siste talaren, som sitter i lagutskottet, skall lära sig vad han talar om.

Gentemot herr Klefbeck's anförande, som ju var hyggligt och stillsamt, vill jag invända, att trots dessa föregående berättelser svänger det nu fortfarande mellan dessa två system. En stor mängd europeiska länder har dock sitt på det torra och antagit koncessionssystemet för länge sedan. Nu ropar utskottet nyckfullt efter det till lagrådet remitterade förslaget, som bara omfattar bibehållandet av inmutningsrätt, trots att socialiseringsnämnden senast förordat ett helt annat system och med en axelryckning åt frågans förhistoria, som skildrats i min motion, och att detta förslag inte skall komma fram förrän till nästa riksdag, måste jag säga, att jag aldrig har sett exempel på att man anför en dylik motivering för avslag, som utskottet nu gör, annat än när det gäller en fråga, som kommer före under samma riksdag, i synnerhet när det är brådska å färde. Men det vet nog herr Klefbeck, att när förslaget kommer fram färdigt med alla sina paragrafer nästa år, finnes det ingen domkraft i världen, som kan hindra, att det blir majoritet för dessa paragrafer. Därför är det väl skäl, inte som den siste talaren sade, att göra uttalande till förmån för koncessionssystemet, utan för att även det skall få prövas, innan regeringen förhastar sig med ett annat, ensidigt och gammalmodigt förslag till riksdagen nästa år.

Herr Velander: Herr Lindhagen påstod nu, att jag gjort mig skyldig till ett misstag beträffande socialiseringsnämndens ståndpunkt i den föreliggande frågan. Under förutsättning att detta hans påstående är riktigt, är det sålunda icke korrekt, vad utskottet har skrivit på denna punkt. Men det är icke blott jag och första lagutskottet, som då skulle ha gjort oss skyldiga till ett förbiseende, utan även Kungl. Maj:t i remissen till lagrådet. För att belysa detta förhållande skall jag tillåta mig att återge några rader i denna remiss. De återfinnas på sid. 42 i det tryckta remissprotokollet, där det heter: »Själva utgångspunkten för nämndens förslag var att *ägande- och förfogan-*

Om upphävande av inmutningsrätten m. m. (Forts.)

derätten till landets ännu oupptäckta eller ej i bruk tagna mineraltillgångar skulle förklaras tillkomma allenast *staten*. Från denna utgångspunkt skulle gruvlagstiftningen byggas upp efter ett *inmutningssystem*. Enligt detta skulle inmutaren och staten njuta andel vardera med hälften i gruvföretag å inmutad fyndighet. Senast vid utmåsläggningen skulle staten ha anmält till inmutaren, huruvida staten ville bevaka sin andelsrätt. I annat fall skulle inmutaren äga nyttja hela fyndigheten under stadgad upplåtelseid.» Redan av dessa rader torde framgå, vem som är på vilse vägar, herr Lindhagen eller jag. Vill herr Lindhagen ha ytterligare klarhet, må han på egen hand fortsätta att studera det av Kungl. Maj:t till lagrådet remitterade förslaget.

Herr Branting: Det var intressant att höra herr Wistrands deklARATION, att vi egentligen icke ha någon anledning att tänka på vad svenska folket behöver om 175 år. Vad veta vi, frågade han, om människorna på den tiden komma att behöva järn eller icke? Detta är enligt mitt sätt att se en smula lätt-sinnigt resonerat. Men naturligtvis har herr Wistrand rätt i, att man kan fantisera om allehanda förändringar i den mänskliga hushållningen, och att det också kan komma en tid, då järnet icke spelar någon stor roll.

Herr Wistrand sökte också argument för sin ståndpunkt i påpekandet, att det redan under nuvarande förhållanden finns åtskilliga gruvområden, där arbetslöshet råder. Ja, det är alldeles riktigt att så är fallet. Det är ju en allmänt bekant sak, att kommunerna vid vissa stora gruvområden ha måst träda fattigvårdshjälpande emellan. Men jag kan i detta förhållande icke se något stöd för herr Wistrands ståndpunkt. Jag undrar vilka priser han egentligen hoppas på, eller vilka kapprustningar han begär i världen, eller vilken rasande efterfrågan på malm, som skulle behöva uppstå, för att man över hela linjen — även vid alla möjliga gamla nedlagda gruvområden — skall få arbete? Just det förhållandet att det t. o. m. även under nuvarande högkonjunkturer råder arbetslöshet på vissa gruvområden visar, enligt mitt sätt att se, att det ligger en social fara i att starta gruvföretag, som i den nära framtiden kanske icke kunna fullföljas.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag skall be att få upplysa min granne snett bakom mig till höger, att för närvarande finns det ingen ägande- eller förfoganderätt för staten till dessa fyndigheter. Socialiseringsnämnden föreslog, att ägande- och förfoganderätten till landets ännu oupptäckta eller ej i bruk tagna mineraltillgångar skulle förklaras tillkomma allenast staten, vilket Velander också läste upp här. Då kan man väl förstå den oerhörda skillnaden mellan det nuvarande inmutningssystemet och det system nämnden ville införa. Sedan kunde emellertid fyndigheterna av staten koncessioneras till någon, och då kanske ibland först och främst den person komma i fråga som upptäckt en fyndighet — han fick gärna kallas för inmutare — eller hade några andra förtjänster. Han skulle få hälften av vinsten och staten den andra hälften. Den s. k. inmutningsrätten skulle emellertid även den upphöra efter trettio år, men det nämnde den senaste talaren fortfarande ingenting om. Så nog synas utskottets medlemmar varit tämligen totalt främmande för det ämne, varom de nu yttrat sig.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de där- under förekomna yrkandena propositioner, dels på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt, dels på godkännande av den under utlåtandet avgivna reservationen, dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förstnämnda propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 38, i anledning av väckt motion angående ett förenklat tomtindelingsförfarande; och

nr 39, i anledning av Kungl Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 1 juli 1898 (nr 68 s. 1), innefattande vissa bestämmelser om beräkning av strafftid, m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. reviderade bestämmelser om ämbetsbrott av präst m. m.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 40, i anledning av väckt motion angående upphävande eller revision av lagen om straff för ämbetsbrott av präst m. m.

Med föranledande av en av herrar *Lindström* och *Sandegård* inom första kammaren väckt motion, nr 124, hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående revision av gällande bestämmelser om brott och förseelser av präst i dennes ämbete ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Herr Sandström: Herr talman! Uti den i förevarande ärende väckta motionen hava motionärerna, herrar Rickard Lindström och Karl Sandegård, yrkat — jag citerar här — »att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till omedelbart upphävande av lagen den 8 mars 1889 om straff för ämbetsbrott av präst etc. eller i varje fall om sådan revision av denna lag, som kan anses stå i överensstämmelse med nutida rättsordning i vårt land». Såsom motiv för nu citerade yrkande i motionen hava motionärerna i första hand hänvisat till ett under senare hälften av förra året avdömt rättsfall, avseende en kyrkoherde i Lunds stift, som efter anmälan av medlemmar i hans församling av domkapitlet i Lund enligt berörda lag dömts till varning för det att han vid gudstjänstliga förrättningar i väsentliga delar frångått fastställda, i svenska kyrkans handbok förefintliga ritual. Efter besvär av den sålunda dömda kyrkoherden har visserligen vederbörande hovrätt funnit, att klaganden, på sätt domkapitlet yttrat, genom vad han låtit komma sig till last förfarit felaktigt i sin ämbetsutövning, men likväl, med hänsyn till omständigheterna i målet, ansett nämnda förfarande icke böra för klaganden föranleda ansvar och förty befriat honom från det ådömda straffet. Jag tillåter mig här understryka, att båda de instanser, som avdömt målet, således varit fullt eniga i att kyrkoherden i fråga genom sin uraktlåtenhet att följa handbokens ritual gjort sig skyldig till tjänstefel. Vidare tillåter jag mig i detta sammanhang upplysa om att, enligt vad jag från tillförlitligt håll inhämtat, hovrätten grundat sitt frikännande utslag framför allt på den omständigheten, att den av domkapitlet dömda kyrkoherden i sin besvärsskrift till hovrätten uttryckligen förklarat sig komma att tillsvidare avstå från att använda sådana ritual, som icke överensstämde med den svenska kyrkans handbok.

Det nu i största korthet återgivna rättsfallet har enligt motionärernas uppfattning, sådan den kommit till uttryck i motionen, blottat förhållanden, som efter deras sätt att se saken stå i flagrant strid med nutida rättsmedvetande och krav på tanke- och samvetsfrihet, och motionärerna hava i starka ordalag sökt framställa den här avsedda prästmannen som en martyr för sin övertygelse. För min ringa del kan jag sannerligen icke finna, att vederbörande myndigheter här förfarit med hårdhet eller att den felande gjort sig förtjänt av någon martyrgloria. I detta avseende tillåter jag mig att endast hänvisa till att en präst i den svenska folkkyrkan är skyldig att ställa sig till efterrättelse

Ang. reviderade bestämmelser om ämbetsbrott av präst m. m. (Forts.) kyrkans lära och ritus. En svensk präst är sålunda icke berättigad att, på grund av en från kyrkans lära avvikande uppfattning och åskådning, systematiskt åsidosätta de ritual, som fastställts och återfinnas i handboken. Bryter han härutinnan mot vad som åligger honom, därför att han kommit att omfatta en annan läroåskådning än den, som kommit till synes i den svenska kyrkans handbok, har han uppenbarligen gjort sig skyldig till fel i sitt präst-ämbete med de konsekvenser, som därav följa. Det rätta är väl ock, att en präst, som kommit att ansluta sig till en teologisk uppfattning, vilken i väsentliga ting står i strid mot den evangelisk-lutherska tro, som omfattas av den svenska folkkyrkan, tar konsekvenserna av detta sitt ställningstagande och av-säger sig sitt präst-ämbete i folkkyrkan. Då handlar han utan tvivel ärligt, modigt och rätt, och ingen vill väl då förebrå honom för att han på grund av förändrad teologisk åskådning icke finner sig kunna kvarstå som präst i den svenska kyrkan.

Utän någon tvekan må det ock framhållas, att formerna för den svenska kyrkans rituella handlingar på intet sätt kunna eller böra bagatelliseras. Det kyrkofolk, som söndag efter söndag, år efter år regelbundet besöker gudstjänsterna i våra kyrkor, är mycket lyhört, när det gäller varje detalj av den svenska kyrkans ritus. Systematiska avvikelser från och ändringar i ritualen äro ägnade att allvarligt oroa den kyrkorna träget besökande menigheten, särskilt om man finner — vilket i det här förut särskilt återgivna fallet varit händelsen — att de nya, av prästen använda ritualen just tillkommit för att giva uttryck åt en uppfattning, som i centrala delar *icke* överensstämmer med den evangelisk-lutherska tro, som vi ärvt från våra fäder.

Beträffande den mera formella sidan av saken må det tillåtas mig fästa uppmärksamheten å, att vid ett bifall till det i första hand uti motionen framställda yrkandet, nämligen begäran om utredning hos Kungl. Maj:t med förslag till ett omedelbart upphävande av lagen om straff för ämbetsbrott av präst, man icke skulle komma att direkt främja det i motionen avsedda syftet, nämligen om införande av strafffrihet för en präst i den svenska kyrkan, som systematiskt åsidosätter handbokens ritual. Skulle nämligen berörda speciallag komma att upphävas, skulle den allmänna strafflagen träda i dess ställe i fråga om ämbetsbrott av präst uti det avseende, varom nu är fråga, och de strafflatituder, som då skulle komma att tillämpas, äro böter, suspension och avsättning enligt bestämmelserna i 25 kap. 16 och 17 §§ strafflagen, som stadga straff för uppsåtliga förbrytelser i tjänsten och för vårdslöshet, försummelse, oförstånd och oskicklighet vid fullgörandet av tjänsteplikter.

Vidare vill jag betona, att enligt de kyrkliga auktoriteterna den svenska kyrkans handbok har karaktär av kyrkolag, ehuru densamma icke tillkommit i den för kyrkolag stadgade ordningen. Det torde också vara klart, att om en präst med berättigad regelbundet använder andra ritual än de i handboken förekommande, hans förfarande härutinnan är att hänföra till förbrytelser i ämbetet och icke allenast till sådana mindre betydelsefulla förseelser i tjänsten, som omförmålas i utskottets utlåtande.

När utskottet i sitt utlåtande hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående revision av gällande bestämmelser om brott och förseelser av präst i den-nes ämbete ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda, må från min sida med uppriktig tillfredsställelse noteras, att utskottet icke grundat sitt beslut på den motivering, som åberopats uti den i ärendet väckta motionen. Ävenledes finner jag anledning att giva uttryck för min tacksamhet för att utskottet oreserverat anslutit sig till den uppfattningen, att domkapiteln böra bibehållas vid sin disciplinära bestraffningsrätt

Ang. reviderade bestämmelser om ämbetsbrott av präst m. m. (Forts.)
över prästerskapet. Däremot har jag svårt att godtaga utskottets uttalande om de skäl som tala för, att specialdomstolar icke lämpligen böra handlägga brottmål i egentlig mening. Som gammal militärdomare har jag gjort den erfarenheten, att krigsdomstolarna, där den militära sakkunskapen ju har säte i domstolen, äro bättre än de allmänna underrätterna ägnade att utreda och avdöma mål rörande rent militära brott och överträdelser. Att rättsskipningen vid krigsdomstolarna icke kännetecknas av någon överdrivet sträng lagtillämpning torde också numera vara rätt allmänt erkänt. Under alla förhållanden gör jag bestämt gällande, att om specialdomstolar överhuvud skola anses äga något existensberättigande — för min del håller jag före, att så är förhållandet — så bör det vara, när vissa slag av mål rörande ämbetsfel av präst, framförallt sådana som röra läro- och ritualfrågor, skola utredas och avdömas. Här är mer än annars sakkunskapens representation inom underdomstolen, där som bekant den grundläggande utredningen regelrätt skall förekomma, av nöden, om en på betryggande premisser grundad dom skall kunna utvinnas. Att en dylik sakkunskap icke med någon större säkerhet kan vara att påräkna genom att ett domkapitelsombud följer ett dylikt måls handläggning vid en allmän underrätt, tör enligt min uppfattning knappast kunna be-
tvivlas, lika väl som jag i likhet med utskottet finner, att saknad av åklagare vid åtal av präst inför domkapitel är en påtaglig och allvarlig brist, som också 1934 års domkapitelssakkunniga, i vilkas arbete jag haft äran att deltaga, velat åtminstone i någon mån avhjälpa, ehuru deras förslag i sådan riktning icke vunnit beaktande.

Av vad jag nu i korthet anfört torde framgå, att jag icke kan i allo godkänna utskottets ifrågavarande utlåtande. Ej heller finner jag mig kunna biträda den vid utlåtandet fogade, av andrakammarledamoten herr Ewald Lindmark avgivna reservationen, då det enligt min mening icke bör ifrågasättas, att domkapitlens befattning med de verkliga brottmålen skall upphöra för att anförtras åt de allmänna underdomstolarna. Då jag å andra sidan finner det gagnlost att yrka avslag å ett i sak enligt utskottsutlåtande, har jag, herr talman, åtminstone för närvarande intet yrkande att framställa.

Herr Reuterskiöld: Herr talman! När jag först läste första lagutskottets utlåtande nr 40, fick jag det intrycket, att motiveringen var rätt så betänkelig, men att klämman kunde jag vara med om. Men när jag läste det andra gången och då litet grundligare, kunde jag icke finna att riksdagen genom ett bifall härtill och en skrivelse i enlighet med detta förslag på något sätt bleve bunden. Utskottet framhåller att det enligt dess mening finns övervägande skäl för en utredning i och för en viss lösning. Men utredningen kan också visa motsatsen, och då är riksdagen naturligtvis förnuftig nog att böja sig för detta andra resultat.

Inte heller kan jag riktigt dela de principiella synpunkter som utskottet anfört, och jag har på flera punkter en annan uppfattning. Alldeles särskilt vill jag fråga: om man nu gör en revision, var skall man ställa 14 § i den prästerliga strafflagen, som talar om skiljande från ämbetet på grund av att vederbörande icke längre bekänner den rena evangeliska läran? Skall den stå i strafflagen? Det passar inte. Skall den stå i disciplinärstadgan? Där passar den inte heller. Men någon anordning måste finnas.

För min personliga del är jag icke övertygad om att resultatet av en utredning blir en ändring i den riktning som lagutskottet föreslår. Men å andra sidan är jag fullt medveten om, att en sådan utredning kan vara av behovet påkallad genom åtskilliga förhållanden, som icke här berörts eller kommit till synes. Med denna reservation, herr talman, ber jag att få yrka bifall till ut-

Ang. reviderade bestämmelser om ämbetsbrott av präst m. m. (Forts.) skottets kläm. Om motiveringen yttrar jag mig icke på annat sätt än jag nu gjort, och jag kan icke yrka bifall till den.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 41 i anledning av dels *Lagförslag om förekommande och släckning av skogseld.* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förekommande och släckning av skogseld, dels ock i ämnet väckt motion.

Genom en den 18 december 1936 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 16, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag om förekommande och släckning av skogseld.

I samband med berörda proposition hade utskottet till behandling förehäft en inom andra kammaren av herr *Carlström* m. fl. väckt motion, nr 34, i vilken hemställdes, dels att riksdagen ville besluta vissa ändringar i 5 och 13 §§ i det i propositionen framlagda lagförslaget, dels ock att vederbörande utskott måtte vidtaga de förändringar i lagtexten, som av nyssnämnda yrkanden kunde föranledas.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A) att riksdagen, med förklarande att det genom förevarande proposition framlagda lagförslaget icke kunnat i oförändrat skick av riksdagen antagas, måtte för sin del antaga ett under punkten infört förslag till lag om förekommande och släckning av skogseld;

B) att den i ämnet väckta motionen måtte anses besvarad genom utskottets hemställan under A).

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Den proposition som behandlas i förevarande utskottsutlåtande syftar helt naturligt till att effektivisera det allmänna åtgärder till förekommande och bekämpande av skogseld. Det är emellertid en öppen fråga, huruvida de förändringar i det kungl. förslaget som av utskottet föreslås äro förändringar i rätt riktning.

En svaghet i det hittills bestående systemet har varit att kommunerna efter eget skön ha fått utse brandfogde och andra organ till skogseldfarans bekämpande. Detta har ofta lett till, att man i kommunerna inte gjort tillräckligt. Man har låtit slentrian råda, och organisationen har inte blivit effektiv. Nu har Kungl. Maj:t i stället föreslagit, att det skall bli länsstyrelserna som efter förslag av kommunerna skola utse lämplig person till brandfogde. Vi trodde i regeringen, att man därigenom skulle få verkligt lämpliga och energiska personer till dessa befattningar. Nu har utskottet i stället föreslagit, att kommunerna i vanlig ordning skola välja och valet underställas länsstyrelsen, som, om den finner den valde olämplig, antingen kan utse en helt annan person, om en sådan kan befinnas lämpligare, eller också, återförvisa ärendet till kommunen i och för nytt val. Detta kan ju icke innebära någon förbättring. I sådana fall där länsstyrelsen drar sig för att desavuera kommunen och kanske godtar en person som är mindre lämplig än vad han borde vara, bleve förhållandet icke bättre än den nuvarande ordningen. Men om länsstyrelsen går den andra vägen, åsidosätter kommunens val och utser

Lagförslag om förekommande och släckning av skogseld. (Forts.)

en helt annan person, kommer detta att betraktas som en större kränkning av den kommunala självbestämmanderätten än om, som Kungl. Maj:t föreslagit, kommunen allenast haft förslagsrätt och utnämningen alltid åvilat länsstyrelsen.

Vidare hade Kungl. Maj:t föreslagit att kommunerna skulle vara skyldiga att utge skäligt arvode åt brandfogden. Detta har utskottet ändrat därhän, att kommun har rätt men icke skyldighet att ge ersättning. Följaktligen kan det bli som nu, att personer som verkligen lämpa sig för denna uppgift, av ekonomiska skäl dra sig för att sätta till den erforderliga tiden. Utskottet har tänkt sig ett rätt kuriöst remedium på denna punkt, nämligen att en person som blivit utsedd och icke finner arvodet skäligt — och detta kan ju vara lika med noll — skall ha rätt att avsäga sig uppdraget. Jäväl, han har rätt att avsäga sig, men denna avsägelse skall brandroten, d. v. s. kommunen, godkänna. Här kommer man i en lustig situation. Kommunen har valt en brandfogde, denne brandfogde godkännes av länsstyrelsen. Kommunen vägrar utge skäligt arvode, den valde avsäger sig, men brandroten säger nej, den godkänner inte avsägelsen. Då sitter man där. Man har tvingat en person mot hans vilja att göra ett arbete, som han inte anser sig ha råd att göra, och hans intresse för saken blir naturligtvis därefter.

Man kan också tänka sig ett annat fall. Länsstyrelsen vägrar godtaga den av kommunen valda. Länsstyrelsen förordnar en annan person. Kommunen som skall bestämma ersättning säger: Vi utge ingen ersättning. Då avsäger sig vederbörande. Kommunen säger naturligtvis: Ja, varsågod, han är ju inte den som vi ha valt, han är länsstyrelsens man. På det sättet sättes länsstyrelsens befogenhet att utse den lämpligaste fullständigt ur kraft. Jag måste säga att dessa arrangemang innebära ganska små förbättringar i jämförelse med det system som redan existerar och som man nu tänkt råda bot för.

Det är av erfarenheten konstaterat att torkat avfall efter skogsavverkningar ofta utgör en orsak till skogsbrand vid sidan av järnvägarna, d. v. s. andra järnvägar än de elektrifierade. Nu har helt naturligt den frågan uppstått, hur avfallet närmast intill järnvägarna skall bli bortforslat. Man har då att välja mellan att ålägga antingen järnvägarna eller skogsägarna att bortföra detsamma. Jag tror att man kommer att dra sig för att ålägga järnvägarna att göra det. Det kan ju medföra ganska betydande kostnader för de järnvägar som dra fram genom skogslandskap. Jag kan heller inte finna att det skulle vara så förfärligt mycket begärt att markägarna skulle göra denna rensning, då de ju i de flesta fall ha möjlighet att lägga sin avverkning så att det område som behöver rensas inte blir så stort i förhållande till hela avverkningen i övrigt. Därför har Kungl. Maj:t föreslagit att skyldighet att vidtaga rensning skall åvila jordägaren. Utskottet har icke vågat sig på att göra motsatsen, men det har opponerat sig emot att jordägarna få denna skyldighet, varav följden har blivit att ingen får skyldighet att rensa. Man säger att brandfogden bör gå till den som kan bli skadeståndsskyldig i händelse skogsbrand uppkommer och försöka förmå denne att frivilligt åtaga sig rensningen. Men första lagutskottet kan ju inte vara okunnigt om, att med gällande lagbestämmelser på detta område icke ens juristerna kunna avgöra vem som skall bli skadeståndsskyldig och långt mindre en brandfogde. Det rådet kommer därför att bli av praktiskt taget ingen betydelse.

Jag har inte kunnat underlåta att innan beslutet fattas framföra ett beklagande av att utskottet ansett sig böra trubba av bestämmelserna i den kungl. propositionen, varigenom hela denna reform kommer att bli av mindre räckvidd än som varit önskvärt.

Lagförslag om förekommande och släckning av skogseld. (Forts.)

Herr **Anderson, Erik**: Med anledning av herr statsrådets anförande skall jag be att få yttra några ord.

Jag har förnämligast fäst mig vid 5 §, där det heter: »Sker skogsavverkning invid järnväg och vidtagas ej inom område på kortare avstånd från närmaste järnvägsspår än trettio meter erforderliga åtgärder till förhindrande av att genom avverkningen ökad fara för skogseld uppstår, äger brandfogden eller järnvägsförvaltningen på markägarens bekostnad verkställa de behövliga åtgärderna.» I det förslag som av regeringen remitterades till lagrådet var i motsvarande paragraf stadgat att dessa uppräkningsåtgärder åvilade vederbörande järnvägsbolag, men nu har regeringen vidtagit den förändringen att skyldigheten ålägges jordägarna.

Nu vill jag först och främst påpeka, att i de för skogseld mest utsatta delarna av södra Sverige numera risken minskats på grund av att statsjärnvägarna äro elektrifierade. Den enda risk för antändning från tåg som kan förekomma är om någon kastar ut en cigarrstump eller dylikt, och det är väl mycket sällsynt.

Det kan tyckas att det inte är så farligt, att jordägarna åläggas att röja av efter avverkningen, men det är många omständigheter som göra saken ganska invecklad. Efter en större avverkning råder fara för eld under en tid av omkring två år. Det är då de fina kvistarna och riset och barren, vilka äro mycket lättantändliga, finnas kvar. Men efter två eller högst tre år falla de bort, och de grova grenar som ligga kvar äro inte lättantändliga och förorsaka inga skogseldar. Men de skogseldar jag har sett — och jag har tyvärr en ganska rik erfarenhet på det området — ha inte börjat i ris eller skogsavfall, utan de ha börjat som gräsbränder. Sedan ha de krupit in i skogen och antänt den, och då naturligtvis fått ökad näring i det torra riset. Den saken är klar. Jag nämnde att ris och barr ruttna ner på två år, men efter tre à fyra år börjar en frodig gräsväxt — d. v. s. om det är totalavverkning; vid gallring blir det ingen större förändring — som framkallar en oerhörd eldfara längs järnvägarna. Gräset dör på hösten och har på våren torkat, så att det i april och maj är ytterst eldfängt och medför stor risk för antändning.

Hittills ha järnvägarna vidtagit åtgärder mot skogseldarna. Banvakterna börja på våren bränna längs banvallarna. De få tillstånd att bränna bort det torra gräset, och de ta t. o. m. undan ris, där det ligger för mycket sådant. Härigenom förebygges faran för att gräsbrand skall uppstå och sprida sig. Men inte nog med detta. På de stora mossarna, där gräs och ljung frodas rikligt och där det ofta uppstår brand, inruta de marken längs järnvägen och gräva diken med sandvallar omkring för att hindra elden att sprida sig. Det är bra mycket begärt att sådana åtgärder skola läggas på jordägaren. Tar det eld, så får han ingen hjälp och ersättning från vederbörande järnvägsbolag. Det kanske inte enbart är hans fel att det ligger ris och avfall. Någon annan kan ju komma och hugga julgranar, som det blir avfall efter. Litet ris ligger alltid kvar, och då äro alla utsikter att få ersättning omintetgjorda.

Därför hade jag för min del ansett det bäst, om det remitterade förslaget hade upphöjts till lag. För detta förslag fanns emellertid ej majoritet i utskottet, utan paragrafen uteslöts. Härigenom torde nuvarande rättsförhållande i denna del fortfarande komma att bliva gällande. Så mycket är säkert, att en skogsägare aldrig skulle komma att få någon ersättning för skog som brinner för honom i fall regeringsförslaget vunne riksdagens bifall.

Jag har i övrigt intet annat yrkande än om bifall till utskottsförslaget.

Herr **Reuterskiöld**: Jag har begärt ordet endast för att uttala ett beklagande av att departementschefen inte vid framläggandet av denna proposition

Lagförslag om förekommande och släckning av skogseld. (Forts.)
följt den ordning, som iakttogs, när väglagen ändrades, d. v. s. den gamla väglagen uppdelades på en materiell lag om vägarna och en lag om vägdistrikt. Den senare fick kommunal karaktär, och alla bestämmelserna här om brandrote, brandmästare, brandordning o. s. v. äro av rent kommunal karaktär. Att sammanblanda dem med de materiella bestämmelserna är i och för sig inte lämpligt och medför också en ojämnhet i handläggningen inom riksdagen. Det hade därför enligt min mening varit önskvärt, att samma princip, som följdes för väglagen, också följts här och vi fått två särskilda lagar. Då hade den ena behandlats av lagutskottet och den andra av konstitutionsutskottet. Det förefaller mig, som om den allmänna utvecklingen på området pekar rakt i den riktningen och att det därför vore önskvärt, att man finge den ordningen iakttagen även i de lagförslag, som möjligen kunna komma framdeles på detta område.

Jag har nu endast velat ge uttryck åt denna min uppfattning. I själva frågan är jag verkligen mycket tveksam och har därför i detta hänseende intet yrkande.

Herr Berglund: Herr talman! Då jag biträtt utskottets yrkande, har jag beträffande § 5 gjort det även av det skälet, att om ersättning utgått till markägare vid järnvägs byggande, har sådan dock näppeligen utgått för de skärpta bestämmelser, som den kungliga propositionen vill införa i § 5. Den innebär en utvidgning av nuvarande rättspraxis, ett ökat åläggande för markägarna, och då anser jag, att detta också borde följas av en ersättning till dessa markägare. Det kan väl näppeligen genomföras, men då tycker jag det är oformligt att pålägga markägarna en ytterligare börda utan att kunna ge dem en motsvarande kompensation för denna.

Jag ifrågasätter som kommunalman, varför man inte skall bryta den ordningen, att vissa kommunala förtroendemän skola utses av kommunalfullmäktige eller kommunalstämma men återigen en del andra av länsstyrelse. Jag tror, herr talman, att vi ute i kommunerna ha minst lika stort intresse av denna fråga som länsstyrelserna, och jag skulle nästan vilja ifrågasätta, om inte länsstyrelserna kunnat åstadkomma åtskilliga förbättringar i dessa avseenden med den lag, som nu gäller. Den daterar sig från 1914.

Jag är principiell anhängare både i teori och praktik av den kommunala självstyrelsen, självbestämmanderätten, och jag anser, att här föreligger intet skäl att frågå denna åsikt.

Sedan vill jag göra kammaren uppmärksam på den väsentliga förbättring, som har åstadkommit i lagutskottet genom tillägg av § 25, som stadgar ersättning för alla de människor, som enligt lagen äro tvingade att deltaga i släckning av skogsbrand men som enligt den kungliga propositionen icke skulle ha kunnat få denna ersättning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet **Sköld:** Det är ju mycket möjligt, att herr Berglund har en god erfarenhet om tillståndet i Kramfors och de kommunala myndigheternas effektivitet där, men att ifrån detta sluta sig till att tillståndet med den gamla lagen har varit bra i hela riket och att de kommunala myndigheterna överallt ha varit mycket duktiga är väl ändå att gå litet väl långt, och jag föreställer mig att herr Berglunds erfarenhet beträffande riket i övrigt ändå inte kan vara större än deras, som ha förberett detta ärende och haft tid att ägna sig åt det.

Jag skulle vidare vilja säga, att det finns många — kanske inte många men åtskilliga — förtroendemän av samma slag som det här är fråga om, som ut-

Lagförslag om förekommande och släckning av skogseld. (Forts.)

ses av länsstyrelserna. Jag vill dessutom tillägga, att det här så mycket mer kunde finnas skäl, att länsstyrelsen fick litet större inflytande, som det ju är förutsatt, att staten skall bära större delen av kostnaderna åtminstone i sådana kommuner, där något mera långt gående brandanstalter skulle vidtagas.

Slutligen vill jag säga, att tillägget av § 25 väl knappast kan anses som något större mästestycke från utskottets sida, alldenstund det ju fanns redan i det förslag, som från regeringen remitterades till lagrådet, och att det sedan uteslutits beror på, att ett förslag föreligger, vilket avser att reglera ersättningar rörande alla slag av eldsläckningsarbeten, alltså inte bara vid skogsbrand utan också vid andra eldsvådor. Detta förslag är följaktligen under övervägande, och det kan ju lätt uppkomma den situationen, att om riksdagen nu i år beslutar förevarande § 25, så får man nästa år i samband med en ny lagstiftning utesluta denna paragraf, och det var enbart detta, som gjorde, att man från regeringens sida icke ansett, att man nu borde taga med paragrafen, och det så mycket mindre som ju denna paragraf inte kommer att medföra annan ersättning åt deltagarna än vad som annars skulle komma att utgå. Det är nämligen uppenbart, att Kungl. Maj:t vid beviljande av statsbidraget skulle komma att tillämpa alldeles samma grunder, som varit tänkta i det förslag, som var remitterat till lagrådet.

Herr Schlyter: Herr talman! Handelsministern yttrade i sitt första anförande, att lagförslaget inte hade förbättrats genom bland annat en ändring, som består i uteslutandet av § 5. Det har alls inte varit utskottets mening, att någon förbättring i fråga om effektiviteten av lagen skulle vinnas genom denna uteslutning. Jag kan så mycket lättare medgiva, att åtskilligt i vad handelsministern här anförde till förmån för paragrafens bibehållande är riktigt, som jag inom utskottet röstat för bifall till denna paragraf — d. v. s. inte alldeles oförändrad, ty vi voro inom utskottet ense om att man knappast borde överlåta åt jordägarens motpart i en tvist om skadestånd, d. v. s. järnvägsförvaltningen, att vidtaga åtgärder på jordägarens bekostnad. Hela utskottet var därför ense om att dessa ord under alla förhållanden måste strykas, men med den strykningen har jag som sagt inom utskottet röstat för paragrafen. När jag i alla fall inte reserverat mig, så beror det på att jag måste erkänna det berättigade i de betänkligheter, som inom utskottet anförts mot paragrafens innehåll. En talare, som nyss yttrade sig, framhöll att paragrafen otvivelaktigt innebär en skärpning i förhållande till gällande lag om järnvägs ansvar för skada som uppstår av järnvägsdriften, en skärpning av markägarens skyldigheter i förhållande till järnvägen beträffande skada som kan uppstå av brand. Inom utskottet anfördes från alla de medlemmar, som hade någon praktisk erfarenhet i sak, allvarliga betänkligheter mot lagfästandet av en dylik skärpning, och den uppfattningen rådde, att ifall denna paragraf skulle komma att uteslutas, så mötte det inte något hinder utan vore tvärtom önskvärt, att Kungl. Maj:t i ett annat sammanhang toge under övervägande att ånyo utreda denna fråga och komma fram med ett förslag. Och det samband, vartill denna paragraf i själva verket hör, det är frågan om en revision av lagen om järnvägs skyldighet att ersätta skada, som uppkommer på grund av järnvägsdriften. När förra gången — jag tror det var 1914 — riksdagen antog en lag om förekommande och släckning av skogseld, så skrev riksdagen och begärde utredning i den här frågan, och utskottet var nu mycket inne på tanken att även i detta sammanhang skriva och begära en sådan utredning, men då den utredning, som begärdes 1914 inte förrän 1933 ledde till ett resultat, nämligen att riksdagsskrivelsen avskrevs av Kungl. Maj:t, så ansågo vi det inte vara vidare hoppningivande att skriva i saken, utan vi

Lagförslag om förekommande och släckning av skogseld. (Forts.)
förmene, att det efter ett eventuellt avslag på denna paragraf borde bero på Kungl. Maj:ts eget initiativ att upptaga frågan i det samband, som jag anförde. Det är skälet, herr talman, varför jag på nuvarande stadium kan yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Berglund: Ja, herr talman, då jag yttrade mig om kommunernas intresse i denna fråga, så ifrågasatte jag inte annat än att kammaren skulle finna, att jag yttrade mig endast från den rent lokala synpunkt, som jag här tillkännagivit, alltså för min egen hemkommun. Men om herr statsrådet inte misstycker, så skulle jag kunna utdraga dessa gränser till att omfatta åtminstone det län, varifrån jag är.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 324, av herr *Domö* m. fl.;

nr 325, av herr *Löfvander* m. fl.;

nr 326, av herr *von Heland*;

nr 327, av herr *Lindhagen*; samt

nr 328, av herr *Asplund* m. fl.,

alla i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1937/1938 till byggnadsarbeten m. m. vid centralfängelset i Malmö;

nr 155, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1937/1938 till byggnadsarbeten m. m. vid centralfängelset å Härlanda;

nr 156, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående lån till föreningen Vilhelmsro anstalt för fallandesjuka;

nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till uppförande av beskickningshus i Warszawa;

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående inköp av fastighet för konsulatet i Reykjavik;

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av det under tredje huvudtiteln för budgetåret 1936/1937 anvisade förslagsanslaget till Utrikesdepartementet: Avlöningar, posten Grundavlöningar m. m. till övrig icke-ordinarie personal; samt

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av tredje huvudtiteln anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt giltighet av förordningen den 17 juni 1932 angående rätt för Konungen att åsätta särskild tullavgift;

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 16 § 2 och 3 mom., 26 §, 27 § 3 mom., 30 och 31 §§ samt 41 § 1 mom. förordningen den 1 juni 1923 (nr 140) angående tillverkning och beskattning av maldrycker m. m.; ävensom

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt tillämpning av förordningen den 8 juni 1923 (nr 155) angående omsättnings- och utskänkningsskatt å spritdrycker.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 101, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kostnaderna i samband med evakuering av det svenska beskickningshuset i Madrid m. m.;

nr 102, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade grunder för statsbidrag till dispensärverksamhet för tuberkulosens bekämpande jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till förre kontoristen A. L. Johansson för mistad pension; samt

andra lagutskottets utlåtande nr 31, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 15 juni 1934 om erkända arbetslöshetskassor m. m., dels ock motioner i ämnet m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.17 e. m.

In fidem
Eric Carlén.
